

Opdrachtgever

UWV

Opdrachtnemer

UWV WERKbedrijf

Onderzoek

UWV WERKbedrijf

Arbeidsmarktprognose 2009-2010:

met een doorkijk naar 2014

Startdatum – 1 juni 2009

Einddatum – 1 juni 2009

Categorie

Arbeidsmarkt

UWV WERKbedrijf

Arbeidsmarktprognose 2009-2010

Conclusie

Deze arbeidsmarktprognose presenteert de arbeidsmarktverwachtingen die UWV WERKbedrijf heeft voor 2009 en Omdat het aantal banen fors daalt en de beroepsbevolking stabiel blijft, stijgt de werkloosheid snel. Voor 2009 en 2010 wordt gerekend op een stijging van het aantal niet-werkende werkzoekenden met jaarlijks 32 procent. Daarmee stijgt het aantal niet-werkende werkzoekenden van 417 duizend eind 2008 naar 725 duizend eind Dit is hoger dan de laatste top van de werkloosheid in Het aantal werkzoekenden zal naar verwachting licht doorstijgen in 2011 en pas weer dalen in UWV WERKbedrijf verwacht een krimp van het aantal banen met 170 duizend in 2009 en 150 duizend in De stijging van het aantal niet-werkende werkzoekenden is het sterkst in de leeftijdsgroep tot 35 jaar. Deze groep profiteerde de afgelopen jaren juist het meest van de gunstige werkloosheidsontwikkeling. In 2009 stijgt hun aantal met ruim 55 procent, in 2010 wordt een stijging van ruim 35 procent verwacht. Middelbaar opgeleiden hebben meer last van de economische crisis dan hoogopgeleiden. In 2009 ontstaat een derde minder vacatures dan in 2008: 670 duizend. In 2010 treedt enigszins herstel op. Voor dit rapport is uitgegaan van de laatst beschikbare ramingen van het CPB (maart 2009). Omdat economische verwachtingen in hoog tempo worden bijgesteld, is in het rapport een tegenvallend groeiscenario opgenomen. In deze variant is uitgegaan van een economische krimp van 5,5 procent in 2009 en 2,25 procent in Bij deze tegenvallende economische ontwikkeling stijgt het aantal niet-werkende werkzoekenden eind 2010 tot 935.000. Bron: rapport + website UWV; bewerking RWI

[Link naar bestand](#)

<http://www.onderzoekwerkeninkomen.nl/rapporten/lf9oi6ph>

UWV WERKbedrijf Arbeidsmarktprognose 2009 – 2010
Met een doorkijk naar 2014

Amsterdam, 16 juni 2009

Voorwoord

De economische werkelijkheid kan snel veranderen. Vorig jaar werd nog een verdere economische groei verwacht en kon de beroepsbevolking de vraag naar arbeid niet bijhouden. De werkloosheid zou in 2009 en 2010 dalen en een toekomst van structurele krapte op de arbeidsmarkt stond voor de deur.

Op dit moment ziet de realiteit er geheel anders uit. Nederland wordt geconfronteerd met de ergste economische crisis in zestig jaar. De marktsectoren – en daarbinnen vooral de industrie – maken zeer problematische jaren door. Kijken we naar de arbeidsmarkt dan zien we dat het aantal banen dit en volgend jaar fors daalt. Bij een praktisch stabiele beroepsbevolking zal het aantal niet-werkende werkzoekenden aanzienlijk stijgen. Een tendens die de eerste maanden van dit jaar al zichtbaar is.

Dit rapport bevat de arbeidsmarktverwachtingen van het UWV WERKbedrijf. Daarbij is uitgegaan van de economische verwachtingen uit het meest recente Centraal Economisch Plan 2009. Op slechter economisch weer is geanticipeerd door ook een tegenvallende variant op te nemen. Overigens blijken de prognoses (uit de middenvariant) van het aantal werkzoekenden goed aan te sluiten bij de meest actuele gerealiseerde cijfers (mei 2009).

Het rapport geeft een overzicht van de verwachte vraag naar arbeid door werkgevers (werkgelegenheid), het verwachte aanbod van arbeid door werknemers (beroepsbevolking) en de discrepanties daartussen, namelijk het aantal vacatures en het aantal werkzoekenden. Er wordt niet alleen een overzicht gegeven van verwachte landelijke ontwikkelingen, maar ook komen sectorale en regionale ontwikkelingen aan bod.

Met deze prognoses kunnen actoren op de arbeidsmarkt hun voordeel doen. Naast het UWV WERKbedrijf kunnen ondermeer gemeenten, onderwijsinstellingen en werkgeversorganisaties deze prognoses in hun beleid meenemen. Wat zijn de aandachtspunten voor het regionale beleid? Welke sectoren bieden het meeste perspectief? Op dit soort vragen geeft dit rapport antwoord.

Een van de doelstellingen van UWV WERKbedrijf is het zoveel mogelijk transparant maken van de arbeidsmarkt. Daardoor kunnen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt elkaar snel vinden. Werkzoekenden zijn dan zo kort mogelijk werkloos waardoor uitkeringskosten worden bespaard en verlies aan competenties wordt tegengegaan. Werkgevers kunnen door een maximale transparantie hun vacatures snel vervullen en productieverlies door onnodig lang openstaan van vacatures wordt voorkomen. Met deze arbeidsmarktprognose wordt een bijdrage geleverd aan deze doelstelling.

Tot slot danken wij het Centraal Bureau voor de Statistiek voor de data die het welwillend ter beschikking heeft gesteld.

A. Timmermans,
Directeur UWV WERKbedrijf

Inhoud

Voorwoord	2
Samenvatting	4
1. Inleiding	8
2. Landelijke ontwikkelingen 2009-2010	9
2.1. Inleiding	9
2.2. De arbeidsmarkt in vogelvlucht	9
2.3. Veronderstellingen over economische ontwikkeling	11
2.4. De vraag naar arbeid	14
2.5. Het aanbod van arbeid	18
2.6. De niet-werkende werkzoekenden	27
2.7. Alternatieve scenario's	35
3. Ontwikkelingen naar sector 2009 - 2010	38
3.1. Banen naar sector	38
3.2. Banen naar beroepsgroep en opleidingsniveau	43
3.3. Beroepsbevolking naar beroepsgroep en opleidingsniveau	48
3.4. Groepen werkzoekenden	51
4. Regionale ontwikkelingen 2009 -2010	55
4.1. Regionale werkgelegenheidsontwikkelingen	56
4.2. Regionale werkgelegenheidsontwikkelingen per sector	60
4.3. Regionale ontwikkelingen beroepsbevolking	63
4.4. Regionale ontwikkelingen werkzoekenden	65
5. Indicatie ontwikkelingen 2011 – 2014	69
5.1. Indicatie landelijke ontwikkelingen	69
5.2. Indicatie sectorale ontwikkelingen van de vraag	70
5.3. Indicatie regionale ontwikkelingen van de vraag	72
6. Aandachtspunten voor beleid en uitvoering	73
Bijlage 1 Verschillen met de voorgaande prognose	76
Bijlage 2 Gebruikte begrippen	77
Bijlage 3 Regionale indeling, overzicht en kaart	82
Bijlage 4 SBI codes gehanteerde sectoren	85

Samenvatting

Deze arbeidsmarktprognose presenteert de arbeidsmarktverwachtingen die UWV WERKbedrijf, voorheen CWI, heeft voor 2009 en 2010. Zoals gebruikelijk zijn daarbij de meest recente economische vooruitzichten van het Centraal Planbureau (CPB) het uitgangspunt. Op basis hiervan zijn prognoses gemaakt voor de belangrijkste grootheden van de arbeidsmarkt, zoals het aantal banen en vacatures, de omvang van de beroepsbevolking en het aantal bij het UWV WERKbedrijf ingeschreven niet-werkende werkzoekenden.

Omdat de economische werkelijkheid snel kan wijzigen zijn ook een tweetal alternatieve doorrekeningen opgenomen. Er is een ongunstig scenario opgenomen waarbij de economische krimp in 2009 en 2010 groter is dan tot nog toe werd voorzien door het CPB. Daarnaast is een gunstig scenario opgenomen waarbij de economische krimp minder groot is in 2009 en waarbij in 2010 zelfs weer sprake is van een positieve economische groei.

Economie krimpt sterk in 2009

De economie ziet zich geplaagd voor de ernstigste crisis in de afgelopen zestig jaar. Voor 2009 voorziet het CPB een economische krimp met 3½%. Het jaar daarna is er geen herstel, de economie krimpt met 0,25% verder. Vooral marktsectoren – in het bijzonder de industrie, de bouw en het vervoer – hebben het moeilijk. Zo staan veel machines in de industrie stil. De bezettingsgraad van deze sector is begin 2009 ongeveer 74%. In de afgelopen twintig jaar werd 80% als laagste percentage genoteerd (CBS).

Aantal banen en vacatures daalt fors

Nadat in 2008 een voorlopig recordaantal banen werd gemeten, moet voor de komende jaren gerekend worden op minder banen. In 2009 is de krimp 170 duizend banen en in 2010 150 duizend banen. Een dergelijke krimp is sinds begin jaren tachtig niet meer voorgekomen.

Omdat er gemiddeld meer banen verdwijnen dan er bijkomen, is het aantal uitbreidingsvacatures gering. Bovendien zijn mensen in tijden van economische laagconjunctuur onzeker. Dit betekent dat werknemers vaker kiezen voor de 'zekerheid' van de eigen baan. Immers de baan zekerheid hangt mede samen met de lengte van het dienstverband. Als gevolg van minder vrijwillige mobiliteit van baan naar baan, wordt het aantal vacatures fors minder. In 2009 ontstaat een derde minder vacatures dan het jaar daarvoor: 670 duizend. In 2010 treedt enigszins herstel op: een stijging met 11%. Daarmee komt het aantal vacatures in 2010 (746 duizend) aanzienlijk lager uit dan de recordniveaus van 2007 en 2008. Destijds ontstonden er circa 1,1 miljoen nieuwe vacatures.

Omvang beroepsbevolking stabiel

De beroepsbevolking wordt bepaald door de bevolking van 15-64 jaar en de arbeidsparticipatie. De bevolkingstoename is de komende jaren bijna te verwaarlozen. Op de middellange termijn neemt de bevolking met een leeftijd van 15-64 jaar zelfs af. De babyboom van na de Tweede Wereldoorlog bereikt vanaf 2011 de 65-jarige leeftijd. Groei van de beroepsbevolking moet dus vooral komen uit een toename van de arbeidsparticipatie. Echter omdat het aantal banen fors daalt, trekt een deel van de beroepsbevolking zich terug van de arbeidsmarkt. Dit verschijnsel wordt het 'discouraged worker effect' genoemd. Gesommeerd over 2009 en 2010 neemt de beroepsbevolking niet toe.

Aantal niet-werkende werkzoekenden groeit sterk

Een behoorlijke daling van het aantal banen, gecombineerd met een praktisch stabiele beroepsbevolking, leidt tot een forse toename van het aantal niet-werkende werkzoekenden. Voor 2009 en 2010 wordt gerekend op een stijging van het aantal niet-werkende werkzoekenden met jaarlijks 32%. Daarmee stijgt het aantal niet-werkende werkzoekenden van 417 duizend eind 2008 naar 726 duizend eind 2010.

Het aantal werkloze mannen groeit sneller dan het aantal werkloze vrouwen. Oorzaak is dat mannen relatief vaak werken in sectoren die sterk met de conjunctuur meeveren (metaal, bouw etc.). Terwijl vrouwen meer werken in bijvoorbeeld de sector zorg en welzijn. Dit zijn juist bedrijfstakken die voor enig tegenwicht zorgen in deze conjunctureel lastige tijden.

Meer jongeren werkloos

De stijging van het aantal niet-werkende werkzoekenden is het eerst zichtbaar in de leeftijdsgroep tot 35 jaar. Deze groep, die in de afgelopen jaren het meest profiteerde van de conjuncturele opgang, wordt nu met voorrang getroffen door de recessie. In 2009 stijgt hun aantal met 56%.

Het aantal niet-werkende werkzoekenden stijgt onder alle opleidingsniveaus. De verschillen in werkloosheidspercentages blijven bestaan. Naarmate het opleidingsniveau hoger is, is het percentage niet-werkende werkzoekenden lager. Een situatie waar de economische crisis geen verandering in brengt.

Werkgelegenheidsontwikkeling relatief gunstig in de collectieve sectoren

De werkgelegenheidsontwikkeling in de marktsectoren zijn dit en komend jaar ongunstig. Het aantal banen in de marktsectoren daalt aanzienlijk. De werkgelegenheidsontwikkeling in collectieve sectoren biedt maar zeer beperkt tegenwicht. Ten eerste is de collectieve sector aanzienlijk kleiner. Ten tweede groeit de werkgelegenheid maar in een deel van de collectieve sector (met name de sectoren zorg en welzijn).

De werkgelegenheid daalt vooral onder het vaste personeel van het uitzendwezen (intercedenten, detacheringmedewerkers), de industrie en het vervoer. Deze sectoren zijn verantwoordelijk voor 80% van het totale baanverlies (werknemers) in 2009 en 2010 (in totaal 320 duizend).

Het aantal vacatures daalt in 2009 aanzienlijk. Sectoren waar toch nog veel vacatures ontstaan zijn de detailhandel, de zorg en de horeca.

Het aantal ontstane vacatures loopt meestal voor op het economisch herstel. In 2010 worden bijna 750 duizend ontstane vacatures verwacht. Dit aantal komt globaal overeen met dat van 2004. Sectoren met veel ontstane vacatures zijn te vinden in bovenstaande sectoren, aangevuld met de adviesbureaus.

Krimp werkgelegenheid in alle regio's

Dit en komend jaar wordt voor alle onderscheiden arbeidsmarktregio's een krimp van de werkgelegenheid voorzien. In 2009 en 2010 krimpt de werkgelegenheid het meest in de Limburgse regio's, Midden Brabant en Haaglanden. Het minst ongunstig is de situatie in Noord-Holland Noord en Flevoland.

Prognoses extra onzeker

Prognoses worden gemaakt met economische modellen. Een model helpt om, door de werkelijkheid te vereenvoudigen, uitspraken te doen over de toekomst. De modellen zijn gebaseerd op uitkomsten uit het verleden. Daarbij wordt vooral gebruik gemaakt van datareeksen van ná 1987. De kracht van de huidige economische inzinking is sinds die tijd niet voorgekomen. Daarom zijn de huidige arbeidsmarktmodellen feitelijk onvoldoende op hun taak toegerust. De onzekerheid in de huidige prognoses is daarom vermoedelijk groter dan gebruikelijk.

In verband met de onzekerheid over de toekomstige economische ontwikkeling zijn twee alternatieve scenario's doorgerekend. Voor dit en volgend jaar wordt in het tegenvallende scenario met een 2%-punt hogere economische krimp gerekend. In het scenario met een meevallende ontwikkeling is uitgegaan van 2%-punt minder economische krimp in 2009 en een bescheiden economische groei in 2010.

In het tegenvallende scenario zou het aantal banen in 2009 – vergeleken met het middenscenario – bijna 90 duizend lager uitkomen en in 2010 bijna 190 duizend. Door minder banen worden minder mensen gelokt naar de arbeidsmarkt. De beroepsbevolking is – afgezet tegen het middenscenario – in 2009 ruim 30 duizend lager en in 2010 zelfs 75 duizend. Minder banen en een lagere beroepsbevolking betekent voor het tegenvallende scenario dat per saldo het aantal niet-werkende werkzoekenden ruim 50 duizend hoger uitkomt per eind 2009. In 2010 zou het aantal niet-werkende werkzoekenden zelfs 210 duizend hoger uitkomen op 935 duizend (middenscenario 726 duizend).

Het is ook mogelijk dat de economische ontwikkeling dit en volgend jaar meevalt. Het aantal banen zal dan minder sterk afnemen dan nu wordt voorzien. De omvang van de beroepsbevolking groeit en het aantal niet-werkende werkzoekenden groeit minder snel.

Op middellange termijn herstel mogelijk

Hoe de economische ontwikkeling is op de middellange termijn, is zeer ongewis. Gewoonlijk wordt daarom gerekend met een gemiddelde economische ontwikkeling (circa 2%). Als we uitgaan van een herstel van de economische groei in 2011 en daarna, komt de arbeidsmarkt – met enige vertraging – weer op haar groeipad. Het aantal banen gaat weer groeien met circa 80 duizend per jaar (1%). Lager dus dan we gewend zijn in de jaren van hoogconjunctuur (2006-2008). Destijds groeide het aantal banen tweemaal zoveel. Het aantal vacatures stijgt in de periode vanaf 2011 met ongeveer 9% per jaar. Daarmee komt het aantal in 2014 in de buurt van het oude recordniveau van 1,1 miljoen.

In de periode 2011-2014 gaat de arbeidsparticipatie omhoog. Deze stijging is sterker dan de daling van de potentiële beroepsbevolking. De gemiddelde groei van de beroepsbevolking komt uit op 50 duizend per jaar (+0,7%).

Het aantal banen groeit sterker dan de omvang van de beroepsbevolking. Er is ruimte voor geringe daling van het aantal niet-werkende werkzoekenden in de periode 2011-2014.

UWV WERKbedrijf

Het is de van UWV WERKbedrijf om de vraag naar arbeid van werkgevers zo snel mogelijk te koppelen aan die van het aanbod van werkzoekenden. Om deze koppeling tot stand te brengen is optimale transparantie van de arbeidsmarkt nodig. Zo wordt voorkomen dat werkzoekenden onnodig lang werkloos blijven en werkgevers te lang met openstaande vacatures worden geconfronteerd. Daarbij is de informatievoorziening voor individuele werkzoekenden anders dan voor het regionaal beleid. Voor individuele werkzoekenden en individuele werkgevers met vacatures biedt werk.nl veel dienstverlening. Om het regionale beleid te ondersteunen, ontwikkelt UWV WERKbedrijf informatieproducten, zoals de arbeidsmarktprognose, het vacatureonderzoek en de maandelijkse basisset regionale arbeidsmarktinformatie.

1 Inleiding

Deze arbeidsmarktprognose van UWV WERKbedrijf, voorheen CWI, geeft een samenhangend beeld van de verwachtingen op de Nederlandse arbeidsmarkt. De doelstelling van deze prognose is de transparantie van de arbeidsmarkt te verhogen en daarmee het werk van UWV en gemeenten te ondersteunen. Dit draagt bij aan een beter functionerende arbeidsmarkt: de werkloosheid is lager en de vacatures staan korter open. De arbeidsmarktprognose wordt gebruikt bij de ontwikkeling van arbeidsmarktbeleid van gemeenten en het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Het rapport legt de nadruk op de jaren 2009 en 2010. De gedetailleerde prognose weerspiegelt de verwachtingen van UWV WERKbedrijf over de arbeidsmarkt. In aanvulling daarop wordt voor de periode 2011-2014 een indicatie gegeven van de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. De prognose is opgesteld door onderzoeksbureau SEOR, Bureau Louter en UWV WERKbedrijf. De redactie van dit rapport ligt bij UWV WERKbedrijf.

De arbeidsmarkt wordt bepaald door economische ontwikkelingen. De stemming in de wereldeconomie is in de loop van 2008 volledig omgeslagen. Juist de open Nederlandse economie is gevoelig voor de internationale economische problemen.

De economische verwachtingen voor 2009 en 2010 zijn in overeenstemming met die van het Centraal Economisch Plan 2009 (CEP-2009) van het Centraal Planbureau (CPB). De prognose is beleidsarm: er is uitgegaan van al bestaande wet- en regelgeving. De berekeningen zijn half mei 2009 afgesloten.

De uitkomsten van de arbeidsmarktprognose hebben – net als alle prognoses – een voorwaardelijk karakter. Als bijvoorbeeld economische veronderstellingen achteraf afwijken van de werkelijkheid, zullen de arbeidsmarktprognoses eveneens afwijken. De afhankelijkheid van de arbeidsmarktprognoses van economische vooruitzichten is het afgelopen jaar nog eens benadrukt. De economische crisis die in Nederland steeds meer voelbaar werd in de loop van 2008 heeft scherpe gevolgen voor de arbeidsmarkt in 2009 en daarna.

Deze omslag onderstreept nog eens het indicatieve karakter van prognoses op de middellange termijn. Dit heeft geleid tot een iets andere opzet van het rapport dan in andere jaren. De focus ligt op de korte termijn: het lopend jaar en komend jaar. In een apart hoofdstuk komen de meer structurele indicaties op de middellange termijn aan de orde. De scheiding van de korte en middellange termijn benadrukt ook het verschil in onzekerheid. Prognoses van arbeidsmarktontwikkelingen op de korte termijn zijn minder behept met onzekerheid dan prognoses op de middellange termijn.

In hoofdstuk 2 worden de prognoses over 2009 en 2010 op landelijk niveau van arbeidsvraag (banen en vacatures), arbeidsaanbod (beroepsbevolking) en discrepanties (niet werkende werkzoekenden) besproken. In hoofdstuk 3 komen de verschillende economische sectoren aan de orde (landbouw, industrie, dienstverlening etc.). Daarnaast besteedt het rapport aandacht aan de ontwikkelingen in opleidingsniveaus en beroepsgroepen van arbeidsvraag en arbeidsaanbod. Hoofdstuk 4 geeft een overzicht van verwachte regionale ontwikkelingen. Vervolgens geeft hoofdstuk 5 een indicatie van ontwikkelingen in de periode 2011-2014. Het laatste hoofdstuk bespreekt de aandachtspunten voor beleid en uitvoering.

2 Landelijke ontwikkelingen 2009-2010

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de landelijke ontwikkelingen in 2009 en 2010 op de Nederlandse arbeidsmarkt. Eerst bespreken wij in paragraaf 2.2 een eenvoudig model van de arbeidsmarkt. De arbeidsmarkt bestaat uit twee hoofdonderdelen: de vraag naar arbeid en het aanbod van arbeid. De vraag naar arbeid – door werkgevers – wordt vooral bepaald door de omvang van de productie. De veronderstellingen van het Centraal Planbureau over de productie worden besproken in paragraaf 2.3. De vraag naar arbeid wordt besproken in de daarop volgende paragraaf. In paragraaf 2.5 zoomen we in op de aanbodkant van de arbeidsmarkt (de mensen die werken of willen werken). Vraag en aanbod van arbeid sluiten zowel kwantitatief en kwalitatief niet op elkaar aan. Deze discrepanties komen tot uiting in het aantal niet-werkende werkzoekenden en worden besproken in paragraaf 2.6. In de slotparagraaf worden de gevolgen van een tegenvallende of meevallende economische ontwikkeling geschetst.

2.2 De arbeidsmarkt in vogelvlucht

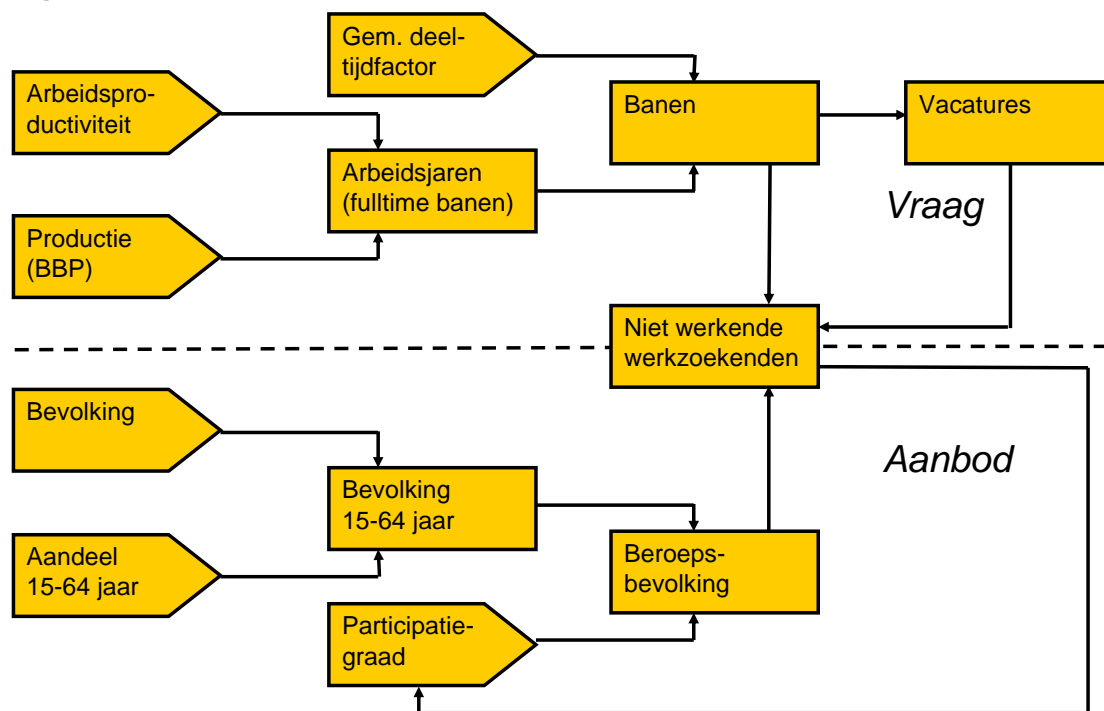
De complexe werkelijkheid is inzichtelijk te maken met een model. In een model worden alleen de belangrijkste factoren opgenomen, minder relevante factoren worden buiten beschouwing gelaten. In figuur 2.2.1 is een eenvoudig arbeidsmarktmodel geschetst. De belangrijkste factoren zijn:

- De vraag naar arbeid van werkgevers gemeten in fulltime banen (arbeidsjaren) wordt bepaald door de binnenlands productie (BBP). Een hoger BBP leidt – bij voor het overige gelijkblijvende omstandigheden – tot meer arbeidsjaren. Ook is de arbeidsproductiviteit van belang. Een toename van de arbeidsproductiviteit betekent dat het BBP met minder arbeidsjaren geproduceerd kan worden. Het werkelijk aantal banen wordt beïnvloed door de voorkeur van de Nederlandse werknemers voor deeltijd. Door het werken in deeltijd is het werkelijk aantal banen hoger dan het aantal fulltimebanen.
- Het aanbod van arbeid bestaat uit personen die minimaal twaalf uur per week werken of willen werken: de beroepsbevolking. De beroepsbevolking is afhankelijk van de arbeidsparticipatiegraad van de bevolking met een leeftijd van 15 tot 65 jaar. Een deel van de bevolking (circa 30%) participeert niet op de arbeidsmarkt omdat zij andere bezigheden heeft (zorgtaken, onderwijs etc.).
- Vraag en aanbod van arbeid komen niet overeen met elkaar. Dit komt tot uiting in werkloosheid en vacatures:
 - Het aanbod van arbeid is groter dan de vraag naar arbeid, waardoor er werkloosheid is. UWV WERKbedrijf meet dit als niet-werkende werkzoekenden¹.
 - De vraag naar arbeid is groter dan het aanbod van arbeid, waardoor er vacatures zijn. In een laagconjunctuur loopt het aantal vacatures snel terug.
 - Openstaande vacatures en werkloosheid komen tegelijkertijd voor:
 - Regionaal zijn er verschillen. Een vacature in Oost Groningen zal niet snel opgevuld worden door een werkzoekende met de goede kwalificaties uit Zuid-Limburg.

¹ Bij UWV WERKbedrijf ingeschreven niet-werkende werkzoekenden zijn een maatstaf voor het aanbodoverschot op de arbeidsmarkt. Het CBS hanteert een andere indicatie van het aanbodoverschot (werkloze beroepsbevolking). Opgemerkt wordt dat ontwikkelingen van beide indicatoren van jaar op jaar – ondanks definitieverschillen – op landelijk niveau grote overeenkomsten vertonen.

- Gevraagde en aangeboden kwalificaties sluiten niet precies op elkaar aan. Een tekort aan leraren middelbaar onderwijs kan bijvoorbeeld samengaan met een overschot aan docenten voor het basisonderwijs.
- De arbeidsmarkt is niet volledig transparant. Het aanbod heeft geen volledig beeld van de vraag en andersom. Daardoor kunnen gekwalificeerd vraag en aanbod elkaar soms niet vinden.
- Vraag en aanbod op de arbeidsmarkt beïnvloeden elkaar.
 - Bij een laagconjunctuur – hoge werkloosheid en weinig vacatures – schat men de kans op werk laag in. Een deel van de bevolking biedt zich niet meer aan op de arbeidsmarkt ('discouraged worker effect'). Het gevolg is dat de participatiegraad daalt. Omgekeerd stimuleert een hoogconjunctuur dat mensen zich aanbieden op de arbeidsmarkt. De participatie op de arbeidsmarkt stijgt.
 - Indien er in een periode van hoogconjunctuur te weinig mensen toetreden tot de arbeidsmarkt (schoolverlaters, herintreders), kan een tekort aan personeel ontstaan. Dit tekort aan aanbod kan als een rem op de groei van de productie en arbeidsvraag (het aantal banen) werken.

Figuur 2.2.1 Factoren die een rol spelen op de arbeidsmarkt

Bij de wisselwerking van economie en arbeidsmarkt zijn vertragsmechanismen werkzaam. Ter illustratie de huidige crisis:

- *Vanaf medio 2007: financiële problemen*
De problemen op de Amerikaanse huizenmarkt werden in 2007 steeds duidelijker. Steeds meer Amerikaanse huizenbezitters voldeden niet meer aan hun betalingsverplichtingen. Financiële instellingen kwamen geleidelijk in moeilijkheden en draaiden de kredietkraan dicht. Omdat de hypotheeklen niet alleen in handen waren van Amerikaanse instellingen, kwamen ook financiële instellingen in Europa en elders in de problemen.

- *Vanaf begin 2008: Economische gevolgen*
De financiële crisis kreeg met vertraging steeds meer vat op de reële economie. De financiering van leningen van bedrijven werd lastiger. De internationale handel vermindert eveneens. Zo is de voor Nederland relevante groei van de wereldhandel in 2008 gezakt tot 1%. Voor 2009 wordt rekening gehouden met een daling van de wereldhandel met bijna 10%. Een dergelijk percentage is in de afgelopen veertig jaar niet voorgekomen.
- *2009: De arbeidsmarkt reageert*
De arbeidsmarkt reageert op zijn beurt weer met vertraging op economische ontwikkelingen. Het aantal vacatures loopt terug, terwijl de werkgelegenheid nog op peil blijft. Bedrijven houden namelijk, in het begin van de laagconjunctuur, hun personeel nog vast. Immers als de conjuncturele terugslag van korte duur is, kan het bedrijf met het vastgehouden personeel snel inspelen op de grotere vraag. Zo voorkomt een werkgever dat deze na het aantrekken van de economie geconfronteerd wordt met extra wervingskosten, inwerktijd en andere kosten. Dit mechanisme, het uitstellen van het verkleinen van het personeelsbestand, staat bekend als 'labour hoarding'. Op het moment dat bedrijven zien dat de economische problemen van langere duur worden, moet het bedrijf haar personeelsbestand uiteindelijk wel aanpassen aan de nieuwe economische werkelijkheid.

2.3 Veronderstellingen over economische ontwikkeling

De economische ontwikkeling is een factor van betekenis voor de arbeidsmarkt.

Intermezzo: Prognoses arbeidsmarkt en economie wijzigen snel

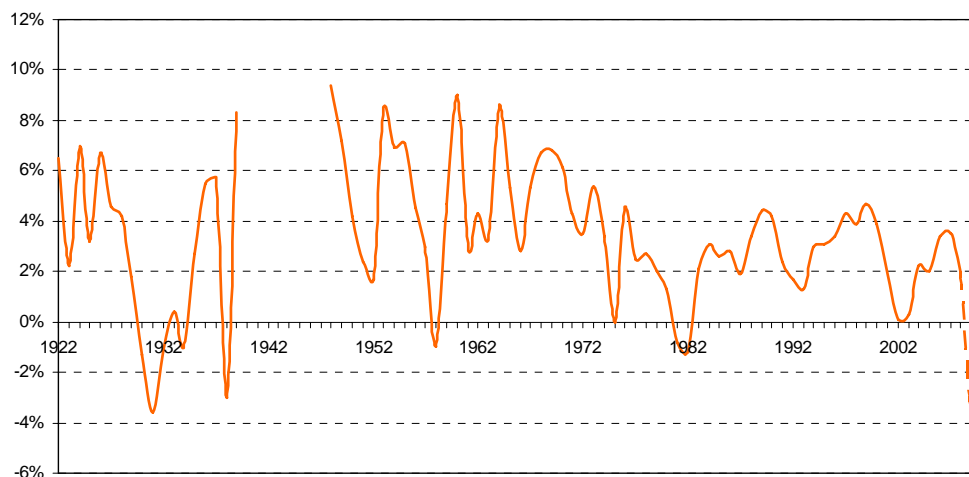
Cijfers uit deze arbeidsmarktprognose hebben – net als alle prognoses – een voorwaardelijk karakter. Als economische veronderstellingen achteraf afwijken van de werkelijkheid, zullen de prognoses eveneens afwijken. De afhankelijkheid van de arbeidsmarktprognoses van economische prognoses is het afgelopen jaar nog eens benadrukt. De economische crisis die in Nederland steeds meer voelbaar werd in de loop van 2008 heeft scherpe gevolgen voor de arbeidsmarkt in 2009 en daarna. Dat het economisch tij en daarmee de situatie op de arbeidsmarkt snel wijzigt, wordt geïllustreerd worden door cijfers van het Centraal Planbureau. In het Centraal Economisch Plan (CEP) van april 2008 werd nog uitgegaan van een economische groei in 2009 van 1¼%. Maar in het nieuwste CEP wordt voor 2009 uitgegaan van een krimp met 3½%. Dit betekent een productieval in de Nederlandse economie van 5¼%. Dit komt overeen met een bedrag van 30 miljard euro. Ofwel de Nederlandse economie genereert in de huidige prognose van het Centraal Planbureau in 2009 zo'n 30 miljard euro minder aan inkomen dan vorig jaar werd verwacht.

Deze veranderingen komen met vertraging tot uiting op de arbeidsmarkt. Eerst neemt het aantal vacatures af, daarna zal het aantal banen minder gaan stijgen en zelfs dalen. Daarmee loopt de werkloosheid op. Dit gebeurt eerst in conjunctuurgevoelige sectoren zoals in de industriële productie. Later verbreedt het probleem zich over andere marktsectoren. De collectieve sector, zoals onderwijs en zorg en welzijn, geven in deze economische omstandigheden nog min of meer beschutting. De lagere productie van 30 miljard euro komt overeen met circa 400 duizend banen.

Deze arbeidsmarktprognose gebruikt als basis de economische verwachtingen van het Centraal Planbureau (CPB). In het Centraal Economisch Plan 2009 gaat het CPB uit van een economische krimp van 3,5% in 2009 en een krimp van 0,25% in 2010. Nederland ondervindt als open economie de gevolgen van de grote teruggang van de wereldhandel.

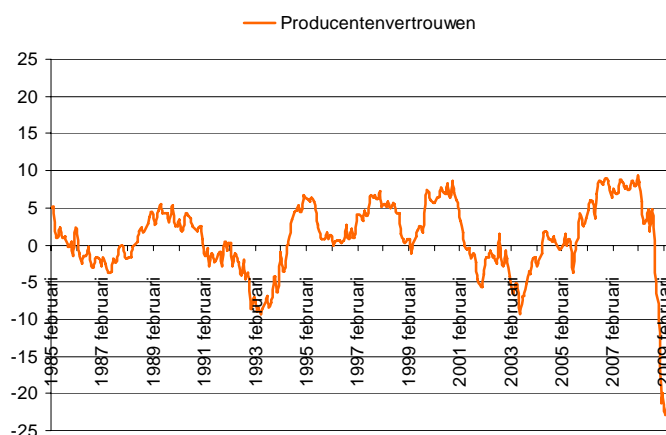
Figuur 2.3.1 plaatst de huidige economische ontwikkeling in een langjarig perspectief. De economische groei is na de Tweede Wereldoorlog hoog, met een forse dynamiek. Vanaf begin jaren zeventig doet de economie een stap terug. De verwachte economische krimp in 2009 heeft zich na de Tweede Wereldoorlog niet voorgedaan.

Figuur 2.3.1 Economische ontwikkeling in langjarig perspectief

Intermezzo: Ondernemers pessimistisch

Ondernemers waren een jaar geleden nog erg optimistisch over het verloop van de economie en de werkgelegenheid. Inmiddels is het vertrouwen volledig omgeslagen. Dit komt tot uiting in het producentenvertrouwen zoals het Centraal Bureau voor de Statistiek dat meet. In februari 2009 is het vertrouwen op het laagste niveau sinds 1985 beland. Opvallend is de snelle terugval sinds het begin 2008 (op dat moment stond het vertrouwen nog op zijn top).

Het vertrouwen van het bedrijfsleven wordt ook gemeten in de Conjunctuurenquête Nederland (COEN). Uit COEN blijkt dat omzet en winstgevendheid onder druk staan. Per saldo verwacht bijna een kwart van de ondernemers een omzetsdaling in het eerste kwartaal van 2009. Het beeld per sector verschilt. De industrie ondervindt de meeste hinder van de economische crisis, evenals de transportsector en de bouw. Kijken we naar de werkgelegenheid, dan verwacht 21% van de ondernemers in het aantal personeelsleden te moeten snijden. In de detailhandel verwacht zelfs 32% een daling van de werkgelegenheid. Geen enkele marktsector ontkomt aan de recessie.

Deze ongunstige ontwikkelingen worden bevestigd door cijfers van de Kamer van Koophandel. Het aantal faillissementen loopt sterk op, het aantal startende ondernemers is lager dan vorig jaar. Bovendien neemt het aantal bedrijfopheffingen toe.

a) CBS, KvK, EIB, MKB-Nederland, VNO-NCW, 'Conjunctuurenquête Nederland', 16 maart 2009.

De conjunctuurontwikkeling voor de middellange termijn is met nog grotere onzekerheden omgeven dan die voor de korte termijn. Daarom wordt voor de middellange termijn uitgegaan van een technische aanname, namelijk een economische groei van 2%. Het kabinet rekent in deze kabinetsperiode met een economische groei van gemiddeld 2%. Deze 2% is iets lager dan het gemiddelde in de afgelopen decennia (2,5%). Echter, dit percentage is gerealiseerd in een periode van hoge groei van de beroepsbevolking.

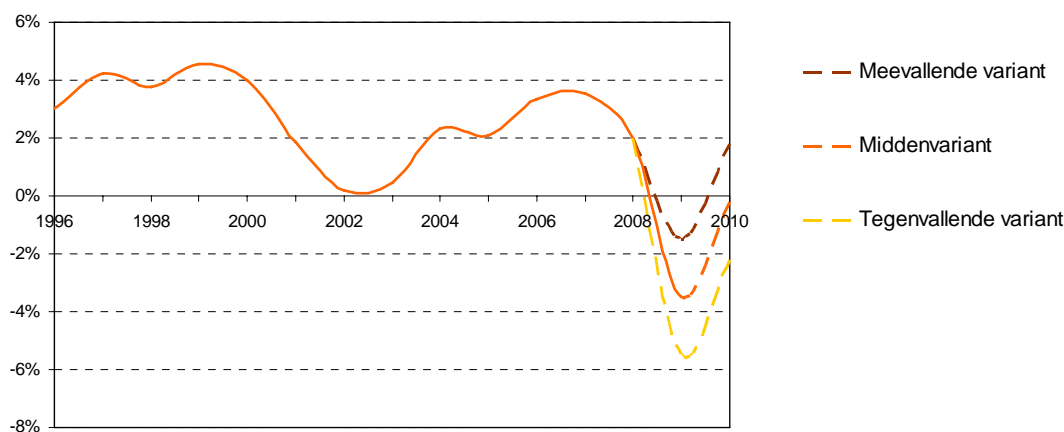
Prognoses van economische ontwikkeling kennen een ruime foutenmarge. Om de bruikbaarheid van deze arbeidsmarktprognose te vergroten is de prognose aangevuld met twee alternatieve scenario's voor 2009 en 2010. Zo kunnen de gevolgen van de economische crisis nog heftiger zijn dan nu al voorzien. Echter het is mogelijk dat de wereldeconomie en daarmee de Nederlandse economie, meer veerkracht vertoont dan waarvan nu wordt uitgegaan.

In het tegenvallend scenario wordt voor 2009 en 2010 een 2 procentpunt hogere economische krimp verondersteld dan in het middenscenario. We komen dan uit op een economische krimp van 5,5% in 2009 en van 2,25% in 2010. Bij het meevallende scenario wordt voor 2009 uitgegaan van een 2 procentpunt minder grote krimp in 2009. In dat geval komt de economische krimp in 2009 uit op 1,50%. Voor 2010 gaan we uit van een economische groei van 1,75% (tabel 2.3.1 en figuur 2.3.2).

Tabel 2.3.1 Economische ontwikkeling in diverse scenario's

Scenario	Ontwikkeling BBP			
	1999-2003	2004-2008	2009	2010
Tegenvallende variant	2,20%	2,65%	-5,50%	-2,25%
Middenvariant	2,20%	2,65%	-3,50%	-0,25%
Meevallende variant	2,20%	2,65%	-1,50%	1,75%

Figuur 2.3.2 Economische ontwikkeling in diverse scenario's

In dit rapport wordt de Middenvariant uitgebreid besproken. In paragraaf 2.7 komen de beide alternatieve scenario's aan de orde.

2.4 De vraag naar arbeid

Economische ontwikkeling, werkgelegenheid en arbeidsproductiviteit

Gewoonlijk groeit de economie jaarlijks. De economische groei komt dan tot stand doordat het product per arbeidsjaar toeneemt (arbeidsproductiviteit) en het aantal arbeidsjaren (dit is het aantal banen in fulltime eenheden) groeit. Het werken in deeltijd neemt nog steeds toe, waardoor het aantal banen extra groeit.

Economische krimp in 2009 en 2010 geeft daling werkgelegenheid

In de huidige bijzondere economische omstandigheden is het beeld heel anders. De economie krimpt. In 2009 wordt verondersteld dat bedrijven hun personeelsomvang niet direct aanpassen aan de krimp van de productie. De arbeidsproductiviteit daalt. Het gevolg is dat de werkgelegenheid in 2009 minder daalt dan de krimp van de economie.

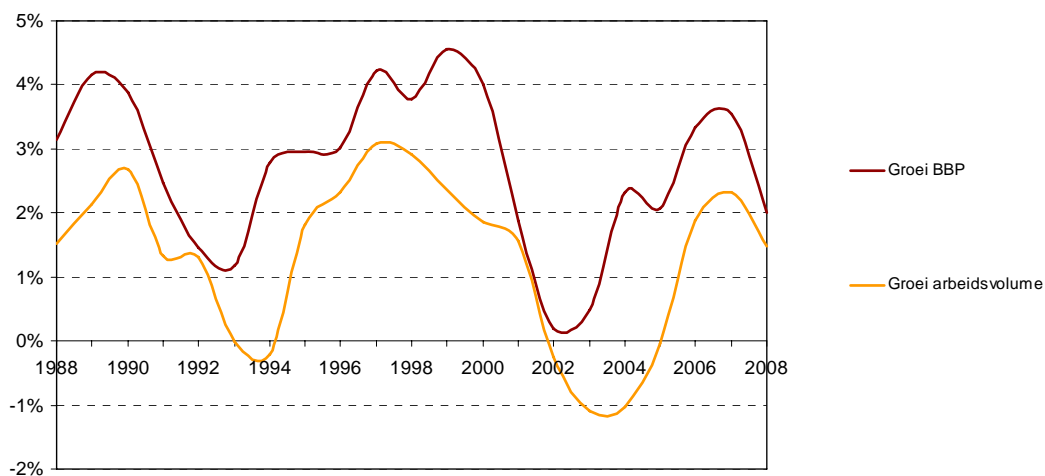
In 2010 vindt een inhaalslag plaats en zullen bedrijven naar verwachting hun personeelsomvang versneld aanpassen. De werkgelegenheid daalt in 2010 harder dan de krimp van de economie. De arbeidsproductiviteit groeit in 2010 weer.

Ontwikkeling aantal banen

Nu het sentiment in de economie volledig is omgeslagen, zal ook de arbeidsmarkt geraakt worden. De krappe arbeidsmarkt van 2008 slaat langzamerhand om naar een steeds ruimere arbeidsmarkt. Een zekere verruiming op sommige segmenten van de arbeidsmarkt is thans een minder groot probleem dan bijvoorbeeld vijf jaar terug, toen de werkloosheid tweederde hoger lag.

In figuur 2.4.1 is de economische ontwikkeling en de ontwikkeling van het arbeidsvolume zichtbaar. Omdat gewoonlijk de economische activiteiten gedeeltelijk wordt gerealiseerd met een jaarlijks toenemende arbeidsproductiviteit, ligt de groei van het arbeidsvolume (aantal werkenden in fulltime eenheden) gewoonlijk beneden het niveau van de economische ontwikkeling.

Figuur 2.4.1 Economische ontwikkeling en arbeidsvolume

Cruciaal in deze prognose is de aanpassingsnelheid van bedrijven aan de nieuwe economische werkelijkheid.

- Gewoonlijk kijken werkgevers bij een economisch dip de kat uit de boom. Men is namelijk onzeker in hoeverre de economische teruggang echt zal doorwerken. Bovendien weet de werkgever niet of zijn bedrijf eveneens getroffen zal worden door de economische terugval. Ook veroorzaakt het ontslaan van personeel extra kosten voor de werkgever.
- Bovendien zal een werkgever weer nieuw personeel moeten aantrekken als de economie aantrekt. Dit leidt tot extra kosten voor de werving, inwerken en opleiden van nieuw personeel.
- Het gevolg is dat de ontwikkeling van het aantal banen achterloopt bij de feitelijke economische ontwikkeling: het banenverlies is aan het begin van een economische teruggang beperkt en de arbeidsproductiviteit (hoeveelheid product per werknemer) groeit minder snel ('labour hoarding').

De vraag is in hoeverre 'labour hoarding' zich in 2009 voordoet. Enerzijds is de bedoeling van het overheidsbeleid dat werkgevers hun personeel zo lang mogelijk in dienst houden. Het beleid van werktijdverkorting en deeltijd-WW stimuleert dit gedrag. Anderzijds zijn er redenen om aan te nemen dat werkgevers de omvang van hun personeel in 2009, snel aanpassen aan de nieuwe economische omstandigheden:

- De economische omslag is in 2008 acuut ingetreden en het is steeds duidelijker geworden dat er sprake is van een mondiale conjuncturele inzinking, waaraan Nederland zich niet aan kan onttrekken. Er is geen twijfel over de ernst van de economische teruggang.
- De conjuncturele teruggang is scherp. Er wordt gerekend op een forse krimp van de Nederlandse economie in 2009. Een dergelijke grote krimp is in zestig jaar niet meer voorgekomen.

Dit betekent dat 'de' Nederlandse werkgever zeker getroffen wordt door de economische inzinking. Werkgevers kunnen bovendien sneller dan voorheen reageren omdat de flexibele schil van personeel groter is dan voorheen:

- Er zijn meer uitzendmedewerkers.
- Er wordt meer gebruik gemaakt van detachering.
- Er zijn meer ZZP'ers (zelfstandigen zonder personeel).
- Er zijn steeds meer tijdelijke arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa werkzaam in Nederland.

Bovendien duiden cijfers al op een forse reactie begin 2009. Zo neemt het aantal niet-werkende werkzoekenden in het 1^e kwartaal van 2009 sterk toe. In vijftien jaar tijd is de groei in het 1^e kwartaal niet zo sterk geweest. Bovendien neemt het aantal vacatures sterk af.

Voor de arbeidsmarktprognose betekenen bovengenoemde ontwikkelingen dat in 2009 een sterke daling van het aantal banen wordt verwacht².

² In deze prognose kon voor het eerst uitgegaan worden van het aantal banen volgens de tellingen uit de Arbeidsrekeningen van het CBS. Deze cijfers kennen voldoende uitsplitsingen naar sector en regio. De Arbeidsrekeningen zijn ondermeer gebaseerd op gegevens uit de loonaangifte van werkgevers ten behoeve van de heffing van sociale premies en de Polisadministratie van UWV. Daardoor is de absolute hoogte van het begrip 'banen' niet vergelijkbaar met eerdere edities van de Arbeidsmarktprognose. Er worden nu meer banen geteld dan voorheen.

Tabel 2.4.1 Ontwikkeling aantal banen

Item		Waarde					(Gemiddelde) groei			
		1998	2003	2008	2009	2010	99-03	04-08	09	10
BBP, prijsniveau 2000	€ mld	343	383	437	421	420	2,2%	2,7%	-3,5%	-0,25%
Arbeidsproductiviteit a)	€ dzd	54,8	58,5	63,7	63,1	64,4	1,3%	1,7%	-1,0%	2,1%
Arbeidsjaren	dzd	6.266	6.547	6.853	6.680	6.526	0,9%	0,9%	-2,5%	-2,3%
Waarvan zelfstandigen	dzd	809	771	852	831	810	-1,0%	2,0%	-2,5%	-2,4%
Waarvan werknemers	dzd	5.457	5.776	6.001	5.850	5.716	1,1%	0,8%	-2,5%	-2,3%
Gem. deeltijdfactor zelfst.		62,0%	62,4%	63,2%	63,4%	63,5%				
Gem. deeltijdfactor werkn.		78,1%	76,4%	75,2%	74,9%	74,6%				
Banen	dzd	8.290	8.796	9.329	9.122	8.938	1,2%	1,2%	-2,2%	-2,0%
Waarvan zelfstandigen	dzd	1.304	1.236	1.347	1.311	1.276	-1,1%	1,7%	-2,7%	-2,6%
Waarvan werknemers	dzd	6.986	7.560	7.982	7.811	7.661	1,6%	1,1%	-2,1%	-1,9%

a) BBP per arbeidsjaar werknemers en zelfstandigen

Ontwikkeling arbeidsproductiviteit

De arbeidsproductiviteit is de toegevoegde waarde van de productie gedeeld door het aantal banen in fulltime-eenheden. Het geeft in feite de waarde van de productie weer van een werknemer die één volledig jaar fulltime werkt. Voor een zo zuiver mogelijk beeld, zijn prijsveranderingen niet meegenomen. Sturende factoren op de lange termijn voor de arbeidsproductiviteit zijn de technologische ontwikkeling, organisatorische vernieuwingen en (in sommige sectoren) de ontwikkeling van de schaalgrootte.

De arbeidsmarkt reageert zoals gezegd vertraagd op de economische ontwikkelingen. Werkgevers houden hun personeel in het begin van de conjuncturele terugval (ondanks een lagere afzet) nog vast, waardoor de groei van de arbeidsproductiviteit in 2009 zelfs negatief is. Een daling van de arbeidsproductiviteit is na de Tweede Wereldoorlog (op één uitzondering na in 1958) niet meer voorgekomen.

Als de conjuncturele dip lang genoeg aanhoudt zijn bedrijven alsnog gedwongen het arbeidsvolume aan te passen. Hierdoor daalt het aantal banen in 2010 verder en groeit de arbeidsproductiviteit.

Ontwikkeling aantal banen naar oorzaak

De ontwikkeling van het aantal banen in 2009 wordt bepaald door drie factoren:

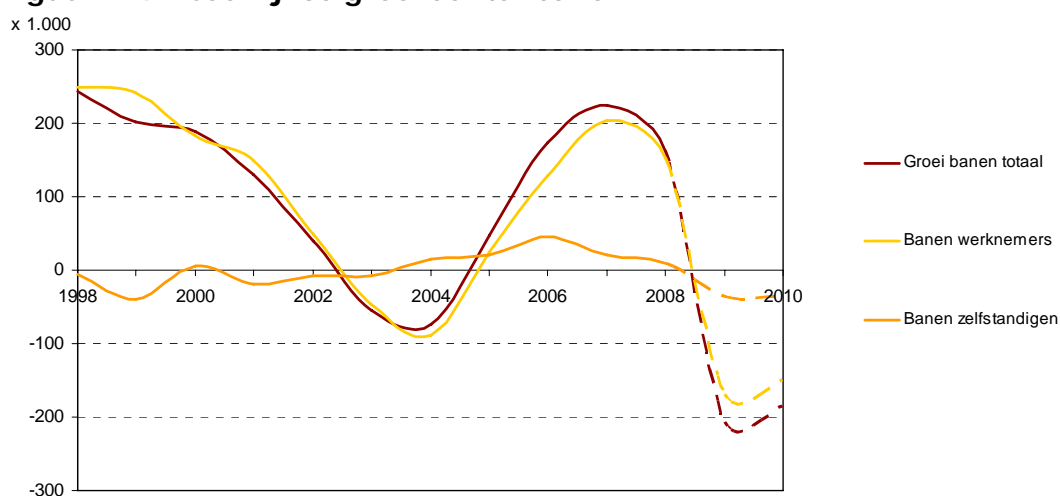
- Minder productie betekent minder benodigde arbeid.
- De daling van de arbeidsproductiviteit in 2009 remt de krimp van het aantal banen.
- Meer deeltijdwerk geeft nog enig tegenwicht.

In 2010 wordt een daling van het arbeidsvolume voorzien gecombineerd met een herstel van de arbeidsproductiviteit. Door beide invloeden neemt het aantal banen af. De trend van meer deeltijdarbeid geeft nog wat verlichting. Tabel 2.4.2 geeft een cijfermatig overzicht.

Tabel 2.4.2 Opsplitsing jaarlijkse banengroei naar bepalende factoren

Item	(Gemiddelde) groei per jaar (x 1.000)			
	1999-2003	2004-2008	2009	2010
Banengroei zelfstandigen	-14	22	-36	-34
Banengroei werknemers	115	84	-170	-150
Groei totaal aantal banen	101	106	-207	-184
Bron groei totaal aantal banen				
- Groei BBP	188	236	-327	-23
- Stijging arbeidsproductiviteit	-114	-152	91	-188
- Toename deeltijdarbeid	27	23	28	26

Figuur 2.4.2 Jaarlijkse groei aantal banen

Intermezzo Effect deeltijd-WW op de werkgelegenheid

Vanaf 1 april 2009 kunnen werkgevers gebruik maken van de regeling deeltijd-WW. Deeltijd-WW komt in de plaats van werktijdverkorting. Doelstelling van deeltijd-WW is om personeel tijdelijk minder te laten werken, zonder dat de werkgever ze hoeft te ontslaan. Op die wijze kan een werkgever – als het economisch tij weer keert – snel het personeel weer inzetten en blijft vakkennis binnen het bedrijf behouden.

Bij deeltijd-WW kan het aantal arbeidsuren van een werknemer verminderd worden tot 50%. De werkgever halveert daarmee zijn loonkosten en de werknemer krijgt een WW-uitkering. Het is de bedoeling dat alleen bedrijven met voldoende perspectief gebruik maken van de regeling, De regeling moet namelijk geen structurele veranderingen in de weg staan. De regeling wordt ingetrokken als het financiële plafond van 375 miljoen euro is bereikt.

Door deeltijd-WW worden banen behouden. Te berekenen valt dat door deeltijd-WW het aantal banen 0,2% hoger uitpakt dan zonder deeltijd-WW. Bovendien zijn er minder mensen vollledig werkloos. De werkloosheid is breder gespreid: meer mensen zijn gedeeltelijk werkloos. Vakbekwaam personeel wordt voor de onderneming behouden. Bovendien behouden deze werknemers hun competenties.

Zonder deeltijd-WW zal een deel van het ontslagen vakbekwaam personeel mogelijk verloren zijn voor de sector en het bedrijf. Zij zijn werkzaam in een andere sector of werkloos. Daardoor kunnen die bedrijven – bij economisch herstel – moeilijk vervulbare vacatures hebben. Die bedrijven worden geremd in hun ontwikkeling op de middellange termijn en economisch herstel wordt bemoeilijkt. Door deeltijd-WW kunnen de ondernemingen, als de economie aantrekt, sneller reageren en hun productie vlug aan de vraag aanpassen.

Vacatures

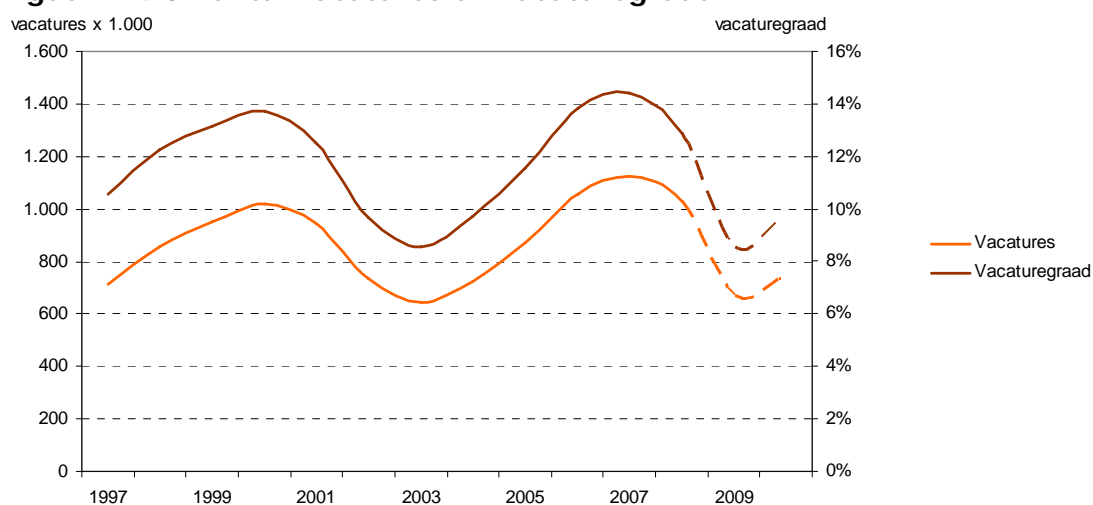
Het aantal vacatures veert mee met de economische ontwikkeling. Als de economie zich in een recessie bevindt, daalt het aantal banen. Werkgevers hebben minder behoefte aan uitbreidingsvacatures en er zijn minder vervangingsvacatures. Opeengevallen plaatsen, bijvoorbeeld als gevolg van pensionering, worden door afzetproblemen veelal niet opgevuld. Bovendien remt de recessie het aantal mensen dat vrijwillig van baan verandert.

Na de economische dip in de periode 2001-2003, waarin het aantal ontstane vacatures zakte tot 645 duizend, is het aantal ontstane vacatures sterk gestegen tot circa 1,1 miljoen. Voor 2009 wordt nu gerekend op 670 duizend (-35%) ontstane vacatures. In 2010 is volgens de prognoses het ergste achter de rug. De economie krimpt nog maar nauwelijks. Er is een licht herstel zichtbaar in de vacatures, maar het aantal ontstane vacatures blijft met 746 duizend ver onder het niveau dat we de afgelopen jaren gewend waren. De dynamiek van de arbeidsmarkt – uitgedrukt in de vacaturegraad – is duidelijk afgenomen.

Tabel 2.4.3 Ontwikkeling banen en vacatures

Item		Waarde					(Gemiddelde) groei			
		1998	2003	2008	2009	2010	99-03	04-08	09	10
Banen werknemers	dzd	6.986	7.560	7.982	7.811	7.661	1,6%	1,1%	-2,1%	-1,9%
Ontstane vacatures	dzd	854	645	1.030	670	746	-5,5%	9,8%	-35,0%	11,5%
Vacatures / banen werknemers (= vacaturegraad)		12%	9%	13%	9%	10%				

Figuur 2.4.3 Aantal vacatures en vacaturegraad

2.5 Het aanbod van arbeid

De economische productie wordt gerealiseerd door de productiefactoren zoals arbeid, kapitaal, natuur en ondernemerschap. Voor de arbeidsmarkt is vooral de productiefactor arbeid belangrijk. Het aanbod van arbeid bestaat uit personen die zich aanbieden voor werk. Het aanbod van arbeid wordt bepaald door een drietal ontwikkelingen:

1. Structurele bevolkingsontwikkelingen
2. Conjuncturele ontwikkelingen
3. Institutionele en culturele ontwikkelingen

Structurele bevolkingsontwikkelingen

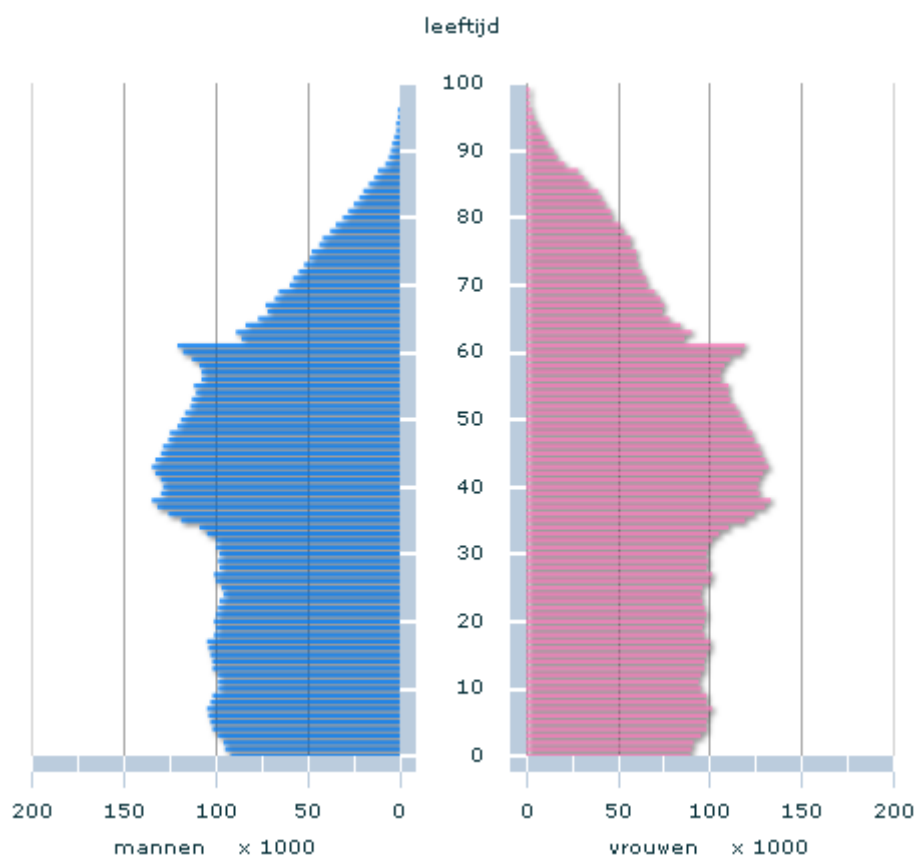
De bevolking in Nederland groeit nog steeds. Vooral de bevolking van 15-64 jaar is voor arbeidsmarkt relevant (potentiële beroepsbevolking). De groei van deze potentiële beroepsbevolking is veel minder groot: namelijk nog geen 30 duizend personen.

De prognose van de potentiële beroepsbevolking 2009-2010 is ontleend aan het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Het CBS heeft eind vorig jaar een nieuwe prognose naar buiten gebracht. We zien daarbij de volgende trends:

- De potentiële beroepsbevolking vergrijst.
Het aandeel van de potentiële beroepsbevolking van 45 jaar en ouder stijgt langzaam maar zeker. Was tien jaar geleden nog 35% 45-plus; in 2010 is dat opgelopen tot ruim 42%.
- De potentiële beroepsbevolking stijgt minder sterk.
De bevolking met een leeftijd van 15-64 jaar stijgt elk jaar met enkele tienduizenden per jaar. Na 2010 zal de potentiële beroepsbevolking dalen. Dan gaat de naoorlogse babyboomgeneratie met pensioen. De babyboom is duidelijk zichtbaar in de bevolkingspiramide (figuur 2.5.1) van het CBS. De piramide vertoont in 2008 een uitstulping bij 62 jaar. Vanaf 2011 zal deze groep met pensioen gaan, waardoor de potentiële beroepsbevolking dus afneemt.
- Van ontgroening (relatief minder jongeren) in de potentiële beroepsbevolking is geen sprake. Het aandeel jongeren (15-25 jaar) is op dit moment 18%. Dit is 0,5%-punt meer dan tien jaar geleden. In de komende jaren neemt bovendien het aandeel jongeren in de potentiële beroepsbevolking zelfs toe.

In 2009 en 2010 neemt de totale potentiële beroepsbevolking nog maar weinig toe.

Figuur 2.5.1 Bevolkingspiramide in 2008 (CBS)

Conjuncturele ontwikkelingen

Of men zich aanbiedt op de arbeidsmarkt is onder meer afhankelijk van de beloning van arbeid en het aantal banen. Volgens de economische theorie neemt de omvang van de beroepsbevolking toe als:

1. De beloning stijgt.
Een hogere beloning maakt het aanbieden van arbeid aantrekkelijker.
2. Het aantal banen toeneemt.
Indien de economie zich bevindt in hoogconjunctuur, neemt het aantal banen toe. Nieuw arbeidsaanbod kan – na toetreding tot de arbeidsmarkt – relatief eenvoudig een baan verwerven. Dit lokt extra mensen naar de arbeidsmarkt toe ('encouraged worker effect').

In 2009 en 2010 is de situatie gecompliceerder. Enerzijds is de loonontwikkeling in 2009 nog heel behoorlijk. De geldende Cao's zijn afgesloten in een gunstige economische periode. In 2010 zal het gewijzigd economisch tij zichtbaar worden in een meer gematigde loonontwikkeling. Aan de andere kant zal de werkgelegenheid in beide jaren dalen. Hierdoor zal een deel van de potentiële beroepsbevolking zich terugtrekken van de arbeidsmarkt.

Institutionele en culturele ontwikkelingen

In de afgelopen decennia is het aantal werkende vrouwen toegenomen. Vanaf begin jaren negentig nam het aantal participerende ouderen op de arbeidsmarkt fors toe. Deze sociaal-culturele trends worden ondersteund door institutionele veranderingen. De overheid heeft wetgeving ingevoerd die de combinatie van werk en gezin vereenvoudigt, zoals verbetering van kinderopvang en de

naschoolse opvang. Daarnaast ontmoedigt de overheid vervroegde pensionering. De fiscale regels van het prepensioen zijn versoberd en het uitkeringsniveau van het pensioen is afhankelijk van het tijdstip van pensionering. Onderzoek toont aan dat een financiële stimulans een belangrijke voorwaarde is om langer te blijven werken: langer doorwerken in ruil voor een hoger pensioen of een hoger loon³. Het ingezette beleid is nog niet volledig uitgewerkt, waardoor dit beleid nog aan kracht zal winnen. Bovendien streeft het kabinet naar een hogere arbeidsdeelname voor onder meer de financiering van zorg en ouderdomsvoorzieningen. Op basis van deze trends wordt verwacht dat de arbeidsparticipatie van vrouwen en ouderen verder zal toenemen.

De toename van de arbeidsparticipatie wordt ondersteund doordat het opleidingsniveau van de bevolking verder groeit. Hoger opgeleiden participeren meer op de arbeidsmarkt, waardoor de participatiegraad door dit structureffect extra toeneemt.

Naast deze ontwikkelingen zijn de open grenzen binnen de Europese Unie belangrijk. De afgelopen jaren kwamen er steeds meer arbeidsmigranten naar Nederland⁴. Volgens het CBS zijn er in 2007 ruim 80 duizend immigranten: een stijging met 13 duizend (+19%). De groei komt bijna geheel uit de nieuwe lidstaten van de Europese Unie. Het belangrijkste motief voor immigratie is het verrichten van werk. Volgens ander onderzoek zijn er in 2007 ongeveer 100.000 mensen in Nederland werkzaam uit Midden- en Oost-Europa⁵. Dit komt overeen met 1½ procent van de Nederlandse beroepsbevolking. De overgrote meerderheid (circa 80%) is Pools. De verwachting is dat het aantal mensen uit Midden- en Oost-Europa dat werkt in Nederland, verder zal toenemen. De omvang daarvan is volgens de onderzoekers echter niet goed te voorspellen. Veel hangt af van de ontwikkeling van het loonverschil tussen Nederland en Midden- en Oost-Europa. Bovendien is de economische situatie in beide landen van belang. Nu de werkgelegenheid in Nederland onder druk staat is immigratie vanuit het motief 'arbeid' minder voor de hand liggend.

Gevolgen voor de omvang van de beroepsbevolking

Elk van de genoemde factoren beïnvloedt de omvang van de beroepsbevolking. Hoewel de ontwikkelingen niet exact zijn toe te delen, zijn de structurele bevolkingsontwikkelingen van ondergeschikt belang (tabel 2.5.1).

Tabel 2.5.1 Invloeden op de beroepsbevolking

	2009-2010
Structurele bevolkingsontwikkelingen	lichte toename
Culturele en institutionele ontwikkelingen	toename
Conjuncturele ontwikkelingen	Afname
Totaal	praktisch stabiel

Als gevolg van deze ontwikkelingen blijft in 2009 en 2010 de beroepsbevolking praktisch stabiel. De groei in 2009 wordt teniet gedaan door een daling in 2010. Na 2010 groeit de participatiegraad weer verder. We veronderstellen hierbij dat de historische trends in de arbeidsparticipatie zich in de toekomst voortzetten.

³ Ecorys, 'Werkt grijs door?', 15 januari 2008.

⁴ CBS, 'Steeds meer arbeidsmigranten naar Nederland, Webmagazine 14 januari 2009.

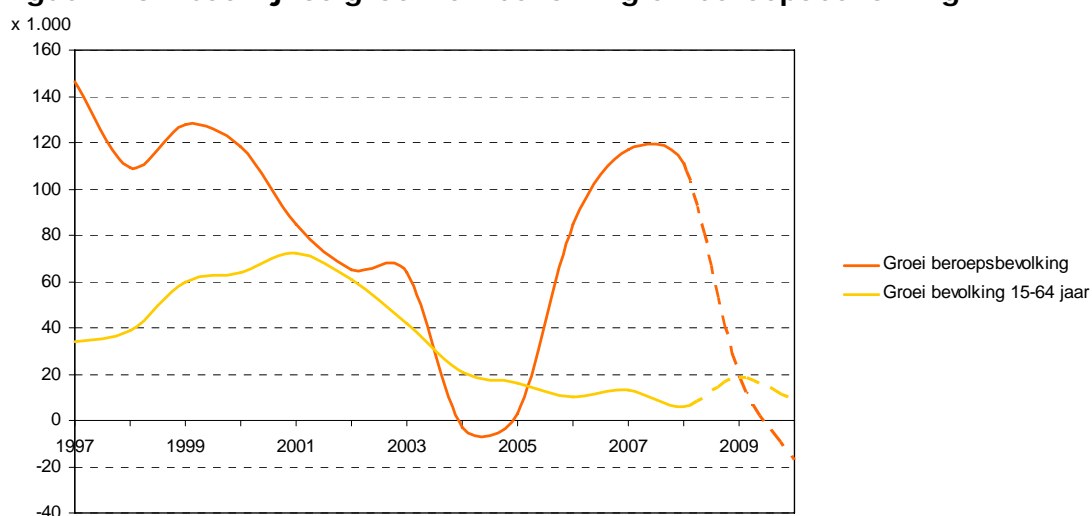
⁵ Regioplan/ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 'De Europese grenzen verlegd', 13 november 2007. Het betreft hier mensen uit Polen, Tsjechië, Slowakije, Hongarije, Slovenië, Estland, Letland en Litouwen.

Deze trends worden versterkt door het beleid van de overheid tot meer arbeidsparticipatie.

Tabel 2.5.2 Ontwikkeling bevolking en beroepsbevolking

Item		Waarde					(Gemiddelde) groei			
		1998	2003	2008	2009	2010	99-03	04-08	09	10
Bevolking Nederland	dzd	15.654	16.193	16.405	16.487	16.542	0,7%	0,3%	0,5%	0,3%
Aandeel 15-64 jarigen		67,7%	67,3%	66,9%	66,7%	66,5%	-0,1%	-0,1%	-0,3%	-0,3%
Bevolking 15-64 jaar	dzd	10.605	10.904	10.970	10.988	10.997	0,6%	0,1%	0,2%	0,1%
Participatiegraad		65,5%	67,9%	70,3%	70,4%	70,2%	0,7%	0,7%	0,1%	-0,3%
Beroepsbevolking	dzd	6.941	7.401	7.714	7.733	7.715	1,3%	0,8%	0,2%	-0,2%

Figuur 2.5.2 Jaarlijkse groei van bevolking en beroepsbevolking

De bijdrage van de verschillende componenten aan de groei van de beroepsbevolking is zichtbaar in tabel 2.5.3. Duidelijk is dat door de banenkrimp mensen zich terugtrekken van de arbeidsmarkt, waardoor de participatiegraad in 2009 nauwelijks groeit en in 2010 zelfs afneemt.

Tabel 2.5.3 Opbouw groei van de beroepsbevolking

Item	(Gemiddelde) groei per jaar (x 1.000)				
	1999-2003	2004-2008	2009	2010	
Groei beroepsbevolking		92	63	19	-18
Bron groei beroepsbevolking:					
- Groei totale bevolking	49	19	38	26	
- Ontwikkeling aandeel 15-64 jaar	-9	-11	-25	-20	
- Ontwikkeling participatiegraad	52	54	6	-23	

De arbeidsparticipatie van mannen ligt al op een hoog niveau zodat verdere stijging lastiger te realiseren is. Mannen werken meer dan gemiddeld in conjunctuurgevoelige sectoren als de bouw en de industrie. Deze sectoren worden extra getroffen door de economische crisis. Als gevolg daarvan nemen de werkgelegenheidskansen van mannen af en trekken zij zich deels terug van de arbeidsmarkt, bijvoorbeeld voor het volgen van scholing. De arbeidsparticipatie

van mannen neemt dit en volgend jaar licht af; een situatie vergelijkbaar met die van 2005 en 2006.

De groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen krijgt eveneens een gevoelige tik. De groei komt in 2010 tot stilstand. Dat de participatiegraad van vrouwen ook in tijden van crisis (2009) groeit, kan te maken hebben met het zeker stellen van het huishoudinkomen.

Tabel 2.5.4 Opbouw beroepsbevolking naar geslacht

Item	Aantal x 1.000					(Gemiddelde) groei			
	1998	2003	2008	2009	2010	99-03	04-08	09	10
Beroepsbevolking	6.941	7.401	7.714	7.733	7.715	1,3%	0,8%	0,2%	-0,2%
Mannen	4.190	4.333	4.332	4.331	4.309	0,7%	0,0%	0,0%	-0,5%
Vrouwen	2.751	3.069	3.383	3.402	3.406	2,2%	2,0%	0,6%	0,1%
Aandeel mannen	60,4%	58,5%	56,2%	56,0%	55,9%				
Aandeel vrouwen	39,6%	41,5%	43,9%	44,0%	44,1%				

Tabel 2.5.5 geeft een cijfermatig overzicht van de beroepsbevolking naar leeftijd. Daaruit blijkt dat het aantal jongeren in de beroepsbevolking iets afneemt. Oorzaak is een uitstel van de arbeidsparticipatie door de ongunstige conjunctuur. Jongeren kiezen vaker voor doorstuderen.

De opmars van het aantal ouderen in de beroepsbevolking is duidelijk zichtbaar. In 2009 is de oudere beroepsbevolking bijvoorbeeld ruim twee maal zo hoog als tien jaar terug. De dominante trends zijn een toename van het aantal ouderen in de bevolking en een forse toename van de arbeidsparticipatie in de laatste vijftien jaar. Bovendien is de bevolking steeds hoger opgeleid en hoger opgeleiden participeren meer op de arbeidsmarkt. Bovendien participeren vrouwen vaker op de arbeidsmarkt. Omdat man en vrouw hun tijdstip van uittreding van elkaar laten afhangen, gaan oudere mannen later met pensioen⁶.

Tabel 2.5.5 Opbouw beroepsbevolking naar leeftijd

Item	Aantal x 1.000					(Gemiddelde) groei			
	1998	2003	2008	2009	2010	99-03	04-08	09	10
Beroepsbevolking	6.941	7.401	7.714	7.733	7.715	1,3%	0,8%	0,2%	-0,2%
15-24 jaar	844	907	895	873	849	1,5%	-0,3%	-2,5%	-2,7%
25-34 jaar	2.135	1.936	1.740	1.735	1.731	-1,9%	-2,1%	-0,3%	-0,3%
35-44 jaar	1.927	2.118	2.171	2.137	2.087	1,9%	0,5%	-1,5%	-2,3%
45-54 jaar	1.581	1.726	1.926	1.971	2.004	1,8%	2,2%	2,3%	1,7%
55-64 jaar	454	715	983	1.017	1.045	9,5%	6,6%	3,5%	2,7%
Aandeel 15-24 jaar	12%	12%	12%	11%	11%				
Aandeel 25-34 jaar	31%	26%	23%	22%	22%				
Aandeel 35-44 jaar	28%	29%	28%	28%	27%				
Aandeel 45-54 jaar	23%	23%	25%	25%	26%				
Aandeel 55-64 jaar	7%	10%	13%	13%	14%				

⁶ Zie ook D. van Vuuren en A. Deelen, 'De participatiegroei van ouderen ontrafeld', in ESB 94, 9 januari 2009.

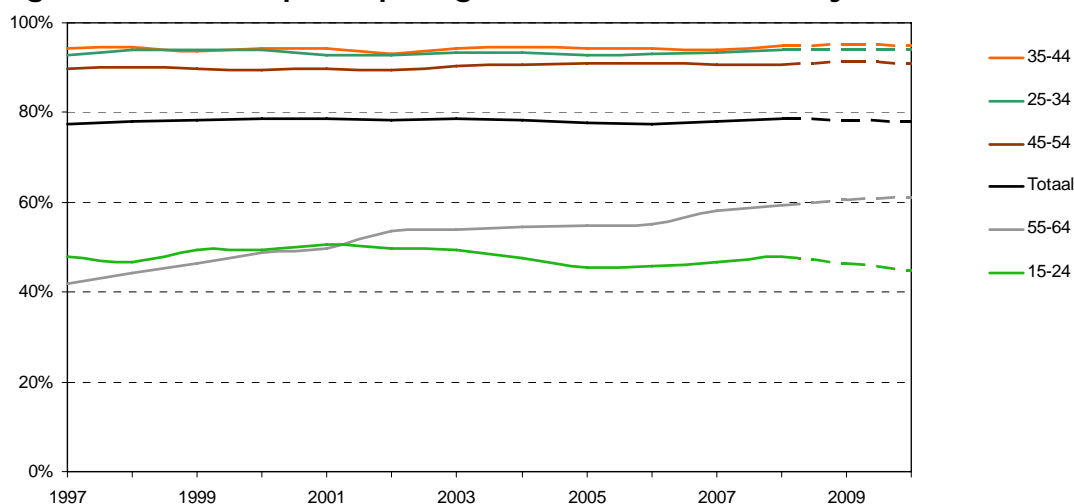
Arbeidsparticipatie

De arbeidsparticipatie is de beroepsbevolking als percentage van de bevolking. Werklozen die arbeid willen verrichten worden ook gerekend tot de beroepsbevolking. Deze bruto participatiegraad wordt in dit rapport gemeten voor de leeftijdsgroep 15-64 jaar.

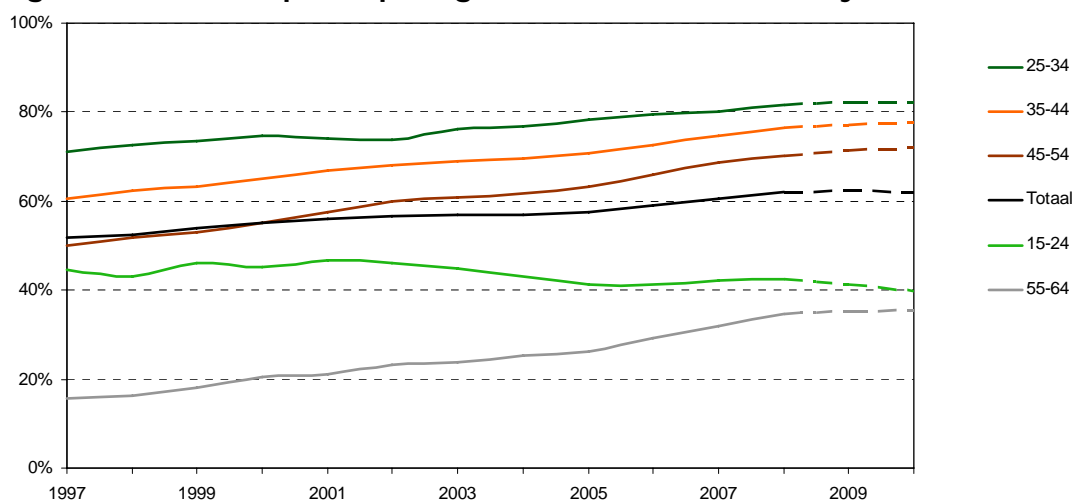
Figuur 2.5.3 en 2.5.4 geven een overzicht van de ontwikkeling van de participatiegraad. We zien de volgende trends:

- De economische krimp stimuleert jongeren om hun arbeidsdeelname uit te stellen en langer onderwijs te genieten.
- De participatiegraad van ouderen en vrouwen blijft de komende jaren stijgen. De trends uit het verleden zijn behoorlijk sterk. Verondersteld is dat deze ontwikkelingen zich de komende jaren voortzetten.
- De stijging van de participatie van ouderen laat de laatste jaren een forse groei zien. Weliswaar wisselt de groei, maar de laatste tien jaar is de participatiegraad van ouderen gestegen met 1,7 procentpunt per jaar. Het beleid van overheid op het gebied van pensioenen is erop gericht de arbeidsparticipatie van ouderen te verhogen:
 - De afschaffing van fiscale faciliteiten van VUT en prepensioenregelingen in 2006 voor werknemers die geboren zijn na 1949.
 - Vervroegd met pensioen gaan is financieel gezien minder aantrekkelijk geworden. Ouderen krijgen met deze financiële afweging steeds meer te maken, waardoor hun arbeidsparticipatie verder zal toenemen.
- Vrouwen ouder dan 25 jaar laten al lang een toename zien van de arbeidsparticipatie. Een van de factoren is het toegenomen opleidingsniveau van vrouwen. Hoger opgeleiden participeren namelijk vaker op de arbeidsmarkt. Daarnaast geldt een doorschuifeffect: vrouwen die na het starten van een gezin blijven werken, hebben op oudere leeftijd meestal een hogere arbeidsparticipatie. De participatiegraad van vrouwen in de verschillende leeftijdsgroepen komt langzaam maar zeker dichterbij elkaar te liggen.
- De participatiegraad van vrouwen lijkt nog potentie te hebben om verder te groeien. De participatiecijfers van vrouwen zijn lager dan die van mannen.
- Omdat de arbeidsparticipatie van vrouwen sneller stijgt dan die van mannen, neemt het verschil tussen beide groepen snel af (figuur 2.5.5).

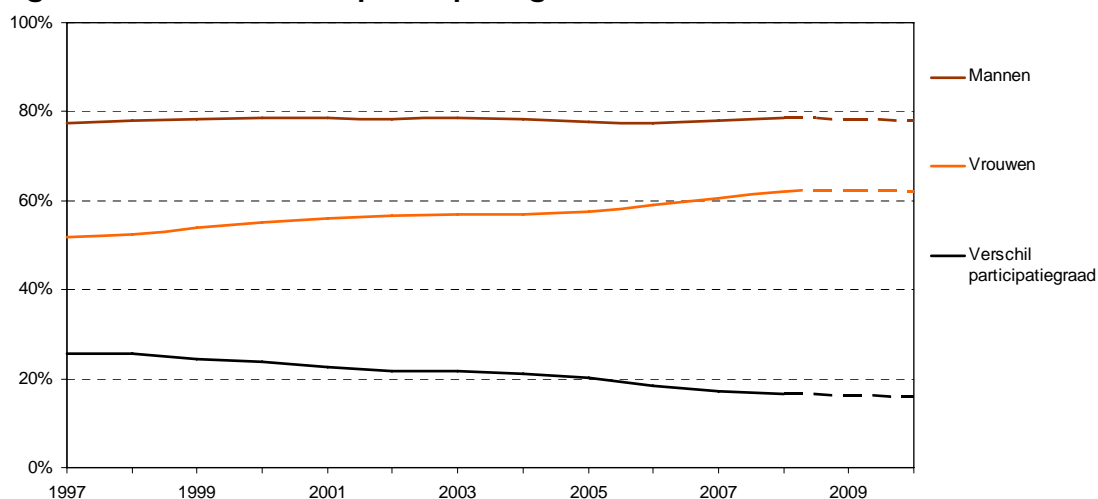
Figuur 2.5.3 Bruto participatiegraad mannen naar leeftijdsklasse

Figuur 2.5.4 Bruto participatiegraad vrouwen naar leeftijdsklasse

Figuur 2.5.5 Verskil in participatiegraad mannen en vrouwen

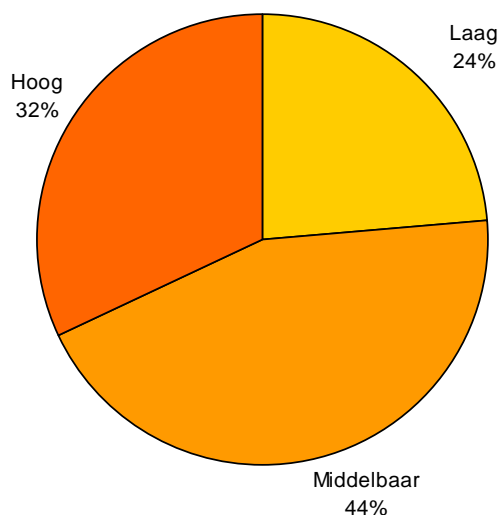
Beroepsbevolking naar opleidingsniveau

In de hedendaagse kenniseconomie is het genoten opleidingsniveau een belangrijke factor op de arbeidsmarkt. De afgelopen tien jaar steeg het aandeel van hoogopgeleiden in de beroepsbevolking. Tegelijkertijd neemt het aantal laagopgeleiden af. Vanaf 2002 zijn er meer hoog- dan laagopgeleiden.

Uitgaande van deze trends neemt het aantal hoogopgeleiden verder toe en het aantal laagopgeleiden af⁷ (figuur 2.5.6).

⁷ Deze cijfers zijn gebaseerd op de trendmatige ontwikkeling van CBS-cijfers van beroepsbevolking naar opleidingsniveau. Deze cijfers laten een nogal wisselende ontwikkeling zien. Prognoses op basis hiervan zijn dan ook onzeker. Daarom wordt hier uitgegaan van gemiddelde ontwikkelingen per jaar.

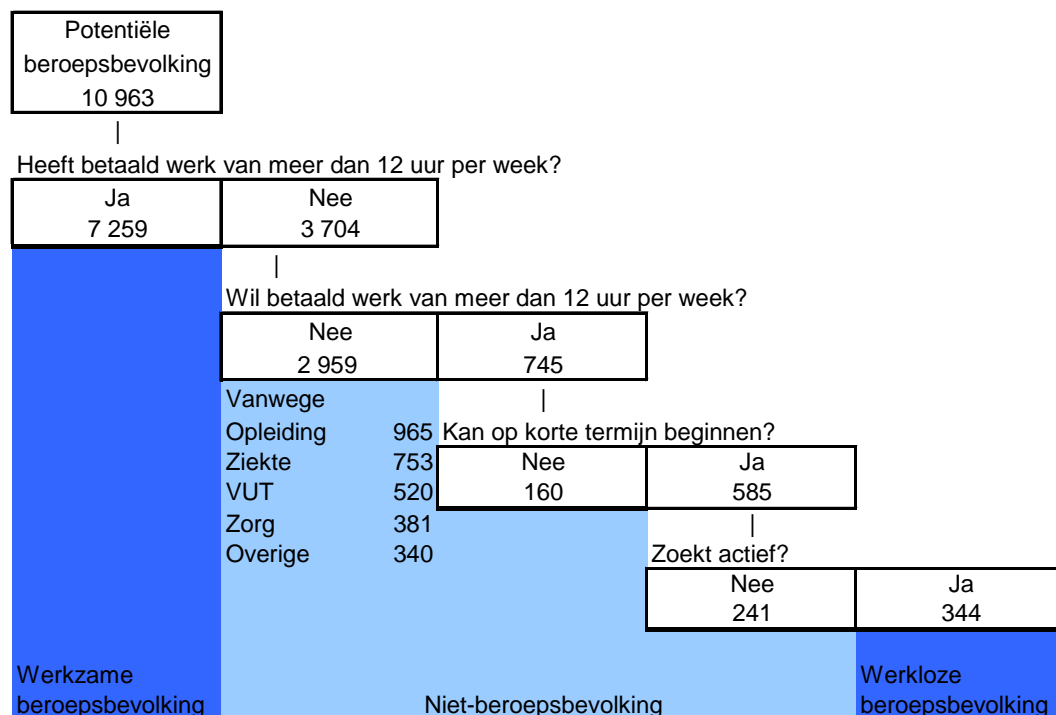
Figuur 2.5.6 Opleidingsstructuur van de beroepsbevolking in 2009

Extra arbeidspotentieel blijft op termijn nodig

In 2009 gaat de arbeidsmarkt over van een krappe arbeidsmarkt naar een ruime arbeidsmarkt. Op deelmarkten (regio, beroep) kan de arbeidsmarkt wel krap zijn. Na economische herstel kan er – mede door de aanstaande vergrijzing – opnieuw krapte op de arbeidsmarkt ontstaan. Een eventuele krapte kan afnemen door voldoende groei van de beroepsbevolking. Waar is nog onbenut arbeidsaanbod aanwezig? Op basis van de Enquête Beroepsbevolking (EBB) is uitgezocht waar nog onbenut arbeidsaanbod te vinden is (figuur 2.5.7).

Figuur 2.5.7 Benut en onbenut arbeidsaanbod⁸

⁸ CBS, 'De Nederlandse economie 2007, 2008

Uit het schema wordt duidelijk dat van de 11,0 miljoen Nederlanders met een leeftijd van 15-64 jaar er in 2007 bijna 7,3 miljoen werken. Er zijn 3,0 miljoen mensen die geen betaald werk willen. De mensen die bezig zijn met school of studie investeren in hun kennis om na afloop goed te kunnen functioneren op de arbeidsmarkt (1,0 miljoen mensen). Andere groepen kunnen in principe wel ingeschakeld worden.

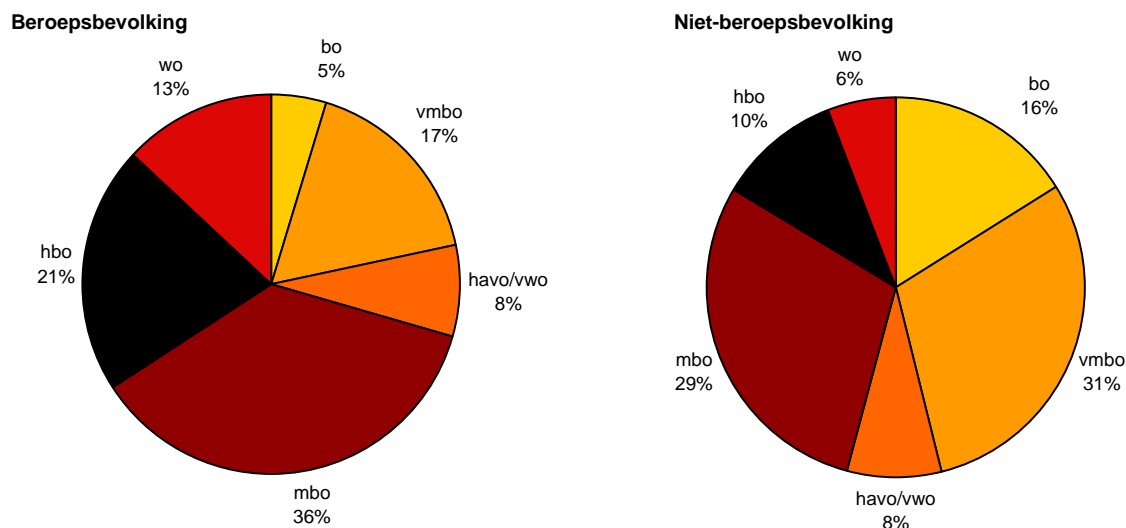
Voor de bemiddeling naar werk kan het UWV WERKbedrijf met haar gratis dienstverlening een rol spelen. Voor personen die beroep doen op een uitkering is inschrijving bij het UWV WERKbedrijf meestal verplicht. Maar personen zonder een uitkering kunnen eveneens gebruik maken van het UWV WERKbedrijf.

Bij een economisch herstel blijft het nodig om de arbeidsparticipatie te verhogen. Een complicatie is dat de bevolking die nu niet werkt en geen werk zoekt (niet-beroepsbevolking) lager is opgeleid:

- Het aandeel laagopgeleiden in de niet-beroepsbevolking is twee keer zo hoog als in de beroepsbevolking.
- Het aandeel hoogopgeleiden in de niet-beroepsbevolking is minder dan de helft van het aandeel in de beroepsbevolking.

Het opleidingsniveau van werklozen ligt ongeveer tussen die van de beroepsbevolking en de niet-beroepsbevolking in. In figuur 2.5.8 is een overzicht gegeven van de opleidingsstructuur van beroepsbevolking en niet-beroepsbevolking. Om een zo zuiver mogelijk beeld te geven is de groep jongeren – vanwege hun opleidingsdeelname – niet meegenomen.

Figuur 2.5.8 Beroepsbevolking en niet-beroepsbevolking naar opleidingsniveau (25 jaar of ouder) in 2007

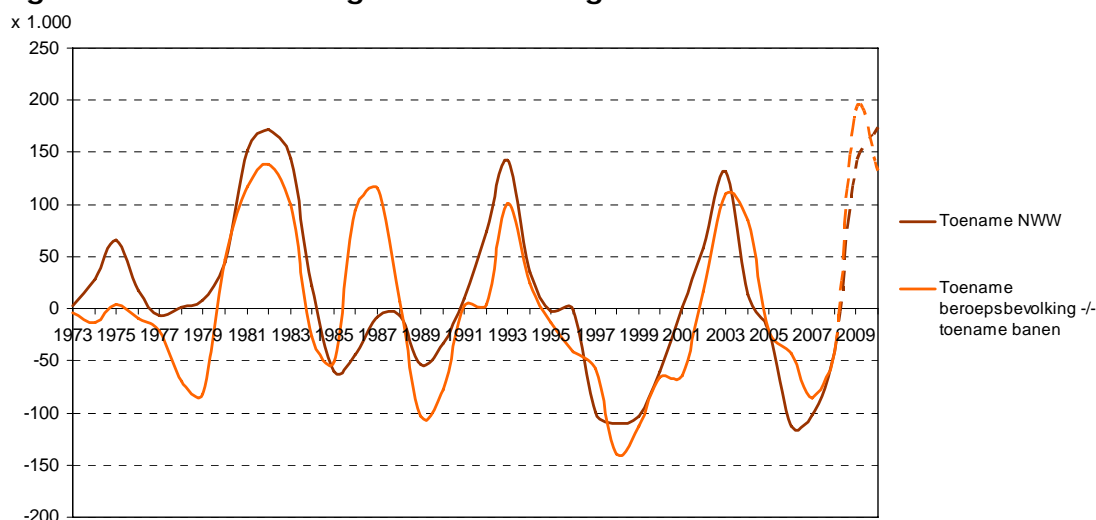
2.6 De niet-werkende werkzoekenden

Vraag en aanbod

Veranderingen in vraag en aanbod op de arbeidsmarkt bepalen het aantal niet-werkende werkzoekenden. Eind 2008 waren er 417.000 personen niet-werkende werkzoekend. Het bestand bereikte daarmee historisch lage waarden. Dit aantal is in vijftientig jaar niet voorgekomen. De niet-werkende werkzoekenden van 2008 waren relatief vaak laagopgeleid, ouder en langdurig werkloos.

De conjunctuurcyclus wordt gekenmerkt door perioden van voorspoed en teruggang. Globaal heeft de conjunctuurcyclus een periode van tien jaar. Daarbij zien we een patroon waarbij in perioden van voorspoed zowel de omvang van de beroepsbevolking als het aantal banen groeit. Als de groei van de beroepsbevolking groter is dan die van het aantal banen groeit grofweg het aantal werkzoekenden. Dit patroon is zichtbaar in figuur 2.6.1. Daar blijkt dat rond 1982, 1993 en 2003 het groeiverschil van beroepsbevolking en banen samen gaat met de groei van het aantal niet-werkende werkzoekenden. Overigens is er geen sprake van een 1-op-1 relatie. Bijvoorbeeld de periode 1985-1990 kent een atypisch verloop, maar ook eind jaren zeventig is er een fors verschil waarneembaar.

Figuur 2.6.1 Groei vraag en aanbod en groei NWW

Voor 2009 en 2010 wordt rekening gehouden met een krimpende werkgelegenheid en een praktisch stabiele omvang van de beroepsbevolking. We moeten in deze jaren rekening houden met een omvangrijke groei van de niet-werkende werkzoekenden.

Analytisch kunnen we het verloop van het aantal niet-werkende werkzoekenden splitsen in instroom en uitstroom. Als de instroom hoger is dan de uitstroom, loopt het aantal niet-werkende werkzoekenden op.

Instroom niet-werkende werkzoekenden loopt in 2009 en 2010 snel op

Vanaf mei 2008 zijn de veranderde economische omstandigheden zichtbaar in de instroom van niet-werkende werkzoekenden. Sindsdien beweegt de instroom zich op een hoger niveau dan één jaar daarvoor. Omdat in een groot deel van 2008 de instroom toch nog lager is dan de uitstroom, neemt het bestand niet-werkende werkzoekenden tot aan oktober 2008 af. Vervolgens treedt een radicale omslag in.

Op basis van de macro-economische verwachtingen, wordt voor 2009 en 2010 rekening gehouden met een groei van de instroom met 45% respectievelijk 28%.

De ontwikkeling van de uitstroom loopt achter bij de ontwikkelingen van de instroom:

- In eerste instantie leidt meer instroom tot meer uitstroom.
- Echter de recessie leidt tot minder werkhervattingen, dus tot minder uitstroom.
- Bovendien ijlt de uitstroom van langdurig werklozen na. Immers de nu toenemende instroom leidt pas over een jaar tot meer langdurig werklozen⁹.

Het gevolg van het bovenstaande is dat de uitstroom sterk achterloopt bij de ontwikkelingen in de instroom. In 2009 en 2010 groeit de uitstroom met 7% respectievelijk 28%.

Door de hoge instroom, gecombineerd met de langzamer groeiende uitstroom, moet worden gerekend op een forse toename van het aantal niet-werkende werkzoekenden. Voor 2009 wordt een groei verwacht van 135.000 naar 552.000 personen. Een toename van 32%. In 2010 loopt het aantal niet-werkende werkzoekenden op met 174.000 (+32%).

Tabel 2.6.1 Instroom, uitstroom en aantal niet-werkende werkzoekenden

X 1.000 personen	2009	Groei	2010	Groei
Gecorrigeerde instroom ^{a)}	633	45%	812	28%
Gecorrigeerde uitstroom ^{a)}	498	7%	638	28%
Aantal niet-werkende werkzoekenden	552	32%	726	32%

^{a)} het gaat hier om gecorrigeerde in- en uitstroom (correctie voor administratieve in- en uitschrijvingen)

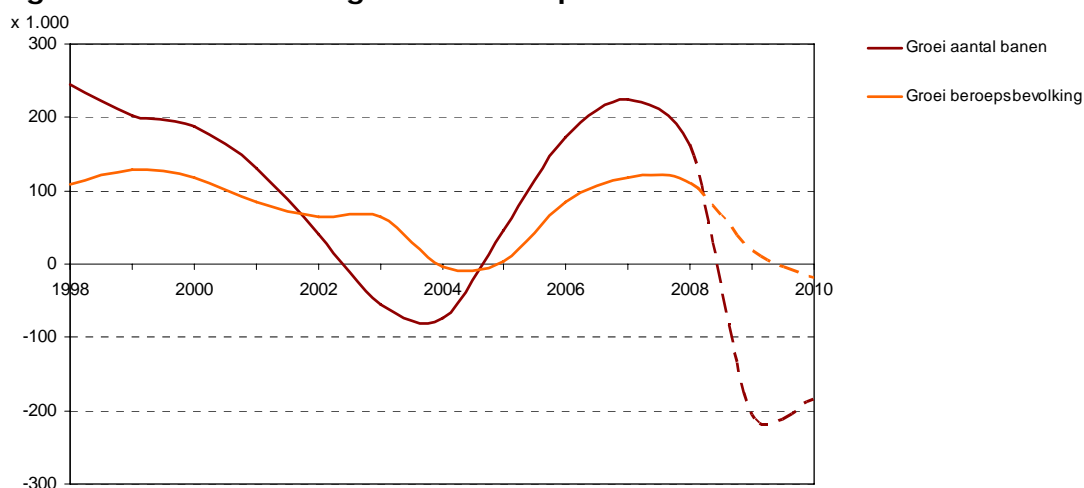
Vraag en aanbod

Verschillen in ontwikkelingen van vraag en aanbod zijn bepalend voor de werkloosheidsontwikkeling. Figuur 2.6.2 brengt de groei van vraag (banen) en aanbod (beroepsbevolking) in beeld. We zien daarin een duidelijke golfbeweging. Recordjaren met een hoge groei van de werkgelegenheid worden afgewisseld met jaren van krimpende werkgelegenheid.

Eind jaren negentig was de groei van het aantal banen hoger dan de groei van de beroepsbevolking. Het gevolg was dat het aantal bij UWV WERKbedrijf ingeschreven niet-werkende werkzoekenden snel daalde. Het spiegelbeeld was zichtbaar in de periode 2002-2004. In die periode was de banengroei onvoldoende om de toename van de beroepsbevolking op te vangen. Het aantal niet-werkende werkzoekenden steeg snel. Daarna treedt herstel op en groeit het aantal banen sneller dan de omvang van de beroepsbevolking.

⁹ Anders gezegd: het aantal mensen dat nu, aan het begin van deze recessie, langdurig werkloos is neemt nog af; dit is het gevolg van de jarenlange reductie van de instroom in de voorbije jaren. Zo is begin 2009 het aantal langdurig niet-werkende werkzoekenden 23% lager dan een jaar terug. Dit terwijl de instroom al fors oploopt.

Figuur 2.6.2 Groei vraag en aanbod op de arbeidsmarkt

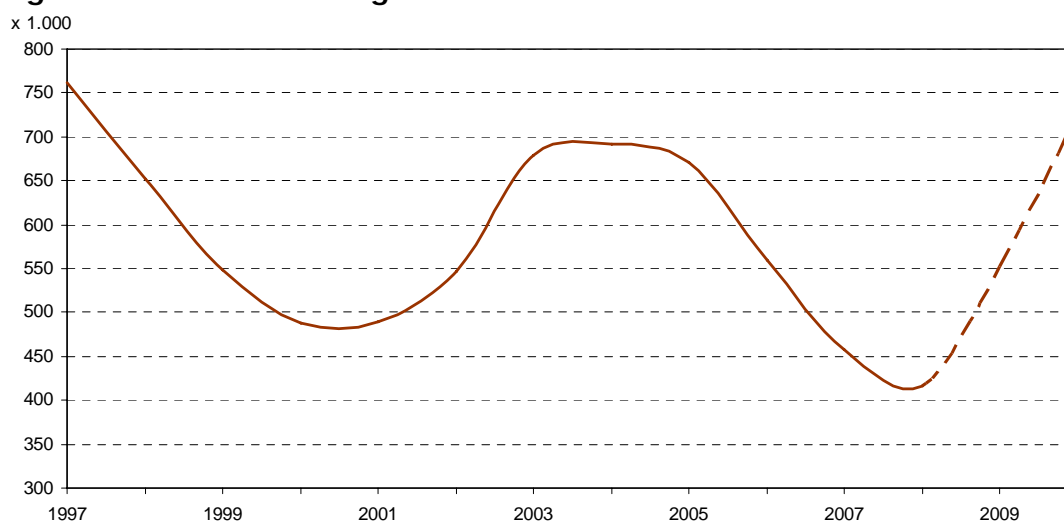

De groei van het aantal banen neemt na 2007 af. In 2009 en 2010 wordt een forse daling van het aantal banen verwacht. Voor de toename van de beroepsbevolking geldt – zij het in mindere mate – hetzelfde. In 2009 en 2010 is de banenkrimp zo groot dat het aantal niet-werkende werkzoekenden snel stijgt. Tabel 2.6.2 geeft een cijfermatig overzicht en figuur 2.6.3 brengt het verloop van het aantal NWW in beeld.

Tabel 2.6.2 Ontwikkeling vraag en aanbod op de arbeidsmarkt

Item	(Gemiddelde) groei per jaar (x 1.000)			
	1999-2003	2004-2008	2009	2010
Groei beroepsbevolking	92	63	19	-18
Groei aantal banen	101	106	-207	-184
Groei vacatures	-42	77	-360	77
Ontwikkeling NWW	5	-52	135	174

Figuur 2.6.3 Ontwikkeling aantal niet-werkende werkzoekenden

Op de vraag hoe het aantal niet-werkende werkzoekenden zich op de middellange termijn ontwikkelt, wordt ingegaan in hoofdstuk 5. Daar blijkt dat in 2011 de stijging van niet-werkende werkzoekenden afzwakt. Een daling van het aantal niet-werkende werkzoekenden is – uitgaande van een aantal veronderstellingen – mogelijk vanaf 2012.

Sterke stijging werkzoekende mannen

In de periode 2005-2008 zijn er meer vrouwen dan mannen niet-werkend werkzoekend (tabel 2.6.3). De toename van het aandeel vrouwen in het aantal NWW is in lijn met de forse toename van het aandeel vrouwen in de beroepsbevolking. In 2009 en daarna zijn mannen in het aantal niet-werkende werkzoekenden in de meerderheid. Oorzaak is dat mannen veelal werkzaam zijn in sectoren die het eerst en het meest getroffen worden door de economische crisis. Het gevolg is dat het aantal mannen dat werkloos wordt, sneller groeit dan het aantal vrouwen.

In plaats van absolute niveaus niet-werkende werkzoekenden (NWW), kan men kijken naar het NWW-percentage. Dit is het aantal NWW als percentage van de beroepsbevolking. Het NWW-percentage van mannen is over de gehele conjunctuurcyclus lager dan dat van vrouwen. Als percentage van de beroepsbevolking is in 2009 circa 7,1% werkloos. Het percentage niet-werkende werkzoekende vrouwen is 8% in 2009.

Tabel 2.6.3 NWW naar geslacht

Item	Aantal x 1.000					Jaarlijkse groei			
	2006	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
Aantal NWW totaal	559	458	417	552	726	-18%	-9%	32%	32%
waarvan mannen	269	216	200	279	384	-20%	-8%	40%	38%
waarvan vrouwen	290	242	217	273	342	-17%	-10%	26%	25%
als percentage van de beroepsbevolking:									
totaal	7,5%	6,0%	5,4%	7,1%	9,4%				
mannen	6,3%	5,0%	4,6%	6,4%	8,9%				
vrouwen	9,0%	7,3%	6,4%	8,0%	10,0%				

Meerderheid NWW is laagopgeleid

De grootste groep binnen de NWW is laag opgeleid. De stijging van het aantal NWW is in deze groep iets minder dan gemiddeld (tabel 2.6.4). Deze groep heeft geen startkwalificatie voor de arbeidsmarkt, die haar extra kwetsbaar maakt¹⁰. Algemeen kan worden gesteld dat het NWW-percentage afneemt naarmate het opleidingsniveau hoger is.

¹⁰ Het NWW-percentage voor vmbo is hoog. Mogelijk wordt een deel van de groep waarvan de opleiding onbekend is, administratief bij deze categorie ingedeeld.

Tabel 2.6.4 NWW naar opleidingsniveau

Item	Aantal x 1.000					Jaarlijkse groei			
	2006	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
Aantal NWW totaal	559	458	417	552	726	-18%	-9%	32%	32%
per opleidingsniveau:									
vmbo of lager	299	258	235	298	376	-14%	-9%	26%	26%
mbo/havo/vwo	181	138	125	178	247	-23%	-9%	42%	39%
hbo	57	44	40	55	75	-22%	-9%	36%	36%
wo	23	17	16	21	28	-25%	-7%	33%	31%
als percentage van beroepsbevolking:									
totaal	7,5%	6,0%	5,4%	7,1%	9,4%				
vmbo of lager	16,7%	14,4%	12,9%	16,6%	21,4%				
mbo/havo/vwo	5,4%	4,1%	3,7%	5,2%	7,2%				
hbo	4,0%	3,0%	2,6%	3,5%	4,7%				
wo	2,6%	1,9%	1,7%	2,2%	2,9%				

Laagopgeleiden hebben op meerdere fronten een achterstandpositie. Ten eerste zijn laagopgeleiden relatief vaak werkloos. Ten tweede is hun arbeidsparticipatie het laagste van alle opleidingscategorieën (tabel 2.6.5). Laagopgeleiden participeren dus weinig op de arbeidsmarkt en diegenen die wel werk ambiëren, zijn vaker werkloos.

Tabel 2.6.5 Participatie en werkloosheid (2007)

Item	NWW	Bevolking	Beroeps-	Participatie-	NWW-
	x 1.000	x 1.000	bevolking		
	x 1.000				
Opleidingsniveau:					
laag	258	3.510	1.773	50,5%	14,6%
middelbaar	138	4.552	3.367	74,0%	4,1%
hoog	61	2.788	2.376	85,2%	2,6%
onbekend		115	84		
totaal	458	10.964	7.603	69,3%	6,0%

Grootste stijging niet-werkende werkzoekenden onder jongeren

Tabel 2.6.6 en figuur 2.6.4 geven een overzicht van het aantal NWW naar leeftijd. In 2009 en 2010 groeit het aantal NWW in alle leeftijdsgroepen. In 2009 is de relatieve groei onder jongeren tot 35 jaar hoger dan gemiddeld. Overigens schrijven niet alle werkloze jongeren zich in bij UWV WERKbedrijf. Veel jongeren voldoen immers niet aan de voorwaarden voor een uitkering (te weinig arbeidsverleden, overige gezinsinkomsten etc.). Ze zijn daarom niet verplicht zich in te schrijven bij UWV WERKbedrijf. Uiteraard kunnen zij wel beroep doen op de basisdienstverlening van UWV WERKbedrijf, bijvoorbeeld via werk.nl (vacatures, vacaturewebsites, competentietesten etc.).

In 2009 en 2010 worden ouderen vaker werkloos, maar hun groei is lager dan gemiddeld. Dat hangt samen met de vaak betere ontslagbescherming van ouderen: ouderen worden veelal ontzien bij ontslag vanwege hun leeftijd en hun langere diensttijd. Bovendien zullen ouderen soms kiezen voor vervroegd pensioen.

Het NWW-percentage loopt op met de leeftijd. Dit hangt samen met de kansen op de arbeidsmarkt en de langere uitkeringsrechten die ouderen hebben. Immers hoe ouder men is, hoe vaker men een lang arbeidsverleden heeft. Meer arbeidsverleden betekent een langere maximale uitkeringsduur van de WW.

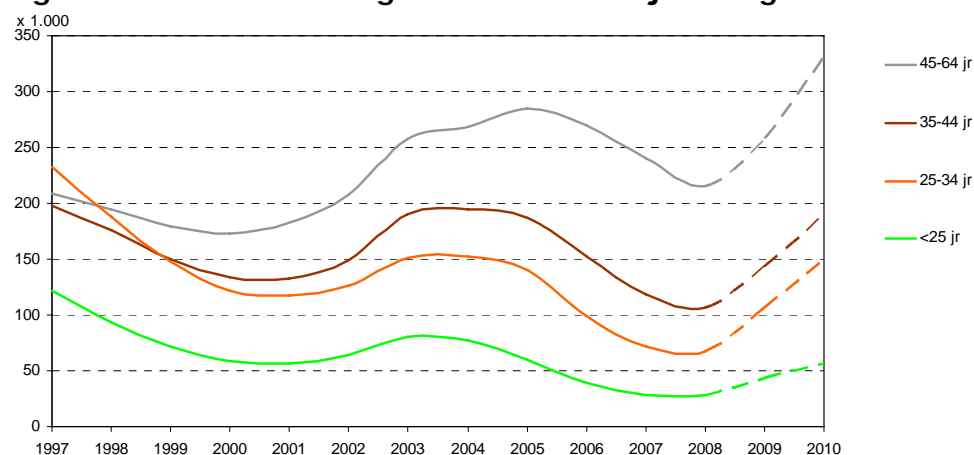
Tabel 2.6.6 NWW naar leeftijd

Item	Aantal x 1.000					Jaarlijkse groei			
	2006	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
Aantal NWW totaal	559	458	417	552	726	-18%	-9%	32%	32%
per leeftijdsklasse:									
15-24 jaar	39	28	28	44	57	-29%	0%	56%	31%
25-34 jaar	99	71	68	106	149	-28%	-5%	57%	40%
35-44 jaar	152	119	106	144	189	-22%	-11%	36%	31%
45-54 jaar	144	122	110	143	192	-16%	-9%	30%	34%
55-64 jaar	125	118	105	115	139	-5%	-11%	10%	21%

als percentage van beroepsbevolking:

totaal	7,5%	6,0%	5,4%	7,1%	9,4%
15-24 jaar	4,6%	3,2%	3,1%	5,0%	6,7%
25-34 jaar	5,5%	4,1%	3,9%	6,1%	8,6%
35-44 jaar	7,0%	5,5%	4,9%	6,7%	9,1%
45-54 jaar	7,9%	6,5%	5,7%	7,3%	9,6%
55-64 jaar	14,8%	12,8%	10,6%	11,3%	13,3%

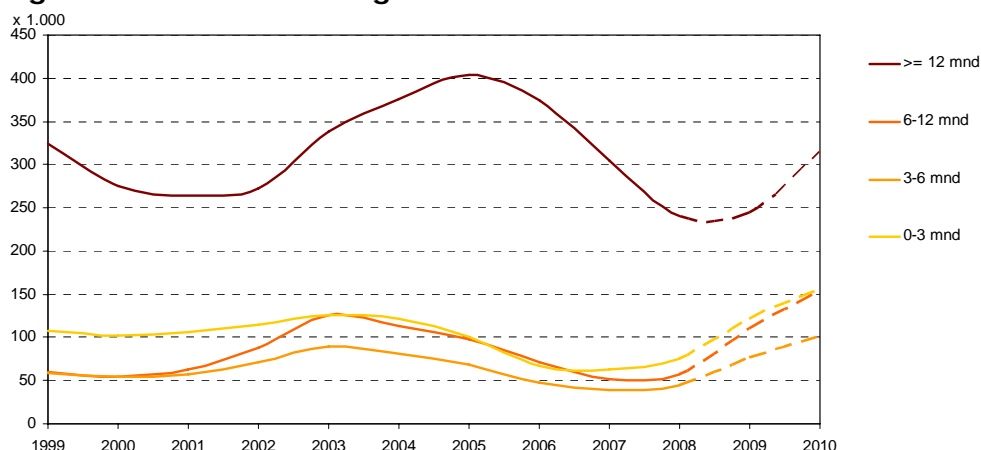
Figuur 2.6.4 Ontwikkeling NWW naar leeftijdscategorie

Veel NWW langdurig werkloos

Door de snelle omslag op de arbeidsmarkt neemt de instroom in 2009 en 2010 snel toe. In het bestand niet-werkende werkzoekenden neemt in eerste instantie het aantal kortdurend werklozen snel toe. Het aandeel van kortdurende werklozen loopt in 2009 en 2010 daarom snel op.

Figuur 2.6.5 Ontwikkeling NWW naar duurklasse

Intermezzo Omvang van de werkloosheid in de tijd vergeleken

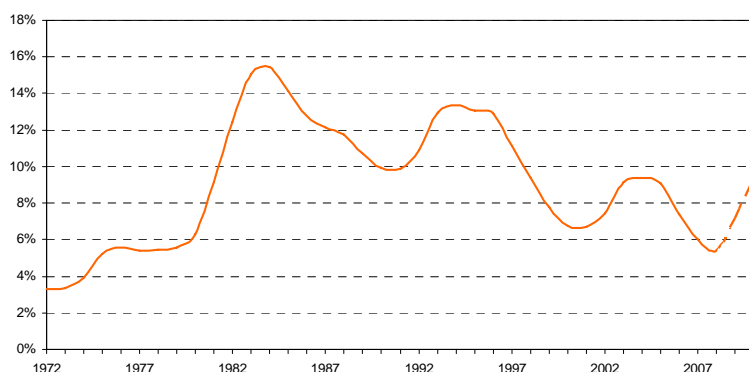
Bij de huidige terugval in het niveau van economische activiteiten worden gemakkelijk vergelijkingen getroffen met eerdere crises. Dit geldt evenzeer voor de arbeidsmarkt. Doemscenario's van de jaren dertig worden gebezigd en van het beleid wordt een 'New deal' verwacht. De geschiedenis van de arbeidsmarkt herhaalt zich, maar nooit op dezelfde manier.

Bij de huidige crisis verwacht het CPB een aanzienlijke stijging van de werkloosheid. Ook de prognoses die het UWV Werkbedrijf maakt, gaan uit van een sterke stijging van het werkzoekendenbestand. Indien we uitgaan van onze eigen prognoses van het werkzoekendenbestand dan zou in 2010 ruim 9% van de beroepsbevolking tot het werkzoekendenbestand behoren. Een dergelijk percentage is hoog maar niet uitzonderlijk. In de crisis van begin jaren tachtig behoorde ruim 15% van de beroepsbevolking tot het werkzoekendenbestand (zie figuur). In 1935 zat bijna 20% van de beroepsbevolking zonder werk. Dergelijke cijfers dienen wel met de nodige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd omdat er sindsdien talloze wijzigingen van de werkloosheidsdefinitie zijn geweest.

De schaal waarop de arbeidsmarkt zich afspeelt is sinds vorige crises sterk veranderd. In de crisis van de jaren dertig bedroeg de werkgelegenheid ruim 3 miljoen. In 1983 waren er ca. 5 miljoen banen; in 2008 ca. 8 miljoen. Ook de dynamiek van de huidige arbeidsmarkt is totaal verschillend van die tijdens het begin van de jaren tachtig om niet te spreken van de jaren dertig. Bovengenoemde veranderingen bieden grotere kansen (mobiliteit), maar brengen ook grotere bedreigingen (omvangrijke en snelle vernietiging van banen) met zich.

De zich wijzigende samenstelling van de beroepsbevolking heeft ook de samenstelling van de werkloosheid sterk gewijzigd. In 1930 bedroeg de beroepsdeelneming van vrouwen slechts 26% om vervolgens te stijgen naar 33% in 1983 en 62% in 2008. In 1983 behoorde ongeveer 32% van de vrouwen tot het werkzoekendenbestand, maar in 2008 was dit opgelopen tot 52%; cijfers over de samenstelling van de werkloosheid naar geslacht tijdens de depressie van de jaren dertig ontbreken, maar het aantal vrouwelijke werklozen zal stellig geringer zijn geweest dan tijdens het begin van de jaren tachtig.

Tot slot een korte opmerking over de samenstelling van de werkloosheid naar beroepsgroep. Deze hangt sterk samen met de sectorstructuur van de economie. Het aandeel van de industrie in de totale werkgelegenheid is de afgelopen 30 jaar bijna gehalveerd. Dienstensectoren hebben een groter aandeel verkregen. Deze verschuiving heeft invloed op de samenstelling van de toekomstige werkloosheid. Er zijn nu relatief meer vrouwelijke werklozen en meer werklozen in dienstverlenende beroepen uit de marktsector.

2.7 Alternatieve scenario's

De arbeidsmarktprognoses zijn gebaseerd op de meest actuele economische inzichten van het Centraal Planbureau. De Nederlandse economie bevindt zich in een ernstige recessie: de economie krimpt fors.

Economische ontwikkelingen kunnen mee- of tegenvallen. Dit is nog eens extra duidelijk geworden in de aanpassing van de economische voorspellingen sinds medio 2008. Daarom bekijken we hier de gevolgen van een afwijkende economische ontwikkeling. Tabel 2.7.1 en tabel 2.7.2 geven een globale indruk van de gevolgen voor de arbeidsmarkt van andere economische veronderstellingen.

Verschillen tussen prognose en uiteindelijke realisatie van economische ontwikkeling kunnen in de huidige omstandigheden oplopen tot 2 procentpunten. In het tegenvallende scenario wordt daarom voor 2009 en 2010 een 2 procentpunt grotere economische krimp verondersteld: 5,5% in 2009 en 2,25% in 2010. Bij het meevallende scenario wordt voor 2009 uitgegaan van een 2 procentpunt lagere krimp (1,5%) voor het lopende jaar en van de terugkeer van de economische groei in 2010 (1,75%).

Intermezzo Voorspelmodellen nauwelijks berekend op de huidige crisis

De economische omslag eind 2008 luidt een periode in van grote onzekerheid. Goed vergelijkingsmateriaal is er nauwelijks. Al snel wordt gekeken naar de economische crisis in de jaren dertig van de vorige eeuw. Over die periode is weinig statistisch datamateriaal aanwezig. Er zijn meer data bekend van het aantal niet-werkende werkzoekenden. Echter ontwikkelingen waar we nu mee hebben te maken zijn in de historie van de beschikbare datareeksen nog nooit voorgekomen. Zo zijn, voor een cruciale grootheid als de kans op uitstroom uit het bestand niet-werkende werkzoekenden, cijfers bekend vanaf 1994. Bovendien is er vanaf 1994 gemiddeld over een geheel jaar nooit economische krimp voorgekomen. We moeten dit jaar rekenen houden met een economische krimp van 3½%. Het gevolg is dat de uitkomsten van de modelberekeningen met meer onzekerheid omgeven zijn dan gewoonlijk.

Daarbovenop komt dan nog dat economische grootheden elk een eigen onzekerheid kennen. In toenemende mate van onzekerheid krijgen we het volgend overzicht:

- Beroepsbevolking +
- Economische ontwikkeling en banen ++
- Werkloosheid +++
- Vacatures ++++

Tabel 2.7.1 Uitkomsten bij alternatieve scenario's

Item		2008	2009			2010		
			Tegenvallende variant	Midden-variant	Meevallende variant	Tegenvallende variant	Midden-variant	Meevallende variant
Groeipercentage BBP (%)		2,00%	-5,50%	-3,50%	-1,50%	-2,25%	-0,25%	1,75%
Banen totaal	dzd	9.329	9.025	9.122	9.219	8.723	8.938	9.168
Waarvan zelfstandigen	dzd	1.347	1.299	1.311	1.322	1.250	1.276	1.303
Waarvan werknemers	dzd	7.982	7.725	7.811	7.897	7.473	7.661	7.865
Vacatures	dzd	1.030	553	670	789	601	746	895
Beroepsbevolking	dzd	7.714	7.699	7.733	7.767	7.640	7.715	7.796
Aantal NWW	dzd	417	605	552	501	935	726	553
Groei aantal banen	dzd		-304	-207	-110	-301	-184	-51
Groei beroepsbevolking	dzd		-15	19	53	-59	-18	29
Groei NWW	dzd		188	135	84	330	174	52

Een grotere economische krimp in 2009 en 2010 leidt – vergeleken met de middenvariant – tot minder banen. Omdat tegelijkertijd de arbeidsproductiviteit afneemt, wordt de banenreductie nog enigszins gedrukt. Er worden minder vacatures geplaatst. Minder banen lokken minder mensen naar de arbeidsmarkt, waardoor de beroepsbevolking extra afneemt. Minder economische activiteiten leidt tot een hogere werkloosheid: het aantal werkzoekenden stijgt – vergeleken met de middenvariant – met 10% in 2009 en bijna 30% in 2011. Als de economische ontwikkeling meevalt, zijn de effecten tegengesteld met grofweg dezelfde mutatiepercentages.

Tabel 2.7.2 Relatieve verschil alternatieve scenario's ten opzichte van het Middenscenario

Item	2009		2010	
	Tegenvallende variant	Meevallende variant	Tegenvallende variant	Meevallende variant
BBP	-2,0%	2,0%	-4,0%	4,0%
Banen totaal	-1,1%	1,1%	-2,4%	2,6%
Waarvan zelfstandigen	-0,9%	0,9%	-2,1%	2,1%
Waarvan werknemers	-1,1%	1,1%	-2,5%	2,7%
Vacatures	-17,5%	17,9%	-19,4%	19,9%
Beroepsbevolking	-0,4%	0,4%	-1,0%	1,0%
Aantal NWW	9,7%	-9,2%	28,9%	-23,8%

Deze berekeningen geven een indruk van de gevolgen voor de arbeidsmarkt bij een andere economische ontwikkeling. Daarbij zijn de gebruikelijke modellen en uitgangspunten gehanteerd. Er kan ook een andere benadering worden gekozen waarin cycli uit het verleden zich herhalen (zie intermezzo 'De conjunctuurcyclus als uitgangspunt voor de werkloosheidscyclus'). De uitkomsten van dit alternatieve model bevestigen de uitkomsten van het midden-scenario.

Intermezzo De conjunctuurcyclus als uitgangspunt voor de werkloosheidscyclus

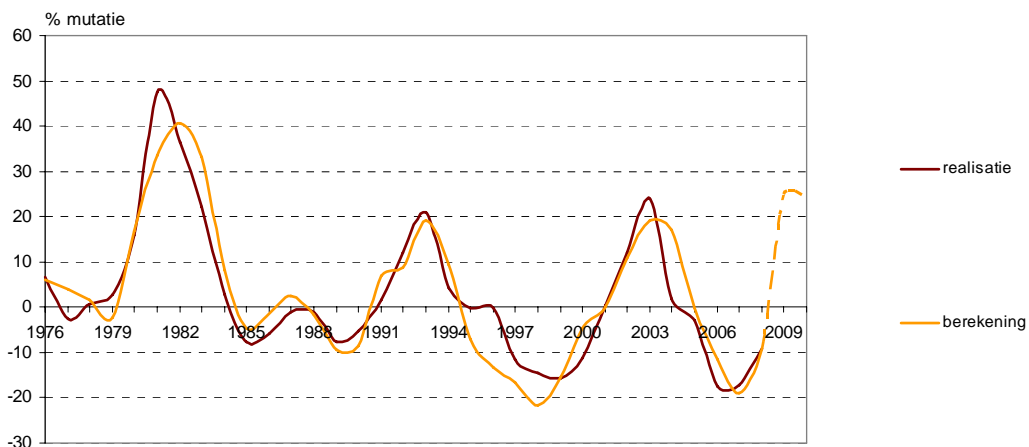
Conjunctuuromslagen zijn lastig te voorspellen. Dit bleek maar weer eens uit de snel op elkaar volgende aanpassingen van de prognose van de economische ontwikkeling voor 2009. In de middenvariant in dit rapport, wordt uitgegaan van de actuele inzichten van de economische ontwikkeling volgens het Centraal Planbureau (CPB).

Daarnaast wordt in dit intermezzo een alternatieve berekening gepresenteerd. Hierin speelt het herhalend karakter van de conjunctuur een belangrijke rol. Een hoogconjunctuur wordt immers na een aantal jaren altijd afgewisseld door een laagconjunctuur. Dit heeft uiteraard gevolgen voor de arbeidsmarkt. In de werkloosheidscijfers is een duidelijke golfbeweging herkenbaar: het aantal jaren tussen twee werkloosheidspieken bedraagt gemiddeld tien jaar. De conjunctuurtheorie van Juglar beschrijft een economische cyclus van gemiddeld 7 tot 11 jaar. Deze cyclus is een klassieke investeringscyclus in kapitaalgoederen met een korte afschrijvingstijd. Perioden van overinvesteringen en onderinvesteringen wisselen elkaar af. Investerings zijn nodig om meer banen te creëren. Minder investeringen behelst dus op termijn minder banen. In dit intermezzo is een alternatieve berekening gemaakt van het aantal niet-werkende werkzoekenden, waarin de conjunctuurcyclus bepalend is.

Het voorgaande dieptepunt in de Nederlandse economie was in 2003. Enige tijd later reageert de arbeidsmarkt: het aantal NWW nam sterk toe. Vervolgens wordt, volgens de beweging van de cyclus, in 2008 het hoogtepunt bereikt om in de jaren daarna een omslag en een daling van de conjunctuur te genereren (minder investeringen). Hiermee hangt een hernieuwde verruiming op de arbeidsmarkt samen met een stijging van het aantal NWW. De hierboven beschreven cyclus is te modelleren aan de hand van een sinuscurve. Een schatting van de vergelijking over de periode 1980 – 2008 levert statistisch significante resultaten op.

Op deze wijze neemt – volgens de alternatieve berekening – het aantal NWW toe in 2009 met 105 duizend en in 2010 met 135 duizend personen.

Figuur Raming werkloosheidstoename vergeleken met de werkelijke realisaties

De stijging van het aantal NWW volgens deze berekening komt voor 2009 en 2010 globaal overeen met de prognose in paragraaf 2.6.

3 Ontwikkelingen naar sector 2009 - 2010

3.1 Banen naar sector

Inleiding

In deze paragraaf staat de ontwikkeling van het aantal banen naar sector in 2009 en 2010 centraal. We gaan uit van de productie per sector. De prognoses per sector zijn gebaseerd op in het verleden gerealiseerde verbanden: hoe verhoudt zich de productieontwikkeling in een sector zich met het nationaal gemiddelde? De productie per sector is zodanig geschat dat het totaal aan sectoren overeen komt met de landelijke economische ontwikkeling volgens het CPB.

Voor 2009 voorspelt het CPB een daling van het binnenlandse productievolume van maar liefst 3,5 procent. Dit is een ongekend sterke krimp van de economie die zich in de afgelopen zestig jaar niet heeft voorgedaan. Voor 2010 is het vooruitzicht iets minder somber maar krimpt de economie naar verwachting nog steeds met 0,25 procent.

De economie valt uiteen in marktsectoren en collectieve sectoren. De twee groepen sectoren reageren verschillend op de conjunctuur. Zo worden in 2009 de industrie, de bouwnijverheid, het vervoer en de groothandel het hardst getroffen door de economische crisis. In de bouwnijverheid daalt vooral de productie in de woning- en utiliteitsbouw. Dit is het gevolg van het feit dat financiële instellingen terughoudend zijn geworden in het verstrekken van kredieten aan bedrijven en particulieren. Dit leidt tot uitstel of mogelijk afstel van bouwprojecten die zich in een vroege fase van ontwikkeling bevinden. De grote infrastructurele projecten hebben minder last van de economische crisis. Deze projecten hebben doorgaans een lange looptijd en worden bovendien gefinancierd door de overheid. Daar komt bij dat de overheidsinvesteringen naar verwachting toenemen ter compensatie van de dalende investeringen van bedrijven.

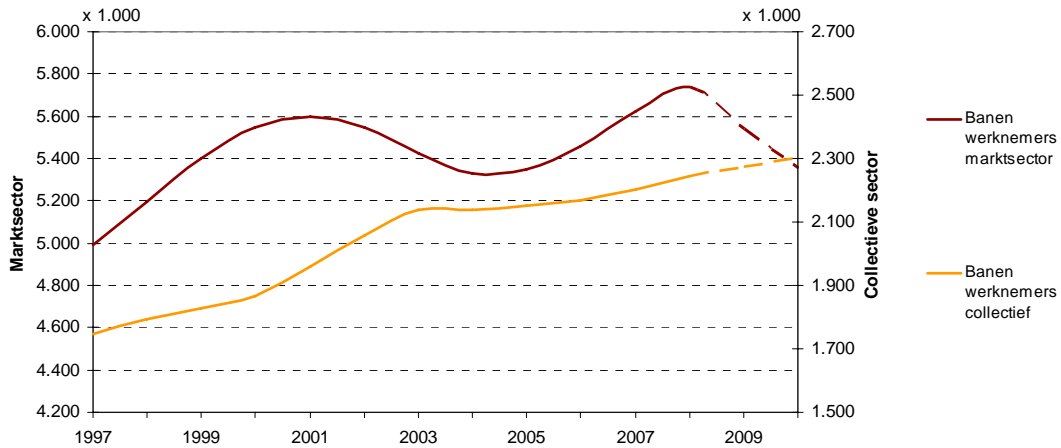
De afname van de wereldhandel speelt voor de industrie een belangrijke rol. Een groot deel van de industriële productie is bestemd voor de export aangezien de binnenlandse afzetmarkt klein is. Maar de financiering van de export wordt geremd door de terughoudende kredietverstrekking door de banken. De afname in de wereldhandel treft eveneens de sector vervoer. Nederland is een belangrijke doorvoerhaven van handelsproducten en een afname van het handelsvolume heeft directe gevolgen voor de vervoerssector.

Banenverlies marktsector en tegelijkertijd banengroei collectieve sector

De collectieve sectoren (overheid, onderwijs, zorg en welzijn) worden veel minder beïnvloed door de economische crisis. Autonome factoren en overheidsbeleid bepalen grotendeels de productie in deze sectoren. Deze zijn minder gevoelig voor conjunctuurschommelingen. Zo neemt de productiegroei van de sector zorg en welzijn toe.

Het verschil in gevoeligheid voor de conjunctuur is duidelijk zichtbaar in figuur 3.1.1. Daar wordt de banenontwikkeling van het totaal van de marktsectoren vergeleken met de ontwikkeling van het totaal van de collectieve sectoren. In 2010 is de totale werkgelegenheid van de marktsectoren net zo hoog als in 2005. De werkgelegenheid in collectieve sectoren groeit onverminderd door.

Figuur 3.1.1 Banenontwikkeling de markt- en collectieve sector

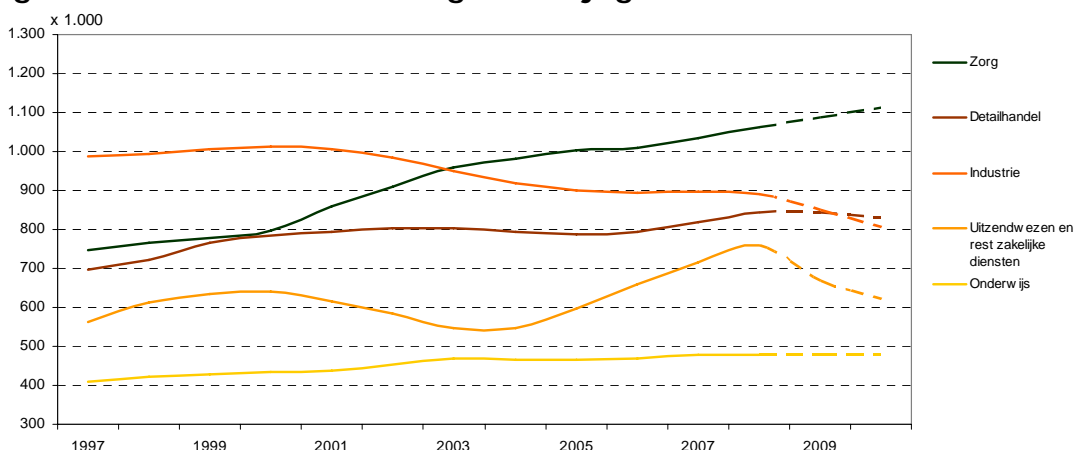
Banen ontwikkeling uiteenlopend per economische sector

De banenontwikkeling van de vijf sectoren met de meeste werknemers is te zien in figuur 3.1.2. De sector zorg is de banenmotor in 2009 en 2010. De vraag naar zorgdiensten blijft – onder invloed van de veroudering – verder stijgen. Bovendien zijn in dienstensectoren productiviteitsverbeteringen lastiger te realiseren, waardoor de werkgelegenheid vergeleken met andere sectoren nog eens extra stijgt. De recessie heeft nauwelijks invloed op het aantal banen in het onderwijs. De conjuncturele tegenwind leidt tot een verhoogde onderwijsdeelname, waardoor de werkgelegenheid in deze sector nog eens gunstig wordt beïnvloed.

Het aantal banen in de industrie loopt al jaren terug. Door de economische crisis vindt een nog snellere daling van de werkgelegenheid plaats. Het uitzendwezen wordt eveneens sterk beïnvloed door de conjunctuur.

De werkgelegenheid in de detailhandel blijft in 2009 nog min of meer op peil. De arbeidsproductiviteit blijft in deze sector namelijk achter bij het nationaal gemiddelde.

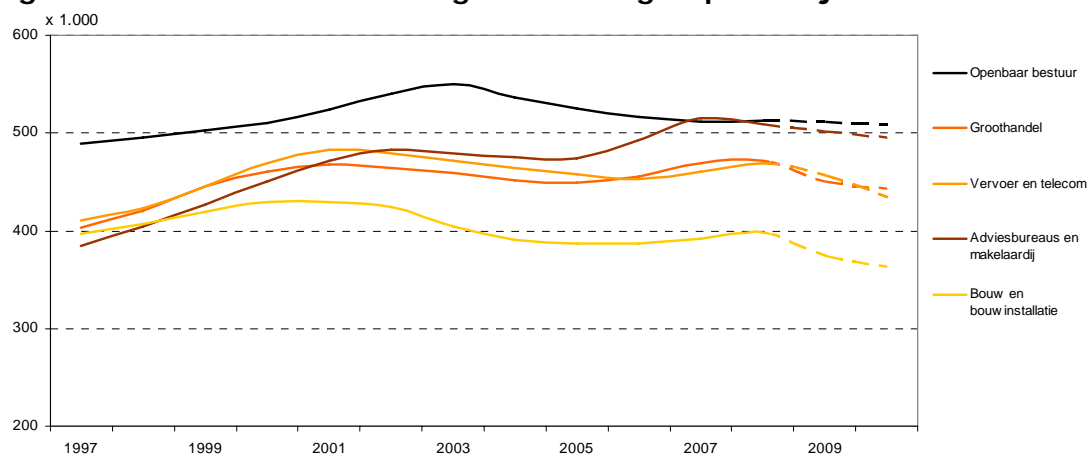
Figuur 3.1.2 Banenontwikkeling in de vijf grootste sectoren

In de tweede groep van grote sectoren is duidelijk dat de groothandel, vervoer en bouw ernstig worden geraakt door de economische crisis. De krimp van de wereldhandel heeft een grote impact op de sectoren groothandel en vervoer: minder handel vertaalt zich in een kleinere vraag naar vervoer.

In de bouw spelen vooral de financieringsproblemen een belangrijke rol. Dit leidt tot uitstel en mogelijk afstel van bouwprojecten. Uit publicaties van het Economisch Instituut Bouwnijverheid (EIB) blijkt dat de orderportefeuilles van bouwbedrijven sinds 2008 sterk zijn gedaald. Bouwprojecten die zich in een gevorderd stadium bevinden worden wel afgemaakt. Maar projecten in de fase van planvorming, ontwerp en vergunningverlening zullen veelal worden uitgesteld. De bouwsector wordt meer dan gemiddeld getroffen door de economische crisis.

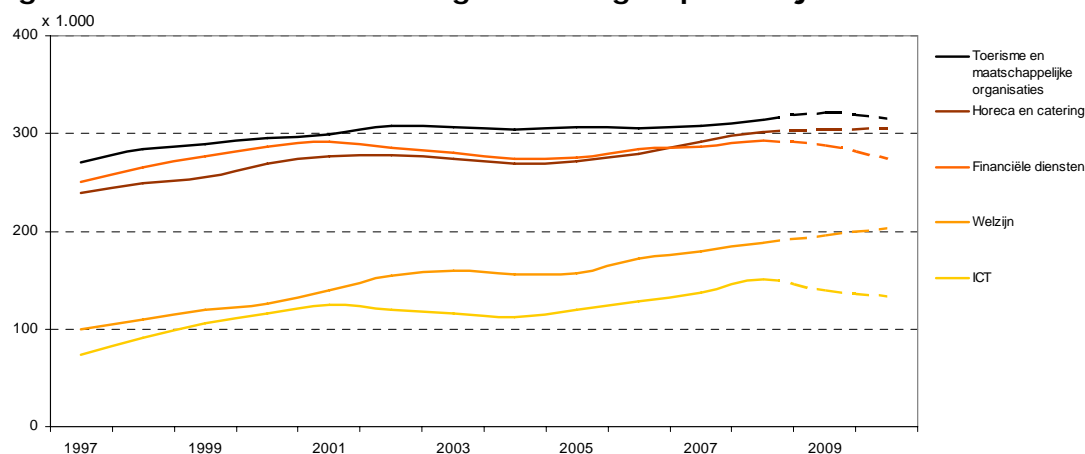
Figuur 3.1.3 Banenontwikkeling in tweede groep van vijf sectoren

We zien dat het aantal banen in de financiële diensten en de sector ICT flink wordt beïnvloed door de economische crisis (figuur 3.1.4).

De sectoren toerisme en horeca handhaven zich of groeien zelfs. Mogelijk geeft een voortzetting van de gestage groei in de afgelopen jaren van catering (outsourcing bedrijfsrestaurant) nog wat tegenwicht in de horeca. Bovendien ontwikkelt de arbeidsproductiviteit zich in de horeca ongunstiger dan gemiddeld. Dit betekent dat bij een daling van de productie het aantal banen toch grofweg in stand blijft. Mogelijk wordt de productieverlaging gedeeltelijk opgevangen door minder beroep te doen op informele arbeid. Door meer zorgvraag groeit de sector welzijn verder.

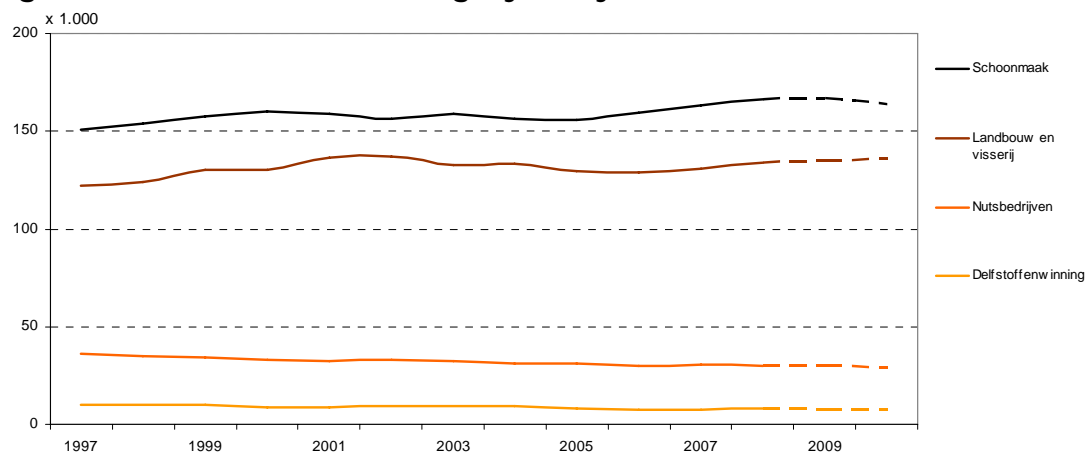
Figuur 3.1.4 Banenontwikkeling in derde groep van vijf sectoren

In figuur 3.1.5 zien we de ontwikkeling van de vijf kleinste sectoren. De prognose – op basis van historisch materiaal – laat zien dat de werkgelegenheid in de landbouw nog verder groeit. Door schaalvergroting neemt het aandeel banen voor werknemer toe, ten koste van het aandeel zelfstandigen.

De dalende trend bij de energiebedrijven is een structurele ontwikkeling die doorzet in de komende jaren.

Figuur 3.1.5 Banenontwikkeling bij de vijf kleinste sectoren

Tabel 3.1.1 geeft een overzicht van de daling van de werkgelegenheid per sector. In 2009 en 2010 daalt de werkgelegenheid in het uitzendwezen en de zakelijke diensten en de industrie het meest. Deze twee sectoren zijn verantwoordelijk voor meer dan tweederde van de krimp van de werkgelegenheid. Werkgelegenheidsperspectieven zijn er in de collectieve sectoren zorg en welzijn.

Tabel 3.1.1 Ontwikkeling aantal banen naar sector

Sector	(Gemiddelde) groei aantal banen per jaar (x 1.000)		
	2008	2009	2010
Zorg	29	24	25
Welzijn	8	8	8
Horeca en catering	10	2	1
Landbouw en visserij	3	2	1
Delfstoffenwinning	0	0	0
Nutsbedrijven	0	0	0
Onderwijs	2	0	0
Openbaar bestuur	1	-2	-2
Schoonmaak	3	1	-3
Toerisme en maatschappelijke organisaties	6	7	-6
ICT	14	-12	-6
Adviesbureaus en makelaardij	-5	-7	-7
Groothandel	2	-21	-9
Bouw en bouwinstallatie	6	-23	-11
Detailhandel	25	-1	-13
Financiële diensten	6	-4	-14
Vervoer en telecom	9	-13	-23
Industrie	-6	-40	-43
Uitzendwezen en rest zakelijke diensten	42	-90	-48
Totaal	153	-170	-150

Ondanks de recessie zijn er bedrijven die hun personeelsomvang uitbreiden. Bovendien wisselen mensen van baan. Maar omdat de werkgelegenheid op macro-niveau krimpt en het aantal vrijwillige baanwisselingen door de recessie lager is, komt het aantal vacatures fors lager uit dan in de voorgaande (record)jaren. Tabel 3.1.2 geeft een overzicht van het aantal ontstane vacatures per economische sector. We zien dat het aantal vacatures in 2009 in alle sectoren lager is dan vorig jaar.

Voor werkzoekenden is het aantal ontstane vacatures van groot belang. Minder vacatures betekent minder kans op werk. Het aantal vacatures is in 2009 nog het grootst in de detailhandel, de zorg en de horeca.

Indien we kijken naar de afname van het aantal vacatures in 2009, dan blijken de collectieve sectoren (openbaar bestuur, onderwijs, zorg en welzijn) aangevuld met de sector schoonmaak het minst te dalen. Van de sectoren met veel ontstane vacatures, daalt vooral het aantal vacatures in de detailhandel, de adviesbureaus en de industrie sterk.

Net als in voorgaande prognoses zien we – ondanks een structurele en conjuncturele daling van de werkgelegenheid – toch veel vacatures in de industrie. Dit hangt samen met de vergrijzing van deze sector. In goed draaiende industriële bedrijven moeten ouderen die met pensioen gaan immers worden vervangen.

Tabel 3.1.2 Vacatureontwikkeling naar sector

Sector	(Gemiddeld) aantal vacatures per jaar (x 1.000)		
	2008	2009	2010
Detailhandel	163	80	91
Zorg	88	79	84
Adviesbureaus en makelaardij	95	48	76
Horeca en catering	73	50	65
Bouw en bouwinstallatie	51	34	46
Groothandel	69	41	46
Welzijn	45	41	44
Onderwijs	42	35	38
Financiële diensten	43	27	38
Toerisme en maatschappelijke organisaties	55	38	38
Industrie	80	46	36
Openbaar Bestuur	32	28	30
Uitzendwezen en rest zakelijke diensten	56	35	29
Schoonmaak	26	25	24
Landbouw en visserij	26	11	21
Vervoer en telecom	52	32	19
ICT	30	15	18
Nutsbedrijven	3	2	2
Delfstoffenwinning	1	1	1
Totaal	1.030	670	746

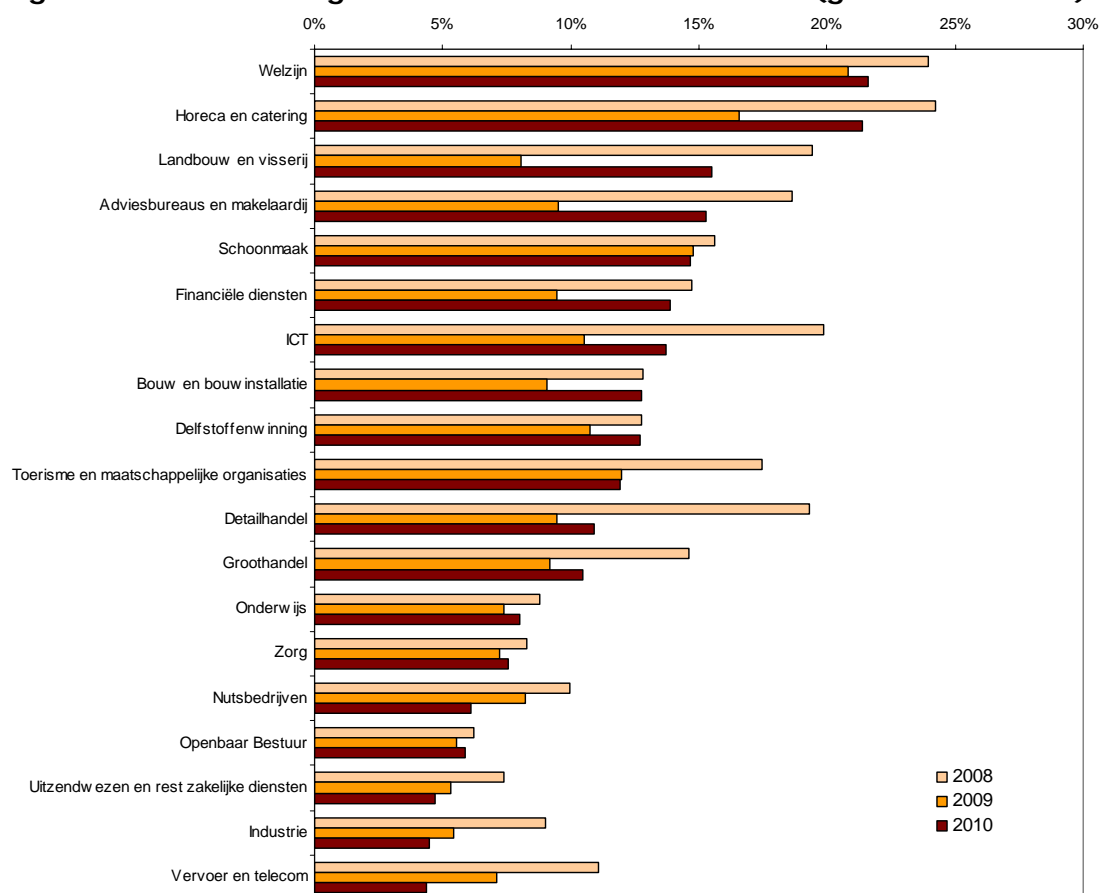
Een grootheid die de dynamiek op de arbeidsmarkt weergeeft is de vacaturegraad: het aantal ontstane vacatures in een jaar gedeeld door de werkgelegenheid (figuur 3.1.6). Gemiddeld daalt de vacaturegraad in Nederland van 13% in 2008 naar rond de 10% in 2009-2010.

In verhouding tot de werkgelegenheid zijn in 2008 veel vacatures te vinden in de horeca. Deze sector wordt dan ook gekenmerkt door kortdurende dienstverbanden (seizoenswerk door veelal jongeren).

Een heel ander beeld geeft de sector vervoer. Daar is het aantal ontstane vacatures als percentage van de werkgelegenheid in 2010 het geringst.

In eerste instantie lijkt de plaats van de sector uitzendwezen en rest zakelijke diensten misschien vreemd: weinig vacatures in verhouding tot de werkgelegenheid. Echter binnen deze groep is de deelgroep rest zakelijke diensten¹¹ veel groter dan het uitzendwezen. Bovendien worden binnen het uitzendwezen alleen werknemers in dienst van de arbeidsbemiddeling zelf (intercedenten, detacheringmedewerkers etc.) geteld en niet de gewone uitzendmedewerkers. De gewone uitzendmedewerkers worden gerekend tot de inlenende sector.

Figuur 3.1.6 Vacaturegraad naar sector in 2008-2010 (gesorteerd 2010)

3.2 Banen naar beroepsgroep en opleidingsniveau

Deze paragraaf besteedt aandacht aan de banenontwikkeling in verschillende beroepsgroepen en opleidingsniveaus. Deze wordt sterk beïnvloed door de sectorale ontwikkelingen, die in de vorige paragraaf zijn uiteengezet. De vraag naar transportpersoneel zal bijvoorbeeld sterk samenhangen met de ontwikkelingen in de sector vervoer en telecom. Daarnaast verandert in de loop van de tijd de beroepen- en opleidingsstructuur binnen sectoren. Zo is in vrijwel elke sector het aandeel werknemers met een administratieve of beleidsadviserende functie toegenomen. In 1996 bestond 16 procent van de banen uit administratieve en beleidsadviserende beroepen. In 2010 zal dit

¹¹ De rest zakelijke diensten omvat onder meer reclamebureaus, beveiliging en callcentra.

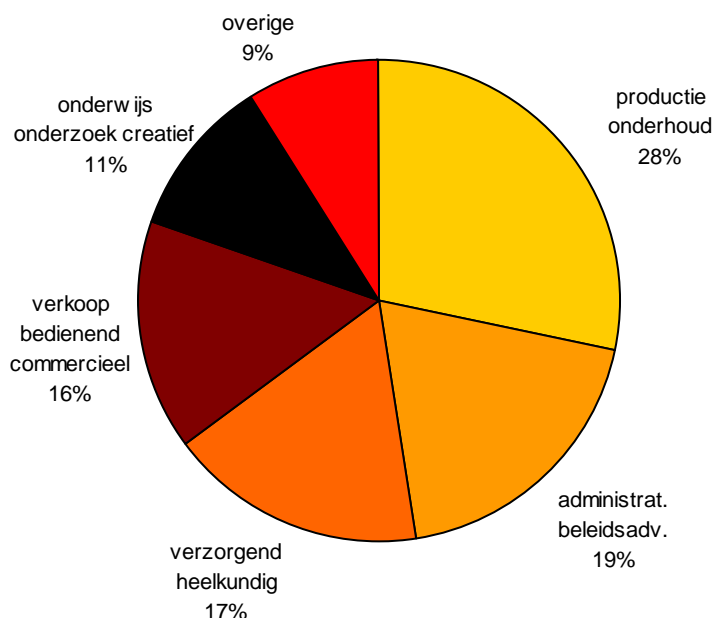
aandeel stijgen tot 19 procent. Tot slot is er een duidelijke trend waarneembaar in het opleidingsniveau. Er komen steeds meer banen voor hoogopgeleiden, terwijl de vraag naar laagopgeleiden afneemt.

Alleen groei in verzorgende en heelkundige beroepen

Het CBS onderscheidt circa 1.200 verschillende soorten beroepen. Voor de overzichtelijkheid zijn de beroepen hier ingedeeld in acht hoofdgroepen. De opleidingsniveaus zijn gerangschikt in drie groepen, namelijk laag (basisonderwijs en vmbo), middelbaar (mbo, havo en vwo) en hoog (hbo en wo).

Het aantal banen van werknemers met een productie- en onderhoudsberoep is het grootst, namelijk 28 procent van de totale werkgelegenheid. Daarna volgen administratief en beleidsadviseerend personeel, verzorgend en heelkundig personeel en verkoop, bedienend en commercieel personeel. Beveiliging-, politie- en militair personeel is de kleinste beroepsgroep met 3 procent van de werkgelegenheid.

Figuur 3.2.1 Banenontwikkeling naar beroepsgroep in 2008

De komende twee jaren daalt het aantal banen in alle beroepsgroepen, op één na: de vraag naar verzorgende en heelkundige beroepen neemt toe. Dit wordt geheel veroorzaakt door de groei van de sector zorg en welzijn.

Het aantal banen voor werknemers met een productie- en onderhoudsberoep neemt al jaren af. De komende jaren verwachten we eveneens een forse daling. Hiervoor zijn meerdere oorzaken. De belangrijkste is de werkgelegenheidsafname in de industrie en de bouw. Bovendien neemt het aandeel werknemers met een productie- en onderhoudsberoep binnen die sectoren al jaren af. Hiervan profiteren werknemers met dienstverlenende beroepen, zoals verkoop- en administratief personeel.

Naast de sterke afname van het aantal productie- en onderhoudsberoepen daalt ook de vraag naar verkoop- bedienend en commercieel personeel alsmede administratief en beleidsadviseerend personeel. In beide gevallen ligt dit

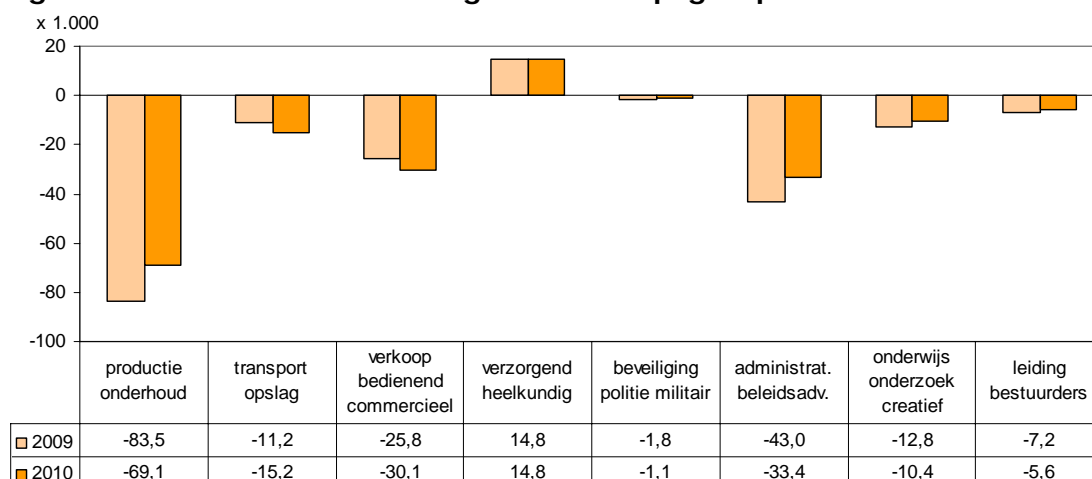
grotendeels aan de krimp in overige zakelijke diensten¹². In mindere mate speelt de krimp in de industrie en de groothandel een rol.

De daling van het aantal banen voor transportpersoneel valt in absolute zin nog mee. In 2009 daalt het aantal banen met 11 duizend. Het gaat echter om een relatief kleine beroepsgroep. De daling van 11 duizend banen komt overeen met een krimp van 3,3 procent. Dit is een bijna even grote daling als van het aantal productie- en onderhoudspersoneel (-3,7 procent).

In de beveiligingsberoepen en leidinggevende beroepen treden weinig veranderingen op. Het aantal banen voor werknemers met een beveiligingsberoep of leidinggevend beroep is relatief klein. Daardoor zijn de ontwikkelingen ook gering.

Het aantal banen voor leerkrachten hangt vooral af van de sector onderwijs. Daar is nog enige groei te verwachten. Echter binnen de groep onderwijs, onderzoek en creatief personeel is ook wetenschappelijk personeel opgenomen uit de sector zakelijke dienstverlening. Deze sector wordt duidelijk wel geconfronteerd met de economische crisis. Per saldo neemt het aantal banen in de beroepsgroep onderwijs, onderzoek en creatief personeel af.

Figuur 3.2.2 Banenontwikkeling naar beroepsgroep

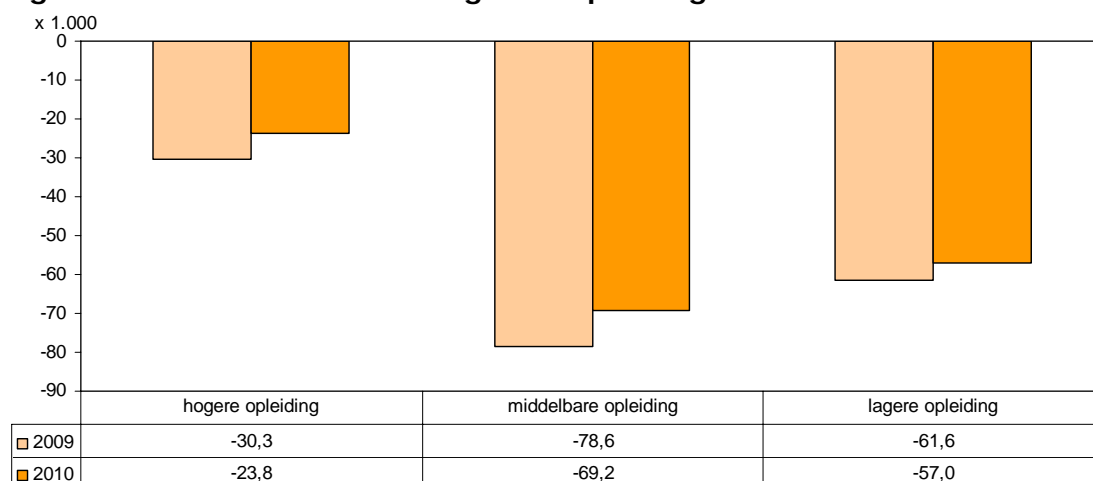
Upgrading van de werkgelegenheid

Door de toenemende complexiteit van het werk in de meeste sectoren, hebben werkgevers steeds meer behoefte aan hoger opgeleid personeel. Het aantal banen voor laagopgeleiden neemt trendmatig af. De komende jaren zullen hier geen uitzondering op vormen.

Hoewel het aantal banen voor hoger opgeleiden afneemt, neemt het gemiddelde opleidingsniveau toe. De daling van het aantal middelbare en lager opgeleide werknemers is namelijk nog sterker. Middelbaar en lager opgeleiden worden vooral getroffen door de sectoren industrie, bouw en overige zakelijke diensten. Hoger opgeleiden hebben ook last van de krimp in de overige zakelijke diensten, maar worden veel minder getroffen door de industrie en de bouw. In deze sectoren zijn namelijk weinig hoogopgeleiden werkzaam. Bovendien profiteren hoogopgeleiden het meest van de werkgelegenheidsgroei in de zorg en welzijn of behouden zij hun baan in de sector onderwijs.

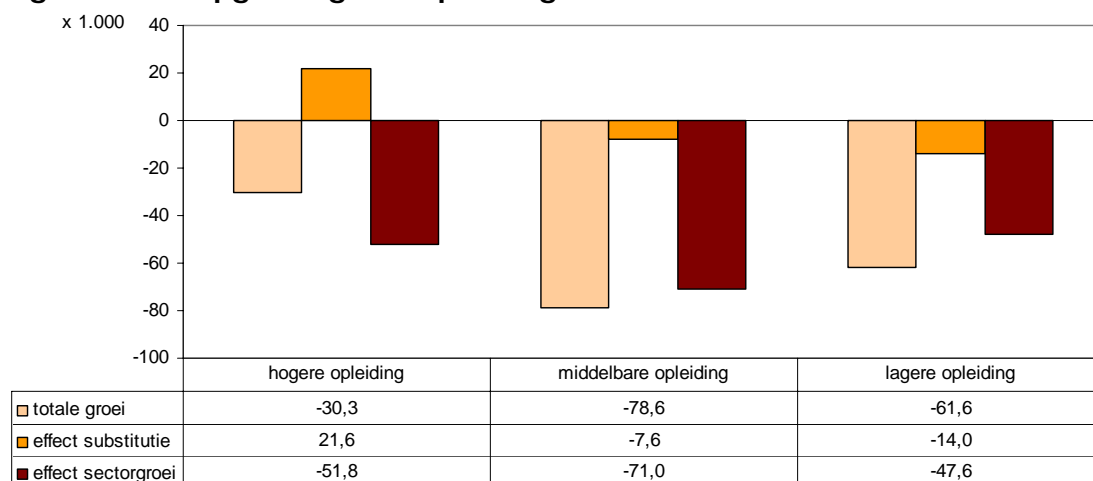
¹² De groep overige zakelijke diensten omvat in deze paragraaf de sectoren adviesbureaus, uitzendwezen, schoonmaak en ICT.

Figuur 3.2.3 Banenontwikkeling naar opleidingsniveau

Het effect van upgradering wordt weergegeven in figuur 3.2.4. Stel dat de opleidingsstructuur in elke sector in 2009 gelijk zou zijn aan de structuur in 2008. Het aantal banen voor hoogopgeleiden zou dan niet met 30 duizend afnemen, maar met 52 duizend. De verschuiving van de vraag naar meer hoger opgeleid personeel zorgt dus voor een compensatie van de afnemende vraag naar arbeid van 22 duizend banen. De lager opgeleiden ondervinden een negatief effect van de upgradering van het personeel. Bij een gelijkblijvende opleidingsstructuur zouden er 48 duizend banen verdwijnen. Door de upgradering is de afname nog sterker: 62 duizend banen verdwijnen voor laagopgeleiden.

Figuur 3.2.4 Upgradering van opleidingsniveau in 2009

Beroepen en opleidingen gecombineerd

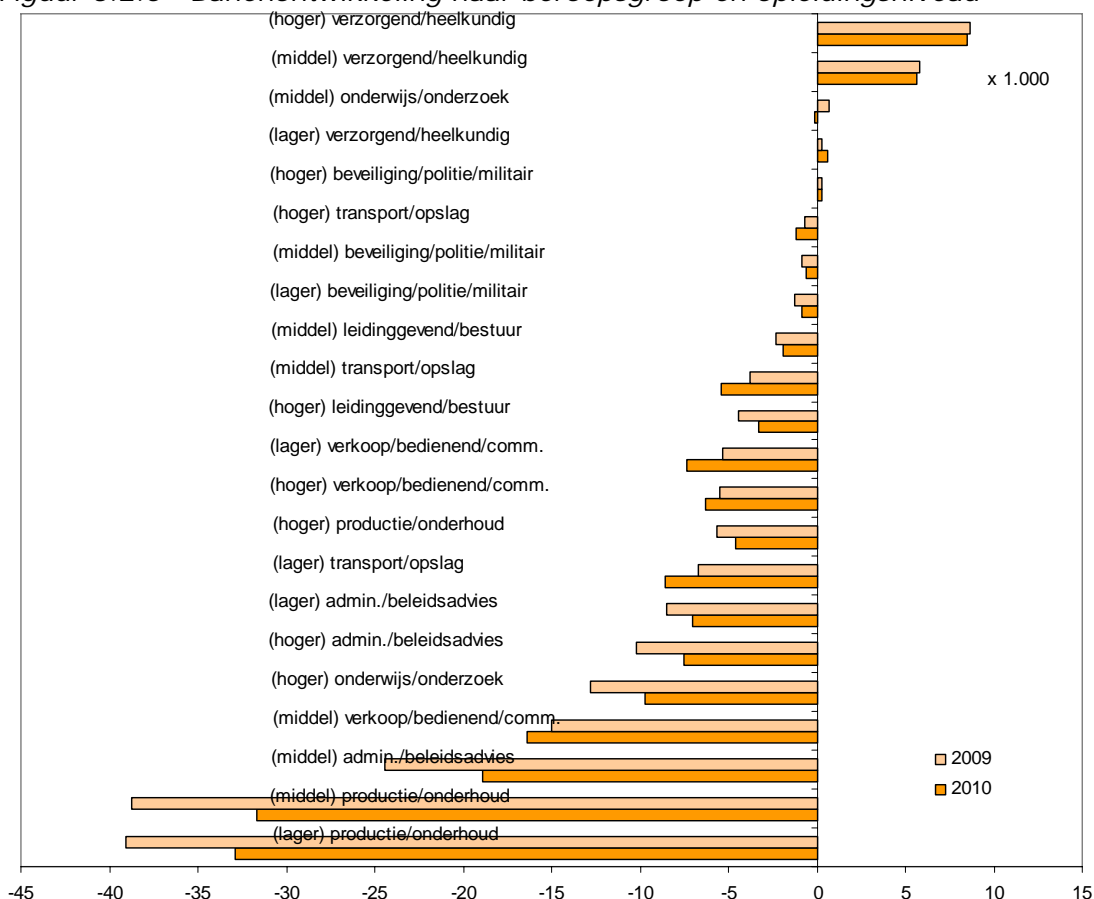
In 2009 en 2010 zijn er slechts twee beroepen die een duidelijke werkgelegenheidsgroei laten zien. De vraag naar hoger verzorgend en heelkundig personeel neemt het meest toe met bijna 9 duizend banen extra per jaar. De werkgelegenheidsgroei van middelbare verzorgende en heelkundige beroepen is iets lager, circa 6 duizend banen per jaar.

In drie beroepen blijft de werkgelegenheid op een stabiel niveau: middelbaar opgeleide onderwijs- en onderzoeksberoepen, lager opgeleide verzorgenden en heelkundigen en hoger opgeleide beveiligers, politie en militairen.

Alle andere beroepen moeten rekenen op een daling van de werkgelegenheid. Dit geldt in sterke mate voor drie beroepen: lager en middelbaar opgeleid productie- en onderhoudspersoneel en middelbaar opgeleid administratief en beleidsadviserend personeel. De laatste groep lijdt vooral onder de krimp van de sector overige zakelijke diensten.

Voor lager opgeleiden worden de kansen op de arbeidsmarkt de komende jaren kleiner. Het meeste perspectief hebben laagopgeleide verzorgenden en heelkundigen en beveiligings-, politie en militair personeel.

Figuur 3.2.5 Banenontwikkeling naar beroepsgroep en opleidingsniveau

Intermezzo Ook in crisis nog steeds knelpunten in sommige beroepen

Ondanks de huidige crisis op de arbeidsmarkt blijven sommige beroepen veel gevraagd. Dit wordt veroorzaakt doordat de uitstroom door demografische processen (pensionering, gezinstaken etc.) groter is dan de instroom door schoolverlaters. Het Researchinstituut voor Arbeidsmarkt en Onderwijs te Maastricht (ROA) brengt tweejaarlijks een prognose uit over de arbeidsmarkt naar opleiding en beroep^{a)}. Onderdeel van deze prognoses vormt een indicator van de toekomstige knelpunten op de arbeidsmarkt. Voor 127 beroepen wordt een indicator gegeven van de positionering op de arbeidsmarkt, de zogeheten Indicator Toekomstige Knelpunten naar Beroepsgroep (ITKB).

Voor een aantal beroepen zijn zeer grote knelpunten te verwachten. Te noemen zijn de 2e en 3e graads docenten in een aantal vakken (exact, medisch, verzorgend, landbouw en techniek evenals talen), elektrotechnici en elektromonteurs, weg- en waterbouwkundigen, technisch analisten, vliegeniers, scheepskapiteins en leidinggevend in de transportsector. Tot slot zijn er knelpunten te verwachten bij bankwerkers en lassers.

In het bijzonder de genoemde vakdocenten (ca. 70 duizend werkenden), de elektromonteurs (ca. 85 duizend werkenden) en de bankwerkers en lassers (ca. 56 duizend) zijn vrij omvangrijke beroepsgroepen. De laatste beroepsgroep kent tevens een vrij omvangrijke vervangingsvraag (ruim 10 duizend). Bijna alle vacatures ontstaan door vervanging van personeel. Uitbreidingsvacatures zijn er bij dit industrieberoep nauwelijks. Bij de elektromonteurs bestaat de vacaturemarkt om dezelfde reden eveneens vaak uit vervanging.

Opmerkelijk is dat het ROA ook de bouwvakkers als een knelpuntberoep typeert. Hier speelt een rol dat de prognoses zijn opgesteld vóór de kredietcrisis (ultimo 2007). Deze omvangrijke beroepsgroep (ca. 178 duizend werkenden) is zeer conjunctuurgevoelig. Bovendien zal het personeel dat om demografische redenen uitstroomt, bij veel bedrijven niet worden vervangen.

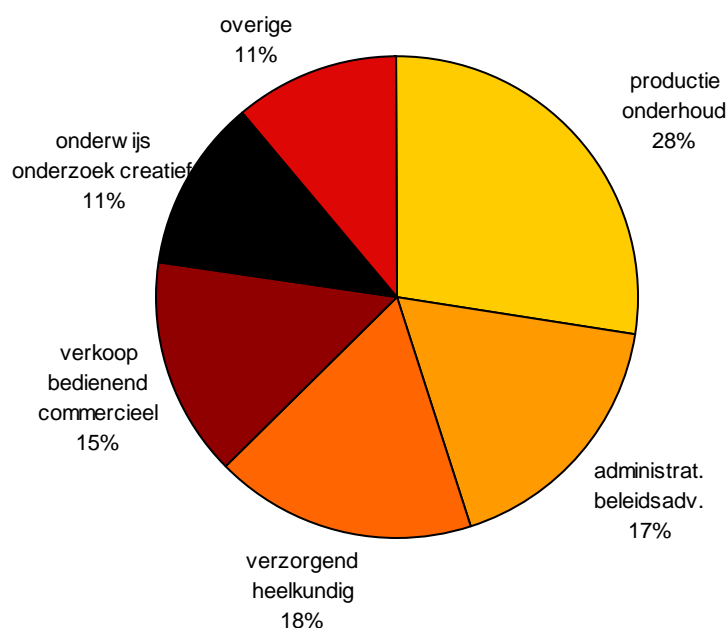
a) ROA, 'De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2012', november 2007.

3.3 Beroepsbevolking naar beroepsgroep en opleidingsniveau

Binnen de beroepsbevolking is de beroepsgroep productie en onderhoudspersoneel het grootst. We zien een jarenlange daling van de omvang van de beroepsbevolking met dit beroep. Dit hangt natuurlijk eveneens samen met de structurele daling van de werkgelegenheid in de industrie. Immers bij een dalende vraag vanuit deze sector (met veel productie- en onderhoudspersoneel) kiezen minder mensen voor dit beroep.

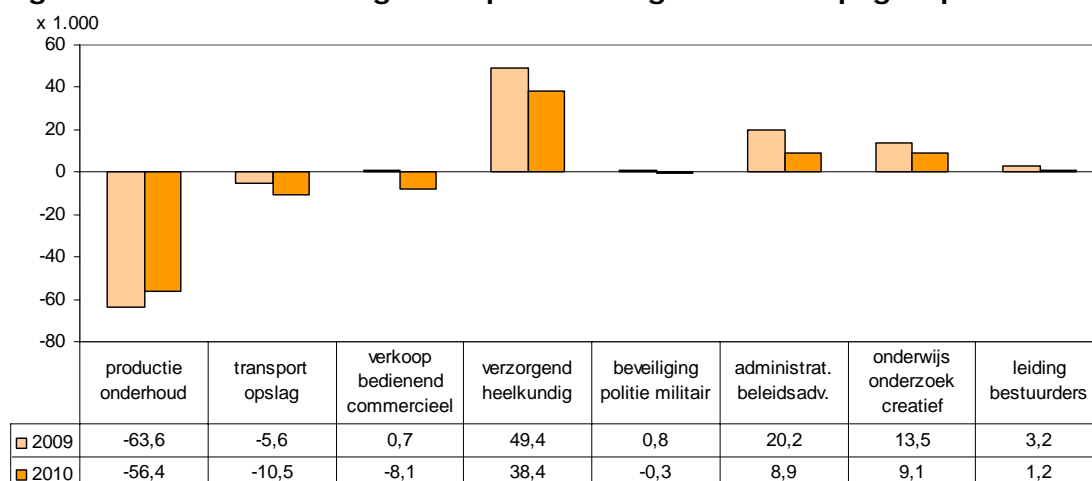
Bij verzorgend en heelkundig personeel is de omgekeerde ontwikkeling zichtbaar: de groei van het aantal banen in deze sector heeft een aanzuigende werking op het aantal mensen dat kiest voor dit beroep. Deze ontwikkeling is al jaren zichtbaar.

Figuur 3.3.1 Opbouw beroepsbevolking naar beroepsgroep in 2008

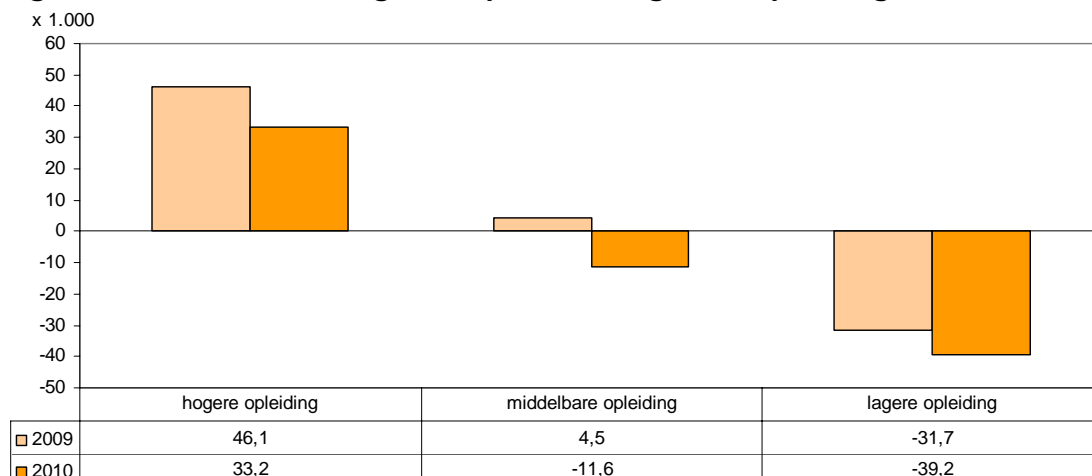
Als we kijken naar de verwachtingen voor 2009 en 2010, dan blijkt – in lijn met de krimp in de sector industrie – de groep productie en onderhoudspersoneel het meest te krimpen (figuur 3.3.2). De beroepsgroep verzorgend en heelkundig personeel laat de omgekeerde ontwikkeling zien. Ondanks de recessie groeit de beroepsbevolking met een verzorgend of heelkundig beroep.

Figuur 3.3.2 Ontwikkeling beroepsbevolking naar beroepsgroep

Als we de beroepsbevolking naar opleidingsniveau bekijken zien we dat het aantal mensen met een hogere opleiding de komende jaren verder stijgt. De beroepsbevolking met een middelbare opleiding blijft grofweg constant, terwijl het aantal personen met een lagere opleiding zal afnemen. Hiermee hangt samen dat ouderen (met een gemiddeld lager opleidingsniveau) pensioneren en vervangen worden door nieuwe schoolverlaters (met een gemiddeld hoger opleidingsniveau).

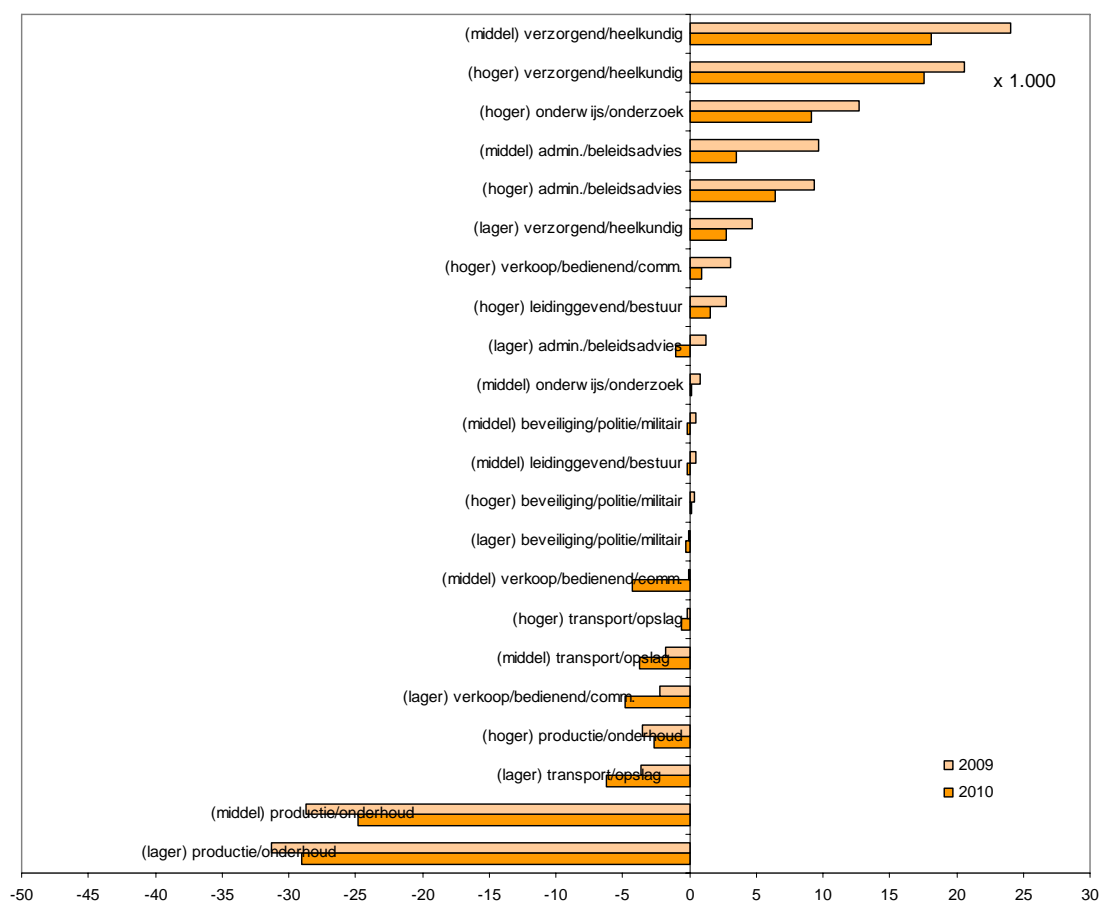
Figuur 3.3.3 Ontwikkeling beroepsbevolking naar opleidingsniveau

De beide figuren zijn gecombineerd in figuur 3.3.4. We zien dat in 2009 en 2010 de beroepsbevolking met een verzorgend of heelkundige achtergrond het snelst stijgt¹³.

¹³ Het gaat hier om globale inzichten. De prognose is gebaseerd op CBS-statistieken over het opleidingsniveau van de beroepsbevolking. Deze statistiek heeft van jaar op jaar een grillig verloop, waardoor men eigenlijk alleen langere termijn trends moet beschouwen.

Figuur 3.3.4 Ontwikkeling beroepsbevolking naar beroepsgroep en opleidingsniveau

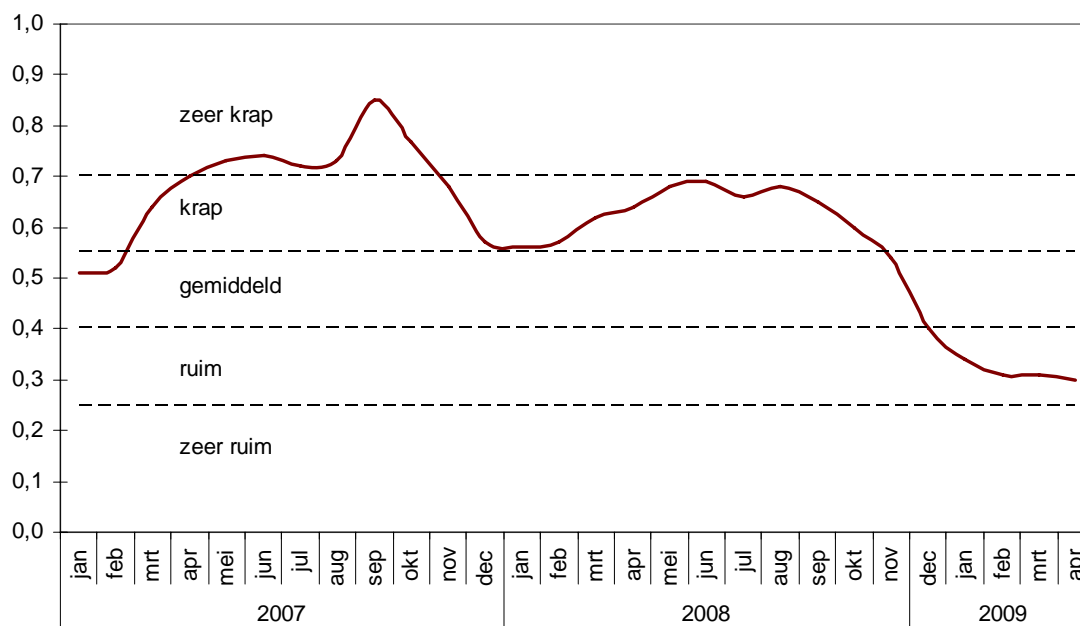
3.4 Groepen werkzoekenden

De verwachte ontwikkeling van vraag en aanbod naar beroepsgroep en opleidingsniveau zijn in paragraaf 3.2 en 3.3 besproken. Een vergelijking van de ontwikkeling van vraag (banen) en aanbod (beroepsbevolking) geeft een indruk van de verwachte discrepanties (niet-werkende werkzoekenden) in de komende jaren. Wij kunnen alleen globale indicaties geven, omdat er slechts acht beroepsgroepen worden onderscheiden. Breed gedefinieerde beroepsgroepen laten per definitie weinig discrepanties zien.

De dalende werkgelegenheid gecombineerd met een lichte toename van de beroepsbevolking, zal in 2009 en 2010 tot meer werkzoekenden leiden. De krapte op de arbeidsmarkt slaat daarmee om naar een ruime arbeidsmarkt (figuur 3.4.1). Werkgevers zullen hogere eisen kunnen stellen bij het aannemen van personeel. Op deelmarkten kunnen echter nog altijd knelpunten blijven. In sommige branches in de zorgsector, zoals verpleeg- en verzorgingstehuizen, zal de arbeidsmarkt gespannen blijven¹⁴. Te meer dat deze sector een sterk regionale arbeidsmarkt kent en wordt geconfronteerd met regionale afstemmingsproblemen.

¹⁴ Prismant, 'Arbeid in zorg en welzijn 2008', Utrecht 2008.

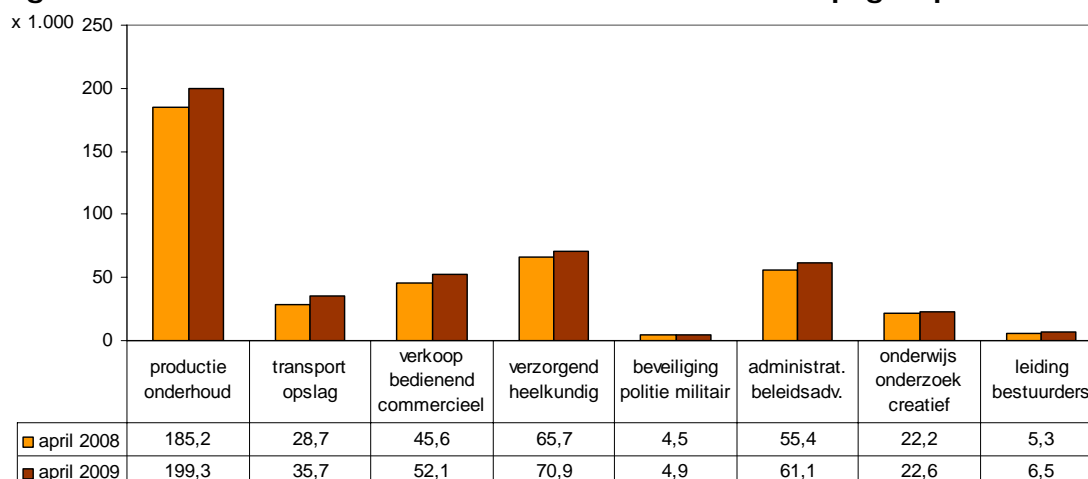
Figuur 3.4.1 Krapte op de arbeidsmarkt

Voor hoogopgeleiden zijn de gevolgen van de economische crisis nog het minst groot. Relatief veel hoogopgeleiden zijn werkzaam in de collectieve sectoren. Deze sectoren hebben minder te lijden onder de economische crisis. Het NWW-percentage van HBO'ers en WO'ers zal dan ook het laagst blijven met respectievelijk 4,7 procent en 2,9 procent in 2010 (zie paragraaf 2.6).

Als we kijken naar het aantal niet-werkende werkzoekenden op dit moment, dan blijkt er veel aanbod van productie- en onderhoudspersoneel te zijn. Bovendien neemt het aantal gestaag toe. De daling van de beroepsbevolking met een dergelijk beroep loopt achter bij de afgenomen vraag. Het aantal NWW kan daardoor verder stijgen, met name vanwege de slechte vooruitzichten in de industrie en de bouw op de korte termijn. Daarnaast is de aansluiting van vraag en aanbod niet optimaal. Het opleidingsniveau van het aanbod bestaat veelal uit MBO-niveau 1 of 2, terwijl er vooral vraag is naar MBO-niveau 3 of 4.

Figuur 3.4.2 Niet-werkende werkzoekenden naar beroepsgroep

Dit en volgend jaar zullen de kansen voor werkzoekenden aanmerkelijk lager zijn dan in de afgelopen jaren. Verzorgende en heelkundige beroepen bieden nog de meeste kansen. Desondanks neemt ook het aantal niet-werkende werkzoekenden met dit beroep toe. Dit wordt deels verklaard door de samenstelling van deze beroepsgroep: ook horecapersoneel wordt hiertoe gerekend. Tot slot komen de gevraagde kwalificaties van niet-werkende werkzoekenden in de sector zorg en welzijn niet overeen met de vraag door werkgevers.

Als de economie weer aantrekt, dan kan de situatie snel omslaan. Dit geldt met name voor conjunctuurgevoelige sectoren als de industrie en de bouw. De tijden van een krappe arbeidsmarkt voor technisch personeel in de afgelopen jaren kunnen op de middellange termijn weer terugkomen. Er zullen dus zeker kansen ontstaan voor technisch opgeleide werkzoekenden. In de jaren 2009 en 2010 hebben werkgevers het echter voor het zeggen: zij zullen over het algemeen uit een groot aanbod kunnen kiezen en alleen personeel aannemen met de juiste vaardigheden, competenties en ervaring.

De arbeidsmarkt is continu in beweging, waardoor voorziene discrepanties achteraf kunnen meevallen:

- Als werkzoekenden geen werk kunnen vinden, kunnen zij zich laten omscholen, zich oriënteren op een verwant beroep waar wel vraag naar is of in een andere regio gaan zoeken. Voorbeelden zijn de zij-instroom van mensen uit het bedrijfsleven naar het onderwijs of het accepteren van meer reistijd.
- Het aanbod van sommige beroepen vermindert omdat werknemers uit andere landen weer naar eigen land zijn teruggekeerd.
- Door aanpassingen van beleid. Zo kan de vraag naar onderwijspersoneel aanleiding zijn om de norm voor de grootte van de klassen in het onderwijs te wijzigen of de bevoegdheidseisen te versoepelen.

De website werk.nl geeft een actueel inzicht in de kans op werk voor een specifiek beroep en een specifieke regio en de bij UWV WERKbedrijf beschikbare vacatures.

Intermezzo Tekort aan personeel in beroepen waar veel vrouwen werken

In veel beroepsgroepen van de collectieve sector (onderwijs, openbaar bestuur alsmede gezondheidszorg en welzijn) is ondanks de huidige verruiming van de totale arbeidsmarkt de vraag naar arbeid onverminderd groot. Zo bedroeg het aantal openstaande vacatures in de collectieve sector op het einde van het 1^e kwartaal 2009 circa 52 duizend wat overeenkomt met 33% van het totaal aantal openstaande vacatures (bron: CBS). Traditioneel worden veel van deze vacatures vervuld door vrouwen.

In sommige subsectoren van zorg en welzijn is gemiddeld 9 op de 10 werknemers vrouw (Zie Prismant, Mannen in zorg en kinderopvang, Utrecht, 2009). Uit deze studie blijkt dat het aandeel vrouwelijke werknemers de laatste jaren in sommige collectieve sectoren zelfs nog is toegenomen. De stijging van het aandeel vrouwelijke werknemers vond plaats ondanks positieve acties in deze sectoren en branches om meer mannen voor een medisch, zorg- of onderwijsberoep te interesseren. Tussen 1999 en 2006 is het aandeel mannelijke verpleegkundigen gedaald van 16,2% naar 15,4%. Het aantal mannelijke verpleegkundigen neemt wel toe, maar het aantal vrouwelijke verpleegkundigen stijgt sneller.

Indien we een aantal branches binnen Zorg en Welzijn nader bekijken dan kan nog het volgende worden opgemerkt. In alle branches neemt het aandeel mannen af. Het aandeel mannen is het hoogst in de Geestelijke Gezondheidszorg (GGZ). Binnen de ouderenzorg werken naar verhouding weinig mannen (4,9%). Vervolgens kijken we naar de paramedische beroepen, zoals fysiotherapeuten, ergotherapeuten, podotherapeuten en logopedisten. Het aandeel van de mannen is het afgelopen decennium relatief stabiel doch laag (< 10%); alleen onder fysiotherapeuten is hun aandeel substantieel (50%). Tot slot de agogische beroepen. In de kinderopvang is het aandeel van de mannen het geringst (nog geen 4%). Over de jeugdhulpverlening ontbreken recente data, maar hier is het betreffende aandeel vermoedelijk niet veel hoger. Juist deze twee sectoren kampen met grote tekorten aan personeel. In 2008 is door een extern bureau in opdracht van 'FCB Dienstverleners in Arbeidsmarktvoorstellen' een imagocampagne ontwikkeld om werken in kinderopvang, jeugdzorg en welzijn onder de aandacht van een breder publiek te brengen.

Niet alleen zorg en welzijn kennen een beroepensegregatie. Ook de verhouding tussen mannen en vrouwen onder onderwijsgeevenden in het basisonderwijs is steeds schever geworden. In 1980 was het aandeel vrouwelijke basisschoolleerkrachten 50%; in 2007 80%.

Nu de totale arbeidsmarkt verruimt zouden arbeidsmarktnelpunten in een aantal collectieve sectoren kunnen worden opgelost door meer mannen – afkomstig uit een beroep waaraan thans een overschot bestaat – te interesseren voor een beroep in zorg, welzijn of onderwijs. Een aantal kanttekeningen dient wel te worden gemaakt. Verschillen in beroepskeuzen tussen mannen en vrouwen zijn diepgeworteld. Veranderingen in deze keuzes vergt meer dan een simpele mobiliteit van 'werk naar werk'. Voor vrouwen spelen andere overwegingen een rol bij de keuze voor een beroep dan voor mannen. Ook zijn er verschillen in competenties. Uit ervaringen is gebleken dat praktijkstages bij mannen een positief effect hebben op een keuze voor de zorg. Daarnaast kan worden gedacht aan het ontwikkelen van loopbaancompetenties voor jongens en mannen die (nog) niet specifiek voor zorg of kinderopvang hebben gekozen.

4 Regionale ontwikkelingen 2009 - 2010

In de voorgaande hoofdstukken zijn de landelijke ontwikkelingen beschreven. In dit hoofdstuk ligt de nadruk op regionale ontwikkelingen. Het specifieke karakter van de regio komt naar voren in de afwijking ten opzichte van de landelijke ontwikkeling. Achtereenvolgens worden de regionale ontwikkelingen van de banen, de beroepsbevolking en de niet-werkende werkzoekenden beschreven.

De regio's zijn verdeeld in vier groepen:

- Sterk verstedelijkte regio's, bijvoorbeeld Rijnmond.
- Regio's nabij de grote steden, bijvoorbeeld Rijn-Gouwe.
- Regio's rond de Randstad, bijvoorbeeld West-Brabant.
- Decentraal gelegen regio's, bijvoorbeeld Zuid-Limburg.

Omdat statistische informatie over banen, beroepsbevolking etc. beschikbaar zijn op RPA-niveau¹⁵, is deze indeling hier gehanteerd. Dit is aangevuld met een prognose van het aantal werkzoekenden voor de 30 arbeidsmarktregio's van UWV WERKbedrijf. In bijlage 3 is een kaart met de gebiedsaanduiding gegeven.

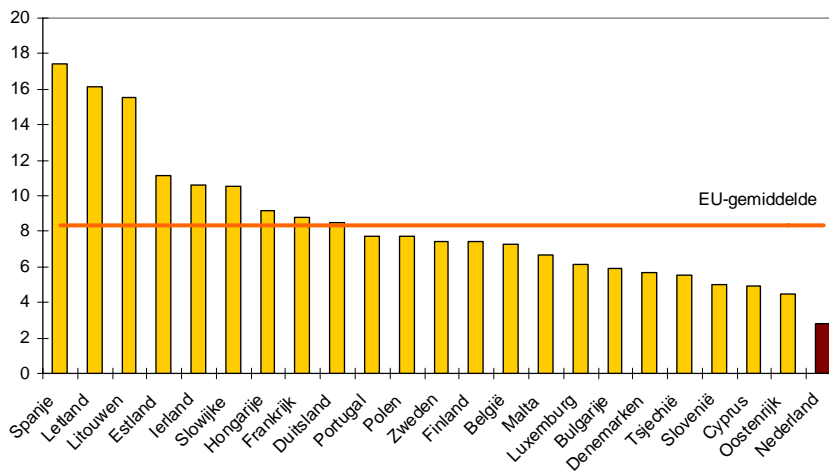
Intermezzo Nederlandse werkloosheid laag in Europa

In dit rapport wordt ingezoomd op de regionale ontwikkelingen in Nederland. Op wat globaler niveau is Nederland een regio binnen Europa. Nederland doet het qua werkloosheid dan goed.

In de Europese Unie is de werkgelegenheid in het eerste kwartaal van 2009 met circa 1% afgenomen. Het was het derde achtereenvolgende kwartaal dat de werkgelegenheid een achteruitgang vertoonde. De gevolgen voor de arbeidsmarkt zijn niet uitgebleven. In de periode maart 2008 tot maart 2009 is de werkloosheid opgelopen van 6,7% naar 8,3%. Ofwel een stijging van 23%. In dezelfde periode is in Nederland de werkloosheid nog nauwelijks gestegen.

Te midden van de Europese Unie neemt Nederland een gunstige positie in. Met Oostenrijk heeft Nederland het laagste werkloosheidspercentage. De verschillen in werkloosheidspercentage tussen de Europese landen zijn vrij groot. In Spanje is de werkloosheid bijna het vijfvoudige van dat in Nederland. Maar ook in Ierland is de werkloosheid momenteel hoog.

Figuur Rangorde werkloosheidspercentage EU

1) Bron: Eurostat, Newsrelease euroindicators, April 2009. Hier is door Eurostat, in verband met de internationale vergelijkbaarheid, een aparte werkloosheidsdefinitie gehanteerd.

¹⁵ RPA: Regionaal Platform Arbeidsmarktbeleid

4.1 Regionale werkgelegenheidsontwikkelingen

De regionale werkgelegenheid wordt voorspeld met een werkgelegenheidsmodel, waar in dertien verschillende economische sectoren worden onderscheiden. Vestigingsfactoren bepalen de mate waarin de groei waarin een regio afwijkt van het landelijk gemiddelde voor de betreffende sector. Vestigingsfactoren die een rol spelen zijn ligging, bereikbaarheid, beschikbaarheid van ruimte en van de groei van het aantal inwoners. Het belang van een vestigingsfactor verschilt per economische sector.

Historische ontwikkelingen

Figuur 4.1.1 geeft een beeld van de werkgelegenheidsontwikkeling in twee perioden: 1996-2003 (een periode van economische hoogconjunctuur met aan het eind van de periode afvlakkende groei) en 2004-2007 (een periode met in het eerste deel economische laagconjunctuur en in het tweede deel van de periode economisch herstel). Daarnaast is het aantal banen per duizend inwoners weergegeven.

In de sterk verstedelijkte gebieden geldt dat de groei van het aantal banen is achtergebleven bij het landelijke gemiddelde. Een gunstige uitzondering vormt Utrecht-Midden. Daar was de groei hoger dan het landelijke gemiddelde.

De meeste regio's nabij de grote steden kenden in de periode 1996-2003 een groei die hoger was dan het landelijk gemiddelde. Deze regio's profiteren van uitstralingseffecten van de nabijgelegen sterk verstedelijkte gebieden. Uitzonderingen zijn Gooi en Vechtstreek en Rijn-Gouwe. In beide geldt een restrictief ruimtelijk beleid. Bovendien is de bevolkingsontwikkeling in Gooi en Vechtstreek beperkt.

De regio's rond de Randstad hebben de volgende voordelen:

- Een gunstige ligging (net buiten de Randstad en landelijk centraal).
- Voldoende ruimte voor vestiging van bedrijven.
- Minder verkeerscongestie, afgezet tegen de Randstad.

De decentraal gelegen regio's zijn in twee typen in te delen. Enerzijds zijn er regio's die in de tweede periode zich beter dan gemiddeld ontwikkelen, zoals Friesland en Twente. Anderzijds zijn er regio's die zich minder gunstig ontwikkelen. Zo groeit het aantal banen in de regio Zuid-Limburg het minst in de eerste periode en daalt zij reeds in de tweede periode. Een belangrijke oorzaak is de geringe bevolkingsgroei in deze regio; sinds 2000 daalt de bevolking zelfs. In Zuid-Limburg is, evenals in Zeeland, de vergrijzing nu al goed voelbaar. Zuid-Drenthe en Noord- en Midden Limburg hebben zich in vergelijking met landelijk gemiddelde in de periode 2004-2007 beter ontwikkeld dan tijdens de periode 1996-2003.

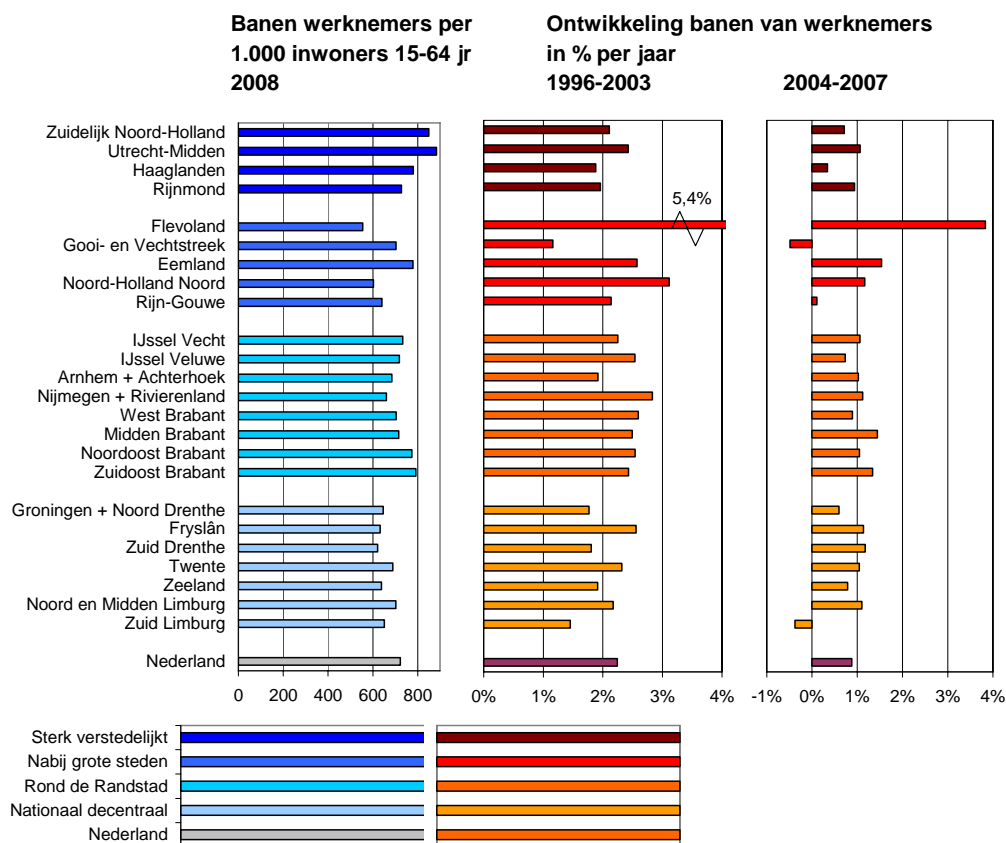
Figuur 4.1.1 laat ook het aantal banen per duizend inwoners zien (15-64 jaar): de werkgelegenheidsfunctie. Deze indicator plaatst de groeicijfers van de werkgelegenheid in perspectief. Opvallend is de lage werkgelegenheidsfunctie van Flevoland. Deze achterstand wordt ingelopen door een uitbundige groei van de werkgelegenheid in de afgelopen tien jaar. Globaal krijgen we het volgende beeld:

- Er zijn relatief veel banen in sterk verstedelijkte gebieden (met uitzondering van Rijnmond). Deze gebieden kennen veel economische activiteiten.
- Een aantal van de nabij de grote steden gelegen regio's hebben relatief weinig banen. Vooral in Flevoland, Noord-Holland Noord en Rijn-Gouwe

zien we dit beeld. Deze regio's zijn te karakteriseren als forensenregio's. Aan de andere kant hebben gebieden als Gooi en Vechtstreek en Eemland een gunstiger werkgelegenheidsfunctie.

- De regio's rond de Randstad kennen een wisselend beeld: het oosten van Brabant heeft een hogere werkgelegenheidsfunctie dan het landelijk gemiddelde, de overige regio's scoren beneden dit gemiddelde.
- De decentraal gelegen gebieden kennen zonder uitzondering een relatief lage werkgelegenheidsfunctie.

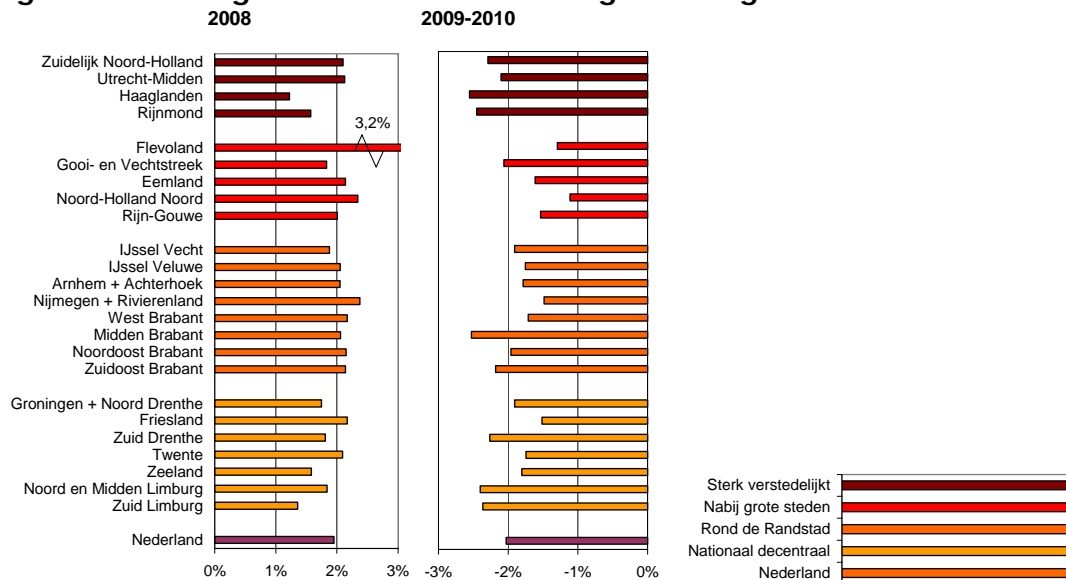
Figuur 4.1.1 Banen per 1.000 inwoners (15-64 jaar) en historische Banenontwikkeling

Verwachte ontwikkelingen

De figuren 4.1.2 en 4.1.3 geven een overzicht van de verwachte ontwikkelingen in het aantal banen naar regio.

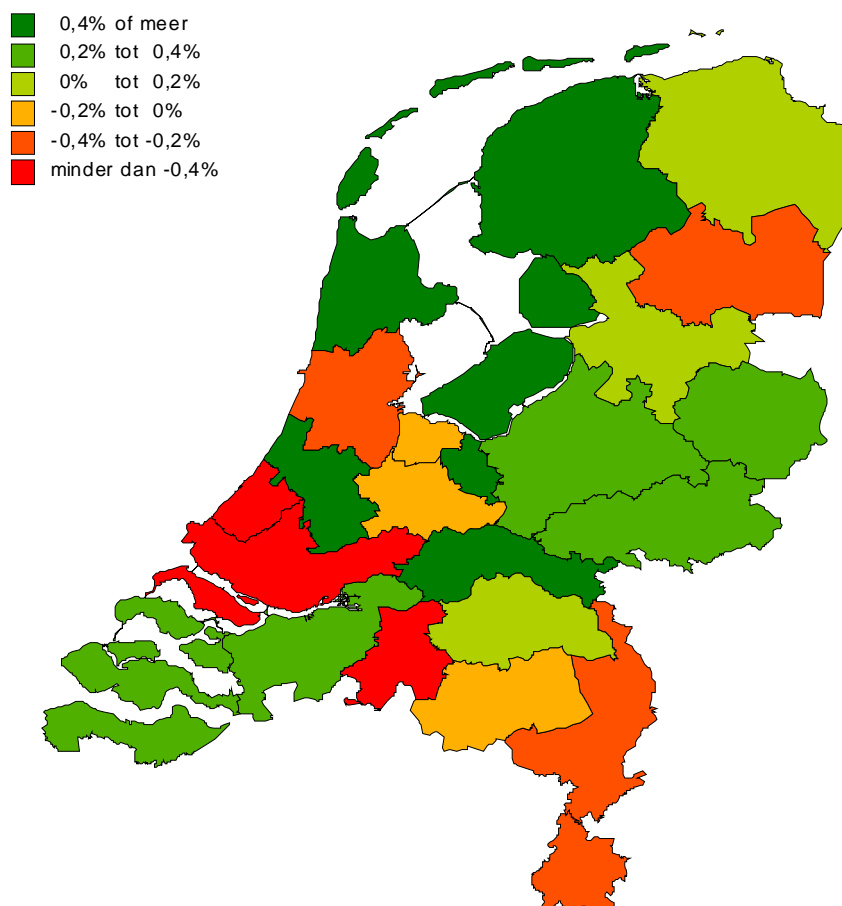
Figuur 4.1.2 Prognose banenontwikkeling in de regio

Voor dit en komend jaar zullen alle regio's een negatieve werkgelegenheidsontwikkeling te zien geven. Echter sommige sectoren, zoals we in het vorige hoofdstuk hebben gezien, reageren sterker op de gevolgen van de economische crisis dan andere sectoren. Het ligt voor de hand dat regio's die veel van de getroffen sectoren binnen hun grenzen hebben, meer last hebben van de economische crisis. Voorbeelden hiervan zijn alle vier de verstedelijkte gebieden; vooral de Zuidvleugel van de Randstad met gemiddeld genomen een krimp van ca. 2,5%. Deze regio's hebben een groot aandeel in de zakelijke diensten en IT. Bovendien hebben Rijnmond en Zuidelijk Noord-Holland veel werkgelegenheid in het vervoer. Anderzijds ontwikkelen Flevoland, Noord-Holland Noord en Friesland zich beter dan het landelijk gemiddelde, al daalt hier eveneens het aantal banen en wel met tussen 1 en 1,5%.

Wanneer de periode 2004 -2007 wordt vergeleken met de prognoses van komend en volgend jaar dan blijkt dat er sprake is van grote omslagen in de werkgelegenheid. De RPA-regio's Zuid Oost-Brabant, Midden-Brabant, Zuid Drenthe evenals Noord- en Midden-Limburg zijn voorbeelden van regio's die in de achterliggende periode nog een werkgelegenheidsontwikkeling boven het landelijk gemiddelde kenden, maar die in de periode 2009 en 2010 beneden het landelijk gemiddelde komen. In Midden-Brabant en Haaglanden krimpt de werkgelegenheid het meest in 2009 en 2010.

Figuur 4.1.3 Ontwikkeling banen van werknemers 2008-2010 in afwijking van het landelijk gemiddelde (% per jaar)

Tijdens de economische crisis ontwikkelt de Noordvleugel van de Randstad zich beter dan de Zuidvleugel:

- Gunstiger samenstelling van sectoren: een groter aandeel van economische sectoren die landelijk gezien in geringere mate door de financiële crisis worden getroffen.
- Aanwezigheid van specifieke locatiefactoren, zoals de centrale ligging van Utrecht en de nationale luchthaven in Zuidelijk Noord-Holland.
- Het hogere gemiddelde opleidingsniveau. Het opleidingsniveau in Rijnmond kan een rem betekenen op de economische ontwikkeling.

In de regio's rond de Randstad is in Nijmegen en Rivierenland en West-Brabant de ontwikkeling van het aantal banen het minst ongunstig. Mogelijk kunnen zij profiteren van het 'wegdrukken' van ruimtebehoevende sectoren uit de verstedelijkte delen van de Randstad.

In een aantal decentraal gelegen regio's wordt een grote krimp van het aantal banen verwacht (oranje in figuur 4.1.3). Zowel Limburg als Zuid- Drenthe ondervinden veel hinder van de huidige economische malaise. Zuid-Limburg is overigens een regio waar de werkgelegenheidsontwikkeling al jaren beneden het landelijke gemiddelde ligt. Andere factoren, zoals de bevolkingsachteruitgang in dit deel van het land, moeten hiervoor verantwoordelijk worden gesteld.

4.2 Regionale werkgelegenheidsontwikkelingen per sector

Elke regio kent een andere samenstelling van de bedrijfstakken. Verschillen in ontwikkeling tussen sectoren werken daarom door in regionale werkgelegenheidsontwikkelingen. In Flevoland bijvoorbeeld zit relatief weinig industrie. De industrie is een van de bedrijfstakken die momenteel zwaar wordt getroffen door de internationale crisis. Hiervan zal deze regio minder hinder te verduren hebben dan andere regio's.

De prognoses per regio zijn opgesteld per sector. Sommige van deze sectoren zijn echter klein. Een aantal sectoren is daarom voor de overzichtelijkheid samengevoegd. Wij bespreken in deze paragraaf de resultaten voor een zestal brede economische sectoren. Tussen haakjes is aangegeven hoe deze brede sectoren zijn samengesteld. In figuur 4.2.1 staat de gemiddelde jaarlijkse groei in de jaren 2009 en 2010.

In bijlage 4 is de sectorindeling voor de regionale prognose te vinden.

Industrie (industrie, delfstoffenwinning, openbaar nutsbedrijven)

De ontwikkeling van banen van werknemers in deze brede economische sector wordt in sterke mate bepaald door de beschikbaarheid van ruimte en door de samenstelling van de bedrijvigheid naar deelsectoren binnen de industrie. De RPA-regio's in de meest verstedelijkte delen van de Randstad (inclusief Gooi en Vechtstreek) laten een bij het nationaal gemiddelde achterblijvende ontwikkeling zien. In de overige RPA-regio's neemt het aantal banen van werknemers in drie RPA-regio's duidelijk sterker af dan nationaal gemiddeld, namelijk Zuidoost Brabant, Noord en Midden Limburg en Zuid-Limburg. De sterke vertegenwoordiging van de metaalindustrie (waar het aantal banen in 2009 en 2010 naar verwachting meer zal afnemen dan in de andere industriële sectoren) is daar de oorzaak van. Een relatief gunstige ontwikkeling resulteert voor RPA-regio's rond de meest verstedelijkte delen van de Randstad.

Distributie (groothandel, vervoer en telecom)

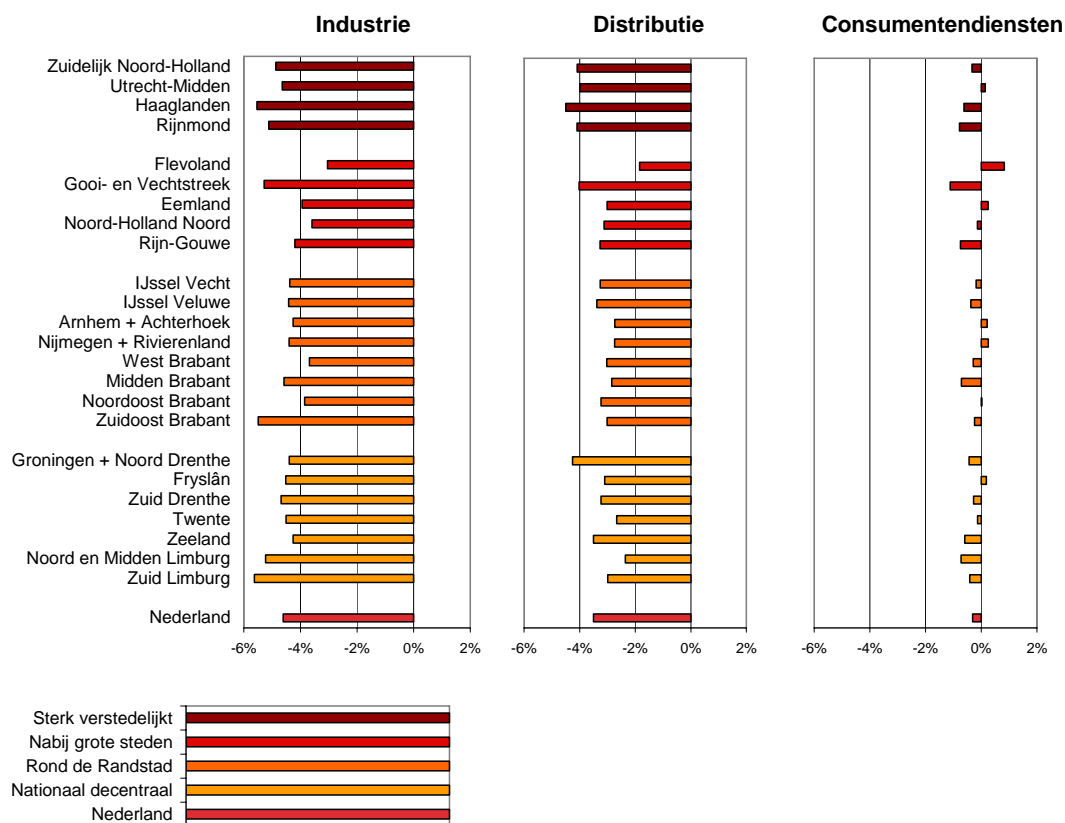
Evenals in de industrie zijn het vooral de RPA-regio's met weinig ruimte die een achterblijvende ontwikkeling van het aantal banen van werknemers voor distributie kennen. Dat geldt voor de sterk verstedelijkte gebieden in de Randstad en voor Gooi en Vechtstreek. In die regio's is overigens soms al veel distributie geconcentreerd (met name in Rijnmond en Zuidelijk Noord-Holland). In de overige RPA-regio's neemt het aantal banen van werknemers veelal niet sterker af dan het nationaal gemiddelde. Een uitzondering daarop vormt Groningen + Noord-Drenthe. Evenals bijvoorbeeld Zeeland geldt dat sprake is van een nationaal decentrale ligging, terwijl er geen belangrijke 'achterlandverbindingen' door het gebied lopen. Door nationaal decentraal gelegen RPA-regio's als Twente, Arnhem + Achterhoek en Noord en Midden Limburg loopt een dergelijke achterlandverbinding wel. Dat vormt een stimulans voor de vestiging van distributiebedrijven.

Consumentendiensten (autohandel, detailhandel, horeca en catering, overige diensten)

Consumentendiensten zijn in sterke mate bevolkingsvolgend. Daarnaast treedt in dit type economische activiteiten al jarenlang een trend op van verkleining van regionale verschillen. In RPA-regio's met weinig consumentendiensten tendeeft de procentuele groei dus hoog te zijn, in RPA-regio's met veel consumentendiensten juist laag. In RPA-regio's waar de ontwikkeling van het

aantal inwoners naar verwachting achterblijft bij het nationaal gemiddelde neemt het aantal banen van werknemers naar verwachting sterker af dan nationaal gemiddeld. Voorbeelden zijn Rijnmond (in de Zuidvleugel van de Randstad), Gooi en Vechtstreek en Rijn-Gouwe (waar sprake is van ruimtelijk restrictief beleid). Flevoland kent een bovengemiddelde groei.

Figuur 4.2.1 Jaarlijkse ontwikkeling banen (%) van eerste drie brede economische sectoren (2009 en 2010)

Zakelijke diensten (financiële diensten, IT en overige zakelijke diensten, uitzendkrachten)

In tegenstelling tot het verleden neemt het aantal banen van werknemers in zakelijke diensten op nationale schaal naar verwachting sterk af in 2009 en 2010. Met uitzondering van Eemland is in alle RPA-regio's sprake van een afname van minstens 4% per jaar. In de Noordvleugel van de Randstad is de verwachte afname van het aantal banen van werknemers in de zakelijke diensten minder sterk dan in de Zuidvleugel. Een kwart van de banen in de brede sector zakelijke diensten bestaat uit uitzendkrachten. In sommige RPA-regio's, zoals Groningen + Noord-Drenthe, Zuid-Drenthe, Midden Brabant en Noord en Midden Limburg is hun aandeel nog aanzienlijk hoger. Juist voor het aantal uitzendkrachten wordt verwacht dat de werkgelegenheid in 2009 en 2010 sterk zal afnemen. Voor RPA-regio's met een hoog aandeel uitzendkrachten in de totale zakelijke diensten mag dus een relatief sterke afname van het aantal banen worden verwacht.

Collectieve sector (openbaar bestuur, onderwijs, zorg en welzijn)

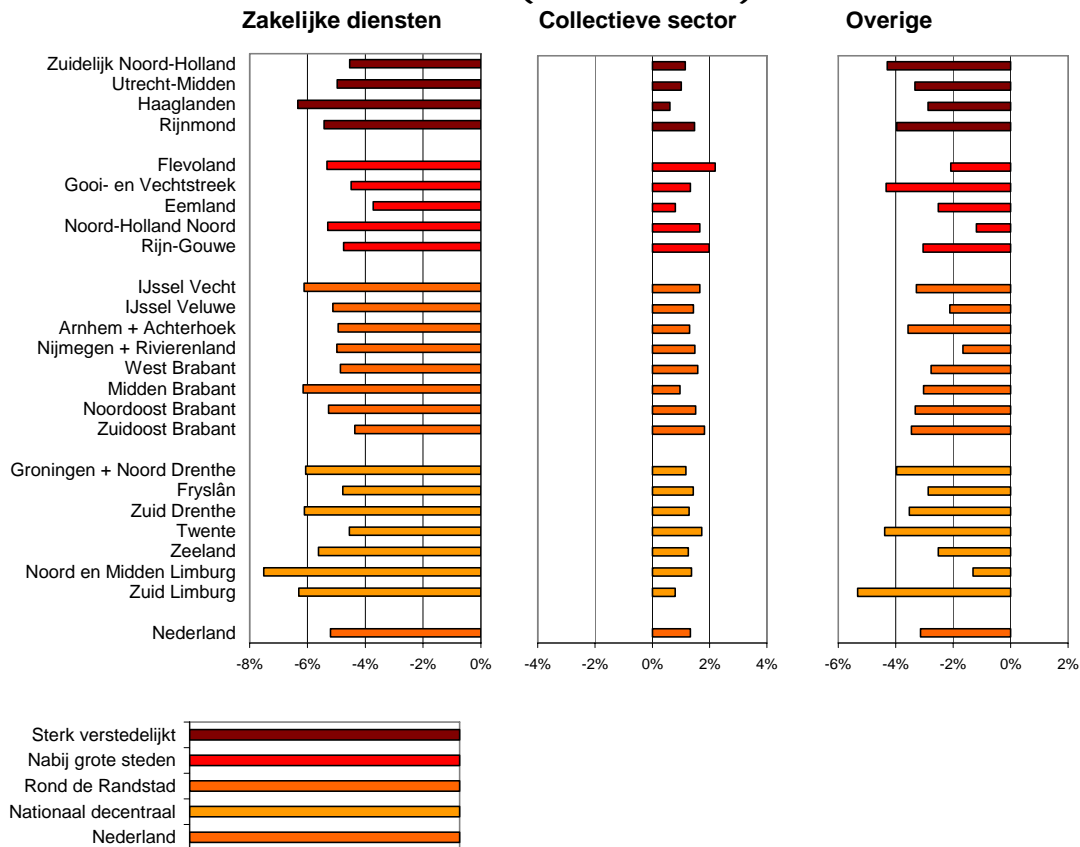
De regionale verschillen in ontwikkeling van het aantal banen van werknemers zijn voor de collectieve sector klein. Slechts Flevoland (hoge groei) en Zuid Limburg en Haaglanden (lage groei) wijken duidelijk van het nationaal gemiddelde af. In het openbaar bestuur ontwikkelt het aantal banen van werknemers zich nationaal naar verwachting iets minder gunstig dan in het

onderwijs en ruim ongunstiger dan in de zorgsector. Openbaar bestuur is relatief sterk vertegenwoordigd in Haaglanden en dempt de groei in de collectieve sector aldaar. Het verschil tussen Flevoland en Zuid Limburg moet worden toegeschreven aan de verschillen in verwachte groei van het aantal inwoners.

Overig (landbouw en visserij, bouw en bouwinstallatie)

Voor deze 'restsector' is vooral het aandeel van landbouw binnen het totaal van belang. De verwachte landelijke ontwikkeling van het aantal banen van werknemers is in 2009 en 2010 namelijk voor de land- en tuinbouw aanzienlijk gunstiger dan voor de bouwnijverheid. RPA-regio's met een groot aandeel land- en tuinbouw zijn Haaglanden, Flevoland, Noord-Holland Noord en Noord en Midden Limburg. Voor die RPA-regio's blijkt inderdaad een minder dan gemiddelde afname van het aantal banen van werknemers te worden verwacht. Voor Haaglanden is daar overigens in mindere mate sprake van dan voor de andere drie gebieden met een hoog aandeel land- en tuinbouw. Zowel voor land- en tuinbouw als voor bouwnijverheid blijft de ontwikkeling van het aantal banen in Haaglanden namelijk achter bij het nationaal gemiddelde, met name als gevolg van de beperkte ruimte. Een matige ontwikkeling van het aantal inwoners zal ook leiden tot minder woningbouw en tot minder werk voor bouwbedrijven die op de regionale markt opereren. Voorbeelden van RPA-gebieden waar dat effect duidelijk naar voren komt zijn Gooi en Vechtstreek en Zuid Limburg.

Figuur 4.2.2 Jaarlijkse ontwikkeling banen (%) van laatste drie brede economische sectoren (2009 en 2010)

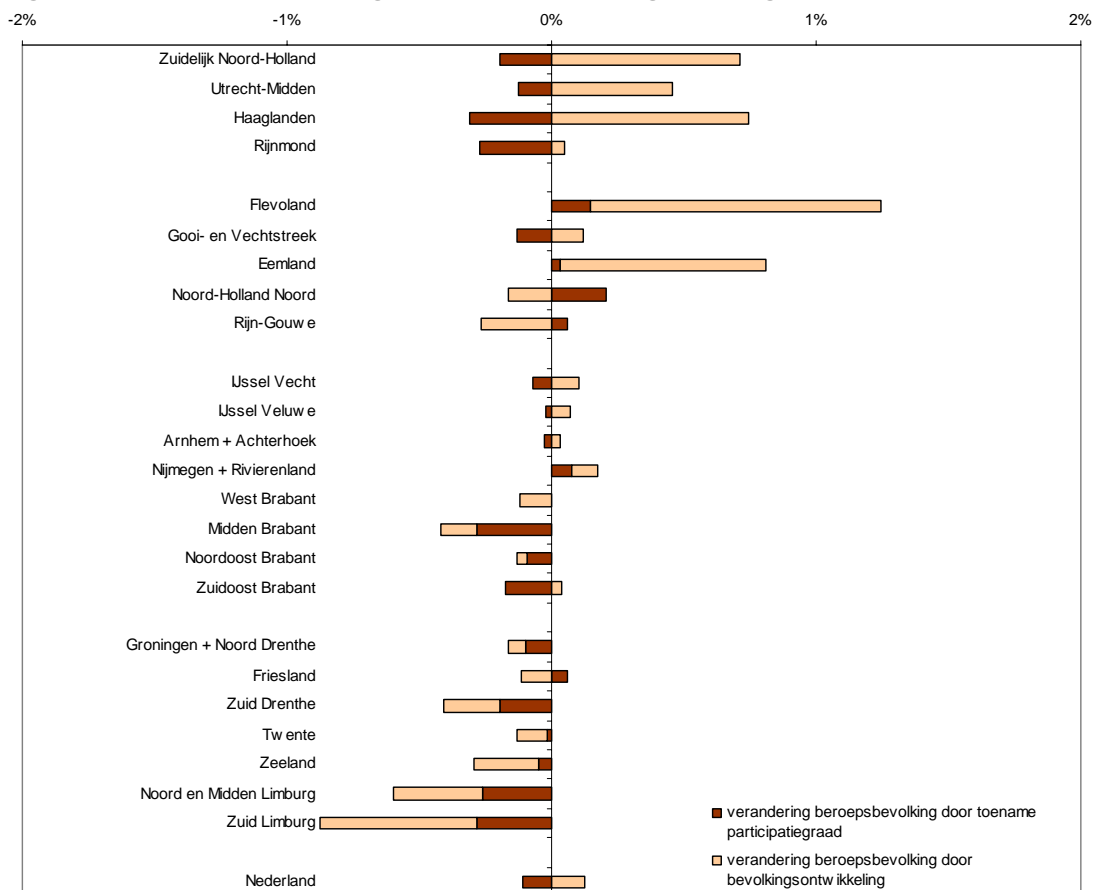
4.3 Regionale ontwikkelingen beroepsbevolking

De ontwikkeling van de beroepsbevolking verschilt per regio. Belangrijke achterliggende oorzaken zijn:

- Op landelijk niveau groeit de bevolking nauwelijks meer. In 2009 en 2010 is de toename ongeveer 0,1% per jaar. Per regio verschilt de ontwikkeling van de bevolking. Meer precies gaat het hier om de bevolking die potentieel beschikbaar is voor de arbeidsmarkt (potentiële beroepsbevolking). Zo worden steeds meer regio's geconfronteerd met een daling van de potentiële beroepsbevolking. In de regio's binnen de provincie Limburg is dit proces al jaren aan de gang. Inmiddels is een krimp van de potentiële beroepsbevolking in ongeveer de helft van de regio's aan de orde.
- De participatiegraad daalt – landelijk gezien – licht in 2009 en 2010. Per RPA verschilt het beeld. In nog maar enkele regio's groeit de participatiegraad: Friesland, Nijmegen en rivierenland, Flevoland, Eemland, Noord-Holland Noord en Rijn-Gouwe.

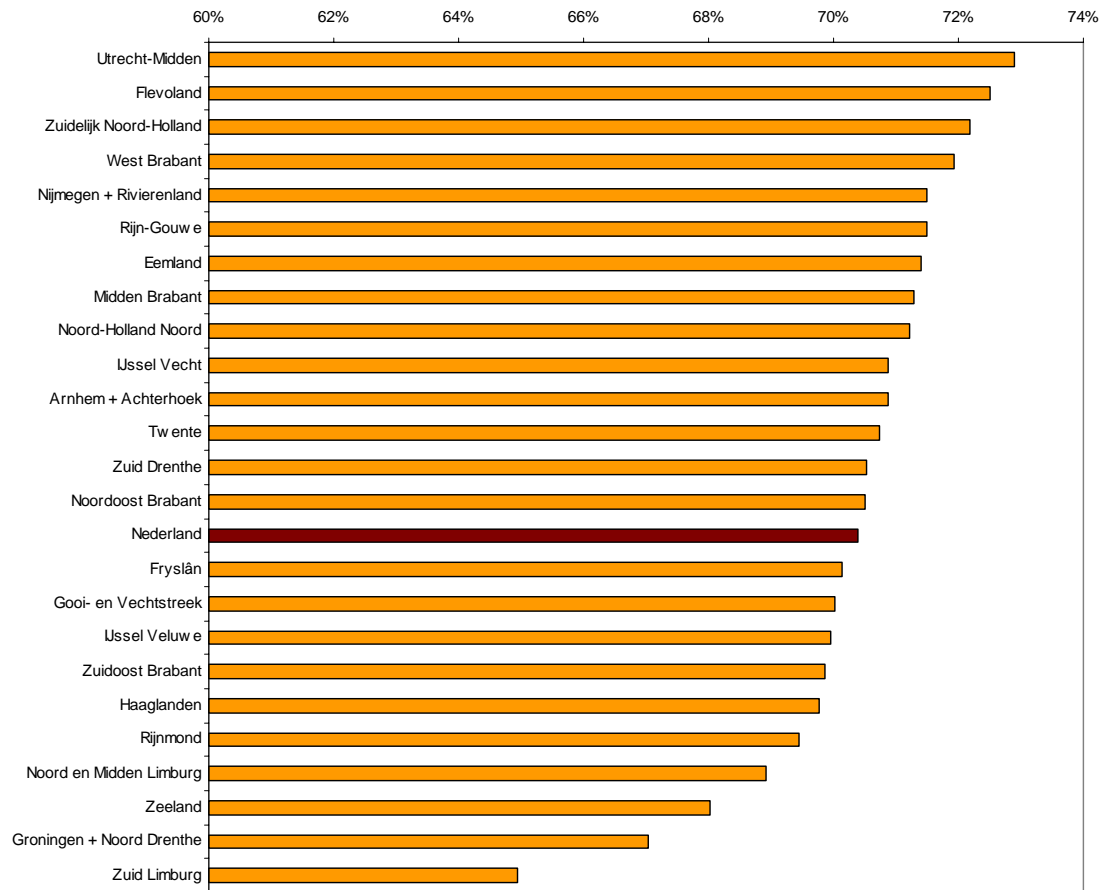
Een stijging van de beroepsbevolking is vooral zichtbaar in Flevoland, Eemland, Utrecht-Midden en Haaglanden. Een daling noteren de regio's in Limburg, Zeeland, Rijnmond, Rijn-Gouwe, de Brabantse regio's en de noordelijke regio's.

Figuur 4.3.1 Ontwikkeling beroepsbevolking per regio in 2009 en 2010

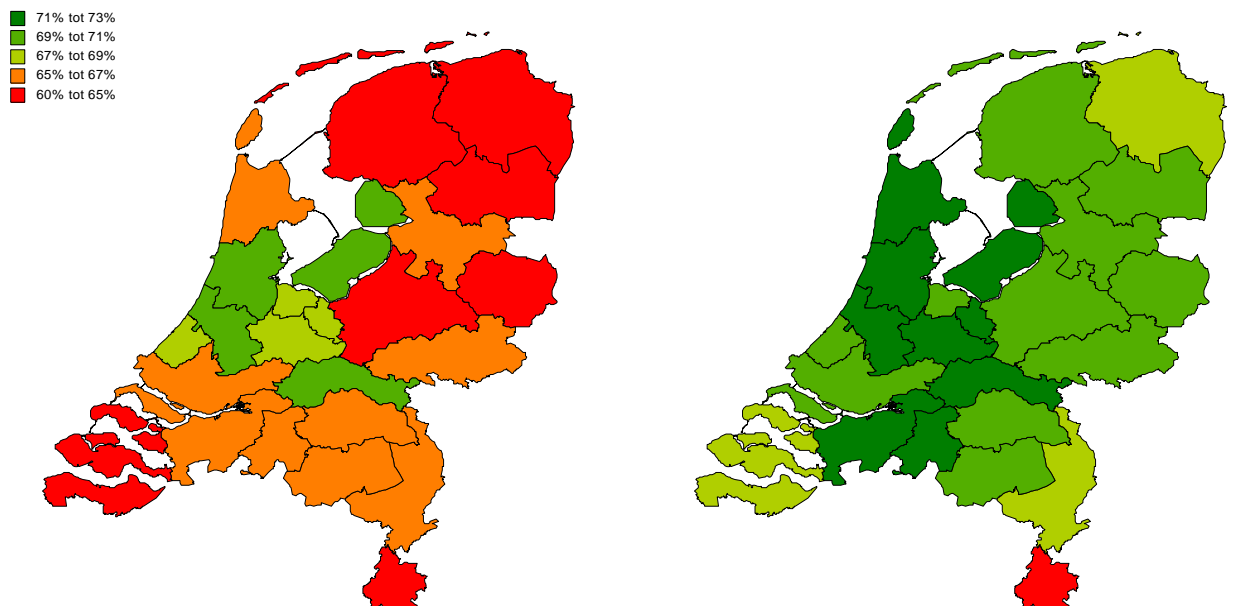

De participatiegraad verschilt per regio. Vooral in de regio's Zuid Limburg, Zeeland en Groningen is de participatiegraad lager dan gemiddeld. Deze regio's kennen al jaren een lagere participatiegraad. Een compleet ander beeld is te zien in Utrecht Midden, Flevoland en Zuidelijk Noord-Holland.

Figuur 4.3.2 Participatiegraad per regio in 2009

Figuur 4.3.3 Participatiegraad in 1999 (links) en 2009 (rechts)

4.4 Regionale ontwikkelingen werkzoekenden

De negatieve regionale werkgelegenheidsontwikkeling heeft zijn weerslag op de lokale werkloosheid. Zoals we hebben gezien zijn er verschillen in werkgelegenheidsontwikkeling tussen regio's. Deze verschillen missen hun uitwerking niet op de uiteenlopende regionale ontwikkelingen in het aantal NWW. Als de beroepsbevolking daalt, kan het verlies aan werkgelegenheid nog enigszins worden gecompenseerd. Deze situatie doet zich bijvoorbeeld voor in Rijnmond, Rijn-Gouwe, Midden-Brabant, Noord- en Midden-Limburg en Zuid-Limburg. Daarnaast verschilt de samenstelling van de NWW per regio, die eveneens zijn weerslag heeft op de ontwikkeling. Zuid-Limburg heeft bijvoorbeeld een relatief hoog aandeel langdurig werklozen, waardoor het NWW-percentage relatief hoog blijft. Tot slot speelt het woon-werkverkeer (pendel) een rol. Veel werknemers wonen in een andere regio dan de regio waar ze werken.

De ontwikkeling van de werkgelegenheid in de werkregio is dus van gedeeltelijke invloed op de werkloosheid in de woonregio. We merken op dat de meeste niet-werkende werkzoekenden een lagere of middelbare opleiding hebben genoten. Lager en middelbaar opgeleiden zijn minder geneigd om grote afstanden voor hun werk af te leggen. Voor hoger opgeleiden ligt dit vaak anders. De rol van pendel voor de niet-werkende werkzoekenden moet dus niet overschat worden: de meerderheid zal een baan zoeken in de woonregio.

Tabel 4.4.1 geeft een overzicht van de NWW-ontwikkeling in de komende jaren. De relatieve werkloosheid wordt weergegeven door het NWW-percentage: het aantal NWW als percentage van de beroepsbevolking.

Tabel 4.4.1 NWW-percentage naar regio

RPA-Cluster	Aantal NWW (x 1.000)			NWW-percentage			mutatie in %-punt
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008-2010
Sterk verstedelijkt	147	192	244	5,8%	7,5%	9,6%	3,8%
Zuidelijk Noord-Holland	57	80	104	6,5%	9,0%	11,7%	5,2%
Utrecht-Midden	14	18	22	3,7%	4,6%	5,8%	2,1%
Haaglanden	26	33	41	5,5%	6,9%	8,6%	3,1%
Rijnmond	49	61	77	6,2%	7,7%	9,7%	3,5%
Nabij grote steden	45	62	83	4,1%	5,6%	7,5%	3,5%
Flevoland	11	16	23	6,0%	8,6%	12,0%	6,0%
Gooi- en Vechtstreek	5	8	11	4,6%	6,7%	9,4%	4,8%
Eemland	5	7	10	4,1%	5,8%	8,1%	4,0%
Noord-Holland Noord	10	14	17	3,4%	4,5%	5,8%	2,3%
Rijn-Gouwe	13	17	22	3,5%	4,5%	5,9%	2,4%
Rond de Randstad	110	149	201	4,7%	6,4%	8,6%	3,9%
IJssel Vecht	8	11	14	4,0%	5,5%	7,3%	3,3%
IJssel Veluwe	17	23	30	4,1%	5,5%	7,2%	3,0%
Arnhem + Achterhoek	19	24	30	5,7%	7,3%	9,3%	3,6%
Nijmegen + Rivierenland	14	19	26	5,5%	7,2%	9,8%	4,3%
West Brabant	14	18	24	4,3%	5,7%	7,6%	3,3%
Midden Brabant	10	14	20	4,5%	6,5%	9,6%	5,1%
Noordoost Brabant	12	16	21	4,3%	5,8%	7,7%	3,3%
Zuidoost Brabant	17	24	35	5,1%	7,3%	10,7%	5,6%
Nationaal decentraal	115	149	197	6,6%	8,6%	11,4%	4,8%
Groningen + Noord Drenthe	24	30	39	7,3%	9,3%	12,0%	4,7%
Fryslân	18	23	31	6,0%	7,9%	10,5%	4,5%
Zuid Drenthe	11	15	21	7,1%	9,8%	13,8%	6,7%
Twente	19	25	33	6,5%	8,6%	11,6%	5,1%
Zeeland	7	9	11	4,1%	5,2%	6,6%	2,4%
Noord en Midden Limburg	14	19	26	5,9%	8,0%	10,9%	5,0%
Zuid Limburg	22	28	35	8,2%	10,4%	13,4%	5,2%
Nederland	417	552	726	5,4%	7,1%	9,4%	4,0%

NWW-percentage in decentrale regio's neemt sterk toe

De komende twee jaren zal het aantal NWW in elke regio aanzienlijk toenemen. Ook het aantal NWW ten opzichte van de beroepsbevolking wordt ongunstiger. Landelijk gezien stijgt het NWW-percentage van 5,4% in 2008 naar 9,4% in 2010.

Het aantal NWW stijgt in de decentrale regio's (31%) vergelijkbaar als landelijk (32%). De relatief slechte positie blijft daardoor in stand: het NWW-percentage stijgt het sterkst in de decentrale regio's. In Zuid-Drenthe, Twente en de beide regio's in Limburg stijgt het NWW-percentage maar liefst meer dan vijf procentpunten. Royaal boven het landelijk gemiddelde derhalve. Van de decentrale regio's kent alleen Zeeland een werkloosheidsontwikkeling die ruim beneden de landelijke ontwikkeling ligt. De oorzaak moet worden gezocht in een werkgelegenheidsontwikkeling die weliswaar krimp vertoont, maar gunstig afsteekt bij de landelijke ontwikkeling.

De werkloosheid blijft echter voor een belangrijk deel geconcentreerd in de vier grote steden. In april 2009 woonde ruim 22% van alle werkzoekenden in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag of Utrecht. In de sterk verstedelijkte regio's, waar de vier grote steden onder vallen, zal het NWW-percentage sterk toenemen. In twee jaar tijd stijgt het NWW-percentage in deze regio's van 5,8% naar 9,6%. Deze stijging wordt met name veroorzaakt door Zuidelijk Noord-Holland en door Rijnmond. Utrecht-Midden kent op dit moment een relatief laag NWW-percentage. De komende twee jaar zal dit zo blijven.

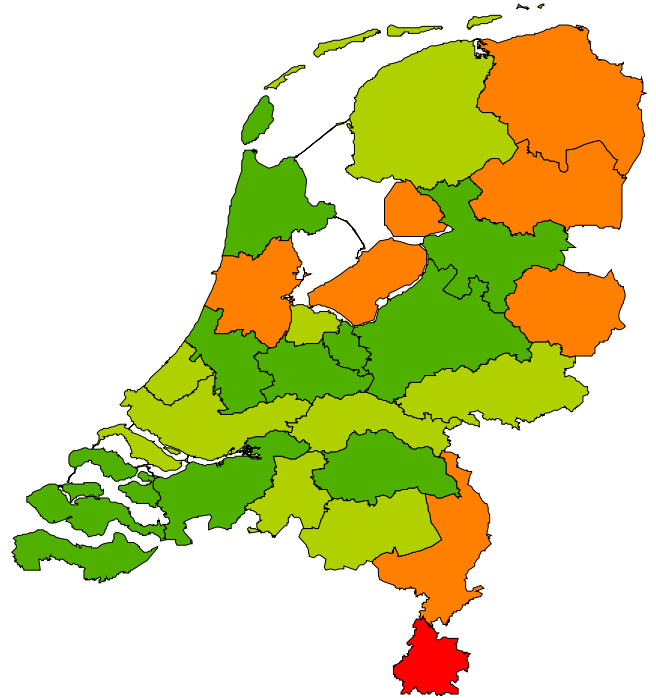
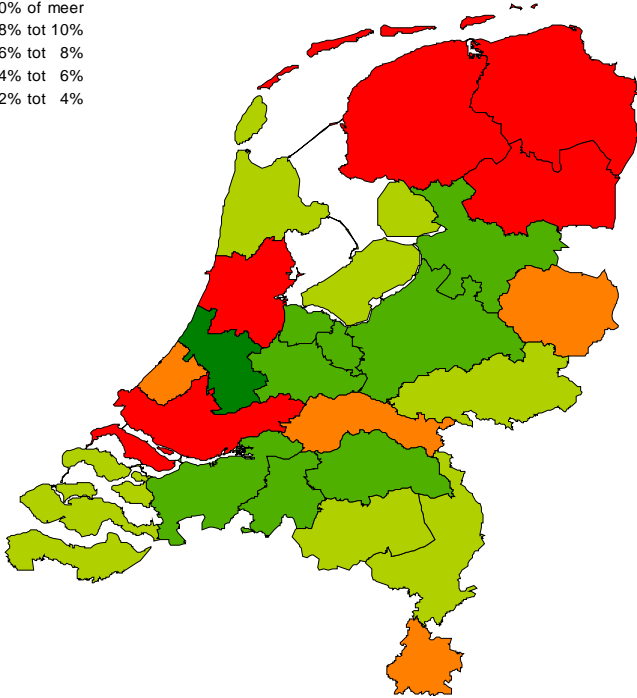
De verschillen in NWW-percentage tussen de sterk verstedelijkte regio's nemen toe. Aan het begin van 2009 was dit al zichtbaar. In 2010 zal naar verwachting het NWW-percentage van Zuidelijk Noord-Holland het dubbele bedragen van dat in Utrecht Midden. In Utrecht-Midden ontwikkelt de werkgelegenheid zich iets gunstiger dan in de andere drie verstedelijkte regio's. Tegelijkertijd stijgt de beroepsbevolking er het snelst. In Rijnmond gaat, zoals we eerder hebben gezien, de beroepsbevolking al dalen.

Eveneens lage NWW-percentages worden gemeten in Noord-Holland Noord, een regio nabij een grote stad. In 2008 had deze regio het laagste NWW-percentage. In 2010 is dit naar verwachting nog steeds het geval.

Uit figuur 4.4.1 blijkt dat het NWW-percentage in tien jaar tijd fors is afgenomen, ondanks de sterke toename in 2009.

Figuur 4.4.1 NWW-percentage in 1999 (links) en 2009 (rechts)

- 10% of meer
- 8% tot 10%
- 6% tot 8%
- 4% tot 6%
- 2% tot 4%

Intermezzo NWW naar UWV WERKbedrijf-regio's

UWV WERKbedrijf hanteert een regionale indeling van dertig arbeidsmarktregio's. De ontwikkeling van het regionale aantal werkzoekenden wordt in de onderstaande tabel weergegeven.

NWW-percentage naar dertig UWV WERKbedrijf arbeidsmarktregio's a)

UWV WERKbedrijf Arbeidsmarktregio	Aantal NWW (x 1.000)		mutatie	
	2008	2009	2010	2009-2010
Sterk verstedelijkt	147	193	245	29%
Groot Amsterdam	44	61	78	33%
Zuid-Kennemerland	7	10	13	33%
Zaanstreek / Waterland	6	9	13	43%
Utrecht-Midden	14	18	23	26%
Haaglanden	26	33	41	25%
Rijnmond	43	54	67	25%
Drechtsteden	7	8	11	28%
Nabij grote steden	46	64	87	37%
Flevoland	11	16	23	44%
Gooi- en Vechtstreek	5	8	11	43%
Utrecht-Oost	7	10	14	42%
Noord-Kennemerland (+ West Friesland)	10	14	17	30%
Holland-Rijnland	9	12	15	33%
Midden-Holland	4	6	7	32%
Rond de Randstad	108	145	196	35%
Noord-Overijssel	8	10	13	33%
Stedendriehoek	12	16	21	31%
Achterhoek	5	8	11	45%
Gelderland-Midden / Arnhem	17	20	25	21%
Gelderland-Zuid / Nijmegen	10	14	19	35%
Rivierenland	4	5	6	25%
West-Brabant	13	18	23	32%
Tilburg	10	14	20	46%
's-Hertogenbosch	12	16	21	33%
Zuid-Oost Brabant	17	24	35	45%
Nationaal decentraal	115	150	198	31%
Groningen	21	27	35	30%
Friesland	18	23	31	32%
Drenthe	12	17	23	35%
Twente	20	27	37	34%
Noord-Midden Zeeland / Zeeuws-Vlaanderen	7	9	11	26%
Noord- en Midden Limburg	14	19	25	35%
Zuid-Limburg	22	28	36	27%
Nederland	417	552	726	32%

In de regio's Tilburg en Zuidoost-Brabant verwachten we de grootste toename van de werkloosheid. Deze gebieden kennen veel industrie en worden al geconfronteerd met massaontslagen. In de Tilburgse regio zijn bovendien relatief veel mensen werkzaam in het transport.

De regio's Gelderland-Midden, Rivierenland, Rijnmond en Haaglanden worden minder hard getroffen. In Gelderland-Midden en Rivierenland valt het verlies aan werkgelegenheid nog mee, vanwege de gunstige ligging. In Rijnmond is wel sprake van fors banenverlies. Dit wordt echter deels gecompenseerd door de dalende beroepsbevolking. Desondanks blijft het NWW-percentage hoog in Rijnmond. De grote collectieve sector in Haaglanden zorgt ervoor dat het aantal niet-werkende werkzoekenden minder dan gemiddeld zal groeien.

a) De 30 arbeidsmarktregio's van UWV WERKbedrijf passen niet helemaal in de 24 RPA's uit tabel 4.4.1. Daarom zijn er kleine verschillen in het aantal niet-werkende werkzoekenden in de hoofdgroepen "sterk verstedelijkt", "nabij grote steden", enz. tussen deze tabel en tabel 4.4.1.

5 Indicatie ontwikkelingen 2011 – 2014

5.1 Indicatie landelijke ontwikkelingen

In deze paragraaf wordt een duiding van de arbeidsmarktontwikkelingen op de middellange termijn gegeven. Een prognose voor de middellange termijn is een stuk onzekerder dan een prognose voor het lopend en komend jaar. Bovendien is het verloop van de economische conjunctuur op de middellange termijn nauwelijks te voorspellen. Economische instituten hanteren daarom voor de middellange termijn meestal gemiddelde cijfers, in plaats van een exacte veronderstelling van de economische ontwikkeling. Deze aanpak wordt hier ook gevolgd.

Economische ontwikkeling

We veronderstellen hier dat in de periode 2011-2014 de economie herstelt. We gaan uit van een economische groei van gemiddeld 2%. Dit is minder dan het langjarig gemiddelde van 2½%. Echter dit percentage werd gerealiseerd in een periode dat de potentiële beroepsbevolking nog fors steeg. Voor de periode tot 2014 zal de potentiële beroepsbevolking weinig meer stijgen en vanaf 2011 zelfs afnemen.

Banen en productiviteit

Economische activiteiten worden onder meer gerealiseerd door de inzet van arbeid. Bij herstel van de economische ontwikkeling zullen werkgevers aanvankelijk kiezen om de hogere productie te realiseren door meer inzet van het huidig personeel (overuren) en later door vergroting van de flexibele schil. De flexibele schil omvat dan uitzendkrachten, mensen op detacheringbasis, ZZP'ers etc. Daarna pas zal de werkgever meer definitieve oplossingen voor zijn personeelstekort kiezen, zoals het aannemen van personeel (eventueel via een tijdelijke dienstverband). We zien dat het aantrekken van de economie met enige vertraging zichtbaar wordt op de arbeidsmarkt. In de periode 2011-2014 wordt in deze prognose uitgegaan van een gemiddelde toename van het totaal aantal banen van gemiddeld 80 duizend per jaar (+0,9%). Een aanzienlijke lagere groei dan we waren gewend vóór de economische crisis. Met deze groei komt het totaal aantal banen in 2014 uit op het recordniveau in 2008.

Het aantal vacatures herstelt zich maar langzaam van het lage niveau in 2009. In de periode 2011-2014 is de groei ongeveer 9% per jaar. Daardoor komt het aantal vacatures in 2014 op het niveau van het jaar 2008.

Beroepsbevolking

De omvang van de beroepsbevolking wordt bepaald door het aantal mensen met een leeftijd van 15-64 jaar (potentiële beroepsbevolking) en de participatiegraad. Vanaf 2011 zal de potentiële beroepsbevolking dalen omdat dan de naoorlogse babyboomgeneratie met pensioen gaat. De daling van de potentiële beroepsbevolking is ongeveer 0,3% per jaar. Deze daling wordt teniet gedaan door de groei van de participatiegraad. Er wordt namelijk verondersteld dat de participatiegraad opnieuw het oude groeipad gaat volgen: ongeveer 1,0%. Per saldo wordt in deze prognose een gemiddelde stijging van de beroepsbevolking voorzien van 0,7% per jaar.

Niet werkende werkzoekenden

Het aantal banen zal zich in de periode 2011-2014 langzaam herstellen. Tegelijkertijd groeit de beroepsbevolking verder. Het aantal niet-werkende werkzoekenden zal dus maar beperkt kunnen afnemen. In de prognose wordt uitgegaan van een stijging tot en met 2011, gevolgd door een daling daarna. Per saldo wordt hier gerekend op gemiddelde daling met 2% per jaar (-14 duizend per jaar).

Tabel 5.1.1 Indicatie arbeidsmarktontwikkelingen 2011-2014

Item		2008	2009	2010	2014	Gemiddelde 2011-2014
Groeipercentage BBP (%)		2,00%	-3,50%	-0,25%	2,00%	2,0%
Banen totaal	dzd	9.329	9.122	8.938	9.259	0,9%
Waarvan zelfstandigen	dzd	1.347	1.311	1.276	1.271	-0,1%
Waarvan werknemers	dzd	7.982	7.811	7.661	7.989	1,1%
Vacatures	dzd	1.030	670	746	1.043	8,7%
Beroepsbevolking	dzd	7.714	7.733	7.715	7.920	0,7%
Aantal NWW	dzd	417	552	726	670	-2,0%

Groei aantal banen	dzd		-207	-184		80
Groei beroepsbevolking	dzd		19	-18		51
Groei NWW	dzd		135	174		-14

De perspectieven voor werkzoekenden hangen af van de ontwikkeling van de vraag van werkgevers. Daarom is de vraag naar arbeid verder uitgesplitst naar sector en regio.

5.2 Indicatie sectorale ontwikkelingen van de vraag

In deze paragraaf worden ontwikkelingen op de middellange termijn bekeken naar sector. De belangrijkste groeisectoren zijn het uitzendwezen, zorg en welzijn, ICT en de horeca. Minder goede perspectieven zijn er in de financiële diensten, de industrie en de bouw.

Tabel 5.2.1 Indicatie banenontwikkeling per sector 2011-2014

Sector	<u>(Gemiddelde) groei aantal banen per jaar (x 1.000)</u>				Aandeel banen- groei 2009-2014
	2008	2009	2010	2011-2014	
Uitzendwezen en rest zakelijke diensten	42	-90	-48	29	36%
Zorg	29	24	25	26	32%
ICT	14	-12	-6	9	11%
Welzijn	8	8	8	9	11%
Horeca en catering	10	2	1	7	9%
Groothandel	2	-21	-9	7	9%
Adviesbureaus en makelaardij	-5	-7	-7	4	5%
Vervoer en telecom	9	-13	-23	4	5%
Landbouw en visserij	3	2	1	2	3%
Toerisme en maatschappelijke organisaties	6	7	-6	1	2%
Schoonmaak	3	1	-3	0	0%
Delfstoffenwinning	0	0	0	0	0%
Onderwijs	2	0	0	0	0%
Detailhandel	25	-1	-13	-1	-1%
Nutsbedrijven	0	0	0	-1	-1%
Openbaar bestuur	1	-2	-2	-1	-1%
Bouw en bouwinstallatie	6	-23	-11	-3	-3%
Industrie	-6	-40	-43	-4	-5%
Financiële diensten	6	-4	-14	-7	-9%
Totaal	153	-170	-150	82	100%

Kijken we naar het aantal vacatures op de middellange termijn, dan bieden de sectoren die ook in het verleden goed scoorden de meeste kansen: detailhandel, adviesbureaus, zorg en horeca. In deze vier sectoren ontstaan in de periode 2011-2014 ongeveer 4 op de 10 vacatures.

Tabel 5.2.2 Indicatie vacature-ontwikkeling per sector 2011-2014

Sector	<u>(Gemiddeld) aantal vacatures per jaar (x 1.000)</u>				Aandeel vaca- tures 2011-2014
	2008	2009	2010	2011-2014	
Detailhandel	163	80	91	116	12%
Adviesbureaus en makelaardij	95	48	76	110	11%
Zorg	88	79	84	92	9%
Horeca en catering	73	50	65	86	9%
Groothandel	69	41	46	64	7%
Industrie	80	46	36	63	7%
Bouw en bouwinstallatie	51	34	46	58	6%
Welzijn	45	41	44	49	5%
Financiële diensten	43	27	38	47	5%
Toerisme en maatschappelijke organisaties	55	38	38	47	5%
Onderwijs	42	35	38	41	4%
Uitzendwezen en rest zakelijke diensten	56	35	29	40	4%
Vervoer en telecom	52	32	19	35	4%
Openbaar Bestuur	32	28	30	32	3%
Landbouw en visserij	26	11	21	31	3%
ICT	30	15	18	28	3%
Schoonmaak	26	25	24	24	2%
Nutsbedrijven	3	2	2	2	0%
Delfstoffenwinning	1	1	1	1	0%
Totaal	1.030	670	746	968	100%

5.3 Indicatie regionale ontwikkelingen van de vraag

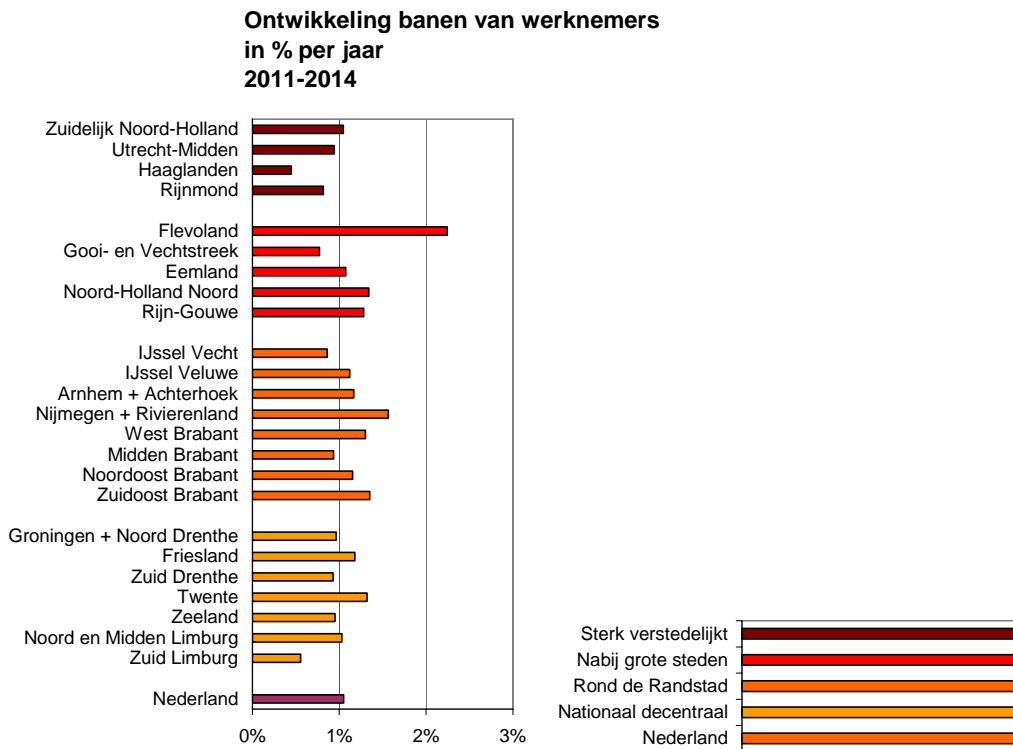
We voorspellen voor de middellange termijn een herstel van de banengroei. Als we kijken naar de ontwikkelingen in de periode 2009-2014 dan vallen drie regio's op met een gunstige werkgelegenheidsontwikkeling in de komende jaren:

- Flevoland heeft veel ruimte voor bedrijven en een blijvende bevolkingstoename.
- Noord-Holland Noord heeft een gunstige sectorsamenstelling (relatief veel zorg en welzijn, die voornamelijk minder worden getroffen door de economische crisis).
- Nijmegen en Rivierenland profiteren van de uitstralingseffecten van de Randstad, heeft minder last van verkeerscongestie en meer beschikbare ruimte.

Regio's die achterblijven bij de toch al trage banengroei op middellange termijn zijn:

- Zuid-Limburg door een vergrijzende bevolking.
- Gooi en Vechtstreek vanwege weinig ruimte voor groei van de bedrijvigheid.
- Haaglanden gelet op de eenzijdige sectorsamenstelling.
- Rijnmond dat de kampen heeft met een laag opgeleide beroepsbevolking die onvoldoende is afgestemd op het kwalificatieniveau van de banen.

Figuur 5.3.1 Prognose banenontwikkeling in de regio

6 Aandachtspunten voor beleid en uitvoering

Beeld op de arbeidsmarkt geheel omslagen

In de voorgaande Arbeidsmarktprognose 2008-2013 werd verwacht dat de economische hoogconjunctuur zou afzwakken in 2008. Uiteindelijk koelde de economie – onder invloed van de kredietcrisis – in 2008 sterker af dan verwacht. Het aantal niet-werkende werkzoekenden is in 2008 als gevolg hiervan iets minder gedaald (tot 417 duizend) dan destijds geprognostiseerd (407 duizend). De feitelijke uitkomsten over het jaar 2008 komen dicht in de buurt van de prognoses die vorig jaar werden gecalculleerd.

Voor 2009 en daarna is de situatie anders. Nu het economisch beeld volledig is omgeslagen, zijn de arbeidsmarktprognoses 2009 – ten opzichte van de voorgaande prognose – ingrijpend gewijzigd (bijlage 1).

Nieuwe wetgeving om groei aantal werkzoekenden te beperken

De economische crisis zorgt voor een fors oplopende werkloosheid. Om te bevorderen dat bedrijven met economisch perspectief hun vakbekwaam personeel zoveel mogelijk in dienst te houden is eind 2008 de tijdelijke werktijdverkortingregeling ingevoerd. In april 2009 is die opgevolgd door de regeling deeltijd-WW.

Deze wettelijke regelingen zijn gunstig voor de werkgelegenheid, maar kunnen niet voorkomen dat in 2009 en 2010 het aantal banen en het aantal ontstane vacatures fors daalt. Ondanks deze tegenvallende ontwikkelingen kan een zo groot mogelijke transparantie van de arbeidsmarkt de negatieve effecten enigszins dempen. Werkgevers moeten een snel en actueel overzicht hebben van de (niet-werkende) werkzoekenden. Werkzoekenden moeten een zo compleet mogelijk overzicht hebben van alle baanmogelijkheden.

Voor het regionale arbeidsmarktbeleid is een goed zicht op de arbeidsmarkt onontbeerlijk. Dit is ook onderkend door de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Daarom wordt in de brief¹⁶ over het resultaat van het sociaal overleg van 24 maart 2009, als eerste spoor het ontsluiten en benutten van arbeidsmarktinformatie genoemd. Immers op die wijze vinden vraag en aanbod op de arbeidsmarkt elkaar zo snel mogelijk en wordt voorkomen dat werklozen langer dan nodig werkloos zijn en dat vacatures onnodig lang uitstaan (met bijbehorende productieverlies). In dat kader is door UWV WERKbedrijf een basisset ontwikkeld die elke maand voor elke regio de arbeidsmarktsituatie in beeld brengen.

Ambitie UWV WERKbedrijf: bij elkaar brengen van vraag en aanbod arbeidsmarkt

De centrale ambitie van UWV WERKbedrijf is om zo veel mogelijk mensen aan het werk te krijgen door het bij elkaar brengen van vraag en aanbod:

- Door met gemeenten vanuit de lokale vestigingen, via werk.nl of telefonisch, klantgericht hulp te bieden.
- Door op landelijk, regionaal en lokaal niveau een schakelfunctie te vervullen voor werkgevers en tussen publieke en private organisaties.
- Door samen te werken met private partners.

¹⁶ Brief van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 25 maart 2009.

Het UWV WERKbedrijf zoekt actief de samenwerking met andere arbeidsmarktpartijen. Samen met gemeenten vormt UWV WERKbedrijf een belangrijke schakel tussen werkgevers en werkzoekenden op de arbeidsmarkt.

Zo nodig wordt een werkloosheidsperiode overbrugd met een uitkering, een opleiding, een stageplek of een participatiebaan. Uiteindelijk doel is iedere werkzoekende binnen zes maanden na het eerste contact met UWV WERKbedrijf actief aan de slag te krijgen:

- Aan het werk: er is sprake van werk als het loonvormende arbeid betreft of zelfstandig ondernemerschap, of
- Werken aan werk: het invullen van een stageplek, participatiebaan of leerwerkbaan in combinatie met aanvullende re-integratieinspanningen of scholing.

Het UWV WERKbedrijf heeft de ambitie om de fors hogere instroom in 2009 en 2010 snel en efficiënt te bemiddelen. Er is een landelijk dekkend netwerk van 33 mobiliteitscentra opgericht. Bovendien zijn 30 plusvestigingen opgezet, van waaruit extra dienstverlening aan de overige vestigingen wordt geleverd. Het gaat daarbij onder meer om vestigingen te voorzien van adequate arbeidsmarktinformatie.

UWV WERKbedrijf biedt de individuele werkzoekende en werkgeverondersteuning op de volgende manieren:

- Via het portal werk.nl iedere werkzoekende die kan werken met een CV direct benaderbaar maken voor iedere werkgever en ieder uitzendbureau.
- Dit bestand wordt automatisch gematcht op elke nieuwe vacature.
- Werk naar werk-activiteiten bij (collectief) ontslag.
- Vraaggerichte re-integratie via arrangementen en (scholings)projecten.
- Persoonlijke dienstverlening aan de MKB-werkgever, ondersteund door de werkcoach.

Intrasectorale bemiddeling belangrijk

Voor een werkzoekende met een duidelijk beroepsprofiel, zoals verpleegkundige of docent, vormen de kansen in de eigen sector een belangrijk startpunt. Voor anderen met een veel minder grote sectorbinding is de sector van waaruit men werkloos werd, van veel minder belang. Iemand die de personeelsadministratie van een bouwbedrijf deed, kan na het verliezen van de baan net zo goed de personeelsadministratie doen van een bedrijf in de zakelijke dienstverlening. Maar ook binnen een bepaald beroep zijn andere accenten mogelijk, bijvoorbeeld het omscholen naar een verwant beroep dat mogelijk wel in een andere sector ligt.

Korte termijn tegenslag versus lange termijn kansen

De arbeidsmarkt bevindt zich thans in een zeer ongunstige situatie. Door de recessie loopt de werkloosheid op de korte termijn sterk op. Het gevolg daarvan dat bedrijven minder geneigd zijn om leerwerkplekken te bemensen. Daardoor kan, vooral in bedrijfstakken waar voor een structurele krapte wordt gevreesd, op termijn een extra probleem ontstaan. Immers bij te weinig leerwerkplekken nu, is er straks meer krapte. Een voorbeeld is de metaalsector. Deze bedrijfstak wordt door de economische recessie bijzonder hard getroffen, maar zal vroeg profiteren van een economisch herstel. Bovendien zijn technische bedrijfstakken vergrijsd. Als te weinig nieuwe werknemers zijn opgeleid, zal een herstel in de kiem

gesmoord kunnen worden. Technische bedrijfstakken bieden dus zeker kansen voor werkzoekenden op de langere termijn¹⁷.

Ook de Raad voor Werk en Inkomen (RWI) besteedt in zijn jongste Arbeidsmarktanalyse¹⁸ aandacht aan de twee gezichten van de arbeidsmarkt: de korte termijn conjuncturele problemen en de lange termijn structurele ontwikkelingen. De RWI benadrukt dat de korte termijnproblemen de aandacht niet mogen afleiden van de langere termijnontwikkelingen. RWI doelt onder andere op:

- Vergrijzing van de beroepsbevolking.
- Hogere kwalificatie-eisen van werkgevers.
- De lastige arbeidsmarktpositie van bijzondere groepen als laagopgeleiden, arbeidsgehandicapten en langdurig werklozen.
- Meer vraag in de zorg.

Bijdrage UWV WERKbedrijf

Het is duidelijk dat het de komende tijd de uitdaging blijft om zo snel mogelijk te voldoen aan de nog beschikbare vraag van werkgevers. De collectieve sector, zoals zorg en welzijn en defensie, vormen belangrijke kanssectoren voor werkzoekenden. Toch zal de werkloosheid dit en volgend jaar fors gaan oplopen. Maar als de economische conjunctuur aantrekt op de langere termijn, ontstaan er weer extra mogelijkheden voor werkzoekenden om aan het werk te komen. Voorbeelden zijn het vervangen van personeel dat met pensioen gaat in de exportgerichte sectoren als de techniek, maar ook in de bouw.

Het arbeidsmarktbeleid gebeurt in de regio. Om de regio van goede informatie te voorzien zorgt het UWV WERKbedrijf voor een actuele en adequate informatie. De transparantie van de arbeidsmarkt is een basisvoorwaarde voor arbeidsmarktbeleid. Verschillende onderzoeken en analyses van het UWV WERKbedrijf kunnen daarbij behulpzaam zijn. Bijvoorbeeld deze arbeidsmarktprognose, het jaarlijkse vacatureonderzoek, maar ook de maandelijkse basisset regionale arbeidsmarktinformatie, de publicatie 'Regio in beeld', het landelijke en de regionale arbeidsmarktjournals etc.¹⁹

¹⁷ Metaalsector: 'Leerwerkplekken dreigen massaal te verdwijnen', Persbericht www.techniektalent.nu, mei 2009.

¹⁸ RWI, 'Arbeidsmarktanalyse 2009', 20 april 2009.

¹⁹ Zie www.werk.nl/Arbeidsmarkt informatie

Bijlage 1 Verschillen met de voorgaande prognose

Met prognoses worden verwachtingen concreet. In werkelijkheid zullen ontwikkelingen afwijken van prognoses. In deze bijlage vergelijkt de nieuwe arbeidsmarktprognose met die van vorig jaar.

Onderstaande tabel geeft in de eerste cijferkolommen de prognose 2008-2013 van vorig jaar weer. In de laatste drie kolommen is de realisatie 2008 en de nieuwe prognose weergegeven.

Prognose en gerealiseerde ontwikkelingen 2008

Het eerste prognosejaar was vorig jaar 2008. Nu zijn (voorlopige) uitkomsten over dat jaar bekend. De verschillen zijn zeer beperkt. Zo is de feitelijke economische groei over 2008 (basisveronderstelling van de prognose) slechts 0,25%-punt lager dan de prognose destijds. De arbeidsproductiviteit en het aantal banen wijkt beperkt af van de prognose van vorig jaar. Alleen het aantal in 2008 ontstane vacatures is behoorlijk lager uitgekomen dan geraamd. Er was gerekend op een lichte stijging, uiteindelijk is een verlaging met 9% gerealiseerd. De aanbodkant van de arbeidsmarkt (beroepsbevolking) is in 2008 ongeveer uitgekomen zoals werd verwacht. Het aantal niet werkende werkzoekenden heeft zich in 2008 (-11%) ongeveer ontwikkeld als vorig jaar werd geprognostiseerd (-9%).

Prognoses 2009 en daarna

De economische realiteit is voor 2009-2010 geheel anders dan vorig jaar werd verwacht. In plaats van een stabiele economische groei in 2009 en daarna moet nu gerekend worden op een economische krimp die in zestig jaar niet zo groot is geweest. Het gevolg is dat de nieuwe prognose voor 2009 en daarna veel somberder is: minder economische activiteiten, en daardoor minder vraag naar arbeid. Er worden minder banen en minder vacatures verwacht. De prognose van de beroepsbevolking wordt ook beïnvloed. Immers doordat minder banen beschikbaar zijn zal een deel van de bevolking zich terugtrekken van de arbeidsmarkt. De arbeidsparticipatie neemt veel minder toe. Zo blijft de beroepsbevolking voor 2009 en 2010 gezamenlijk praktisch stabiel. Een krimp van de banen in 2009 en 2010 gecombineerd met een praktisch stabiele beroepsbevolking, betekent dat nu een forse stijging van het aantal werkzoekenden wordt verwacht. De huidige prognose voorziet een stijging van 32% in 2009, terwijl die van vorig jaar nog uitging van een daling met 8%.

Item	Voorgaande prognose (Gemiddelde) groei			Actuele prognose (Gemiddelde) groei		
	2008	2009	2010-2013	2008 realisatie	2009	2010-2013
Vraagkant						
BBP	2,25%	1,75%	2,00%	2,00%	-3,50%	1,43%
Arbeidsproductiviteit	0,8%	1,0%	1,4%	0,5%	-1,0%	1,7%
Arbeidsjaren totaal	1,4%	0,8%	0,6%	1,5%	-2,5%	-0,2%
Banen totaal	1,5%	1,2%	0,7%	1,8%	-2,2%	0,0%
Vacatures	3,7%	2,2%	2,0%	-8,6%	-35,0%	10,3%
Aanbodkant						
Bevolking 15-64 jaar	0,2%	0,1%	-0,2%	0,1%	0,2%	-0,2%
Beroepsbevolking	1,3%	1,2%	0,7%	1,5%	0,2%	0,4%
Discrepantie						
NWW	-11,1%	-8,2%	-4,6%	-9,0%	32,4%	7,0%

Bijlage 2 Gebruikte begrippen

Arbeidsaanbod

Tot de aanbodzijde van de arbeidsmarkt worden alle personen gerekend (werkend of werkloos) die zich daadwerkelijk aanbieden op de arbeidsmarkt.

Arbeidsvolume/Werkgelegenheid in arbeidsjaren

Arbeidsjaren zijn het aantal banen omgerekend in voltijdbanen.

Arbeidsjaar/arbeidsjaren

Een arbeidsjaar komt overeen met de gemiddelde contractuele arbeidsduur van een voltijdwerknemer op jaarbasis. De omrekening per sector vindt plaats door het aantal banen te vermenigvuldigen met de verhouding van de gemiddelde arbeidsduur van alle banen (in diezelfde sector) en de gemiddelde arbeidsduur (in de betreffende sector) behorende bij voltijdbanen. Voor uitzendkrachten wordt bij dit laatste uitgegaan van de gemiddelde arbeidsduur van alle voltijdbanen in de economie.

Bij zelfstandigen en meewerkende gezinsleden wordt voor de gemiddelde arbeidsduur van voltijdbanen door het CBS uitgegaan van de gemiddelde wekelijkse arbeidsduur van de zelfstandigen en meewerkende gezinsleden die 37 uur of meer per week werken.

Arbeidsproductiviteit

Het totale inkomen dat in het productieproces ontstaat (inclusief winst, belastingen en sociale verzekeringspremies) gedeeld door het totale arbeidsvolume (CBS).

Banen van werknemers (CBS)

Werknemers zijn mensen die arbeid verrichten tegen loon of salaris. De uitkomsten hebben betrekking op het totaal aantal banen van werknemers; mensen kunnen tegelijkertijd een baan hebben bij meerdere werkgevers. Alle banen tellen mee, ongeacht arbeidsduur.

In de prognose 2009-2014 kon voor het eerst uitgegaan worden van het aantal banen volgens de tellingen uit de Arbeidsrekeningen van het CBS. De Arbeidsrekeningen zijn ondermeer gebaseerd op gegevens uit de loonaangifte van werkgevers ten behoeve van de heffing van sociale premies en de Polisadministratie van UWV. Daardoor is de absolute hoogte van het begrip 'banen' niet vergelijkbaar met eerdere edities van de Arbeidsmarktprognose. Er worden nu meer banen geteld dan voorheen.

Banen van zelfstandigen (CBS, Nationale Rekeningen/Arbeidsrekeningen)

Onder zelfstandigen worden verstaan: 'personen die geen loon of salaris ontvangen, maar voor eigen rekening en/of risico een beroep of bedrijf uitoefenen'. De definitie behelst ook meewerkende gezinsleden. Meewerkende gezinsleden zijn 'personen die geen loon of salaris ontvangen, maar meewerken bij het voor eigen rekening en/of risico uitoefenen van een beroep of bedrijf van één of meerdere leden van het gezin waartoe zij behoren'.

BBP (CBS, Nationale Rekeningen)

Het bruto binnenlands product is de toegevoegde waarde van alle goederen en diensten die in het binnenland zijn geproduceerd. De prognoses zijn gebaseerd op de cijfers van het CBS van het BBP tegen zogenaamde basisprijzen. Er zijn constante prijzen van 2000 gebruikt. Dat wil zeggen dat de prijsontwikkeling is gevolgd van de goederen en diensten in de samenstelling van 2000. De toegevoegde waarde die op deze wijze niet door prijsontwikkelingen is verklaard, wordt toegeschreven aan volumeontwikkelingen. Het gehanteerde BBP meet aldus de volumeontwikkelingen vanaf 2000.

Beroepsbevolking (CBS, Enquête Beroepsbevolking)

Volgens deze definitie worden tot de beroepsbevolking gerekend:

- personen die minstens twaalf uur per week werken, of
- personen die werk hebben aanvaard waardoor ze minstens twaalf uur per week gaan werken, of
- personen die verklaren minstens twaalf uur per week te willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en activiteiten ontplooiën om werk voor minimaal twaalf uur per week te vinden (het is daarbij niet relevant of men al dan niet bij UWV WERKbedrijf staat ingeschreven).

Personen die minstens twaalf uur per week werken, worden tot de werkzame beroepsbevolking gerekend. Personen die niet of minder dan twaalf uur per week werken tot de werkloze beroepsbevolking. Als leeftijdscriterium geldt 15-64 jaar.

Beroepsgroep

Clustering van beroepen uit de Standaard Beroepenclassificatie van het CBS.

Deeltijdarbeid/ deeltijdwerk

Werk dat geen volledige dag- of weektaak in beslag neemt, maar wel een vaste gebruikelijke arbeidsduur per week.

Deeltijdfactor

Quotiënt van arbeidsvolume van werknemers en banen van werknemers volgens de Arbeidsrekeningen van het CBS.

Discrepanties

De verhouding tussen vraagzijde en aanbodzijde op de arbeidsmarkt. Bij een aanbodoverschot overtreft de aanbodzijde de vraagzijde. Bij een vraagoverschot overtreft de vraagzijde de aanbodzijde.

Duur niet-werkend van niet-werkende werkzoekenden

De duur niet-werkend is gerelateerd aan de datum niet-werkend: het aantal dagen dat is verstreken tussen datum niet-werkend en peildatum. Het begrip duur niet-werkend wijkt dus af van de inschrijfduur.

Flexibele arbeidsrelatie

Arbeidsrelatie op basis van een contract korter dan één jaar en/of een contract waarin geen vaste arbeidsduur is opgenomen (CBS). Flexibele werknemers zijn naast uitzendkrachten ook oproep-, afroep- en invalkrachten, en werknemers van wie de arbeidsduur gewoonlijk varieert tussen een overeengekomen minimum en maximum aantal uren per week.

Moeilijk vervulbare vacature

Een vacature die volgens werkgevers moeilijk te vervullen valt. De oorzaken kunnen liggen in de onvoldoende beschikbaarheid van (geschikte) werkzoekenden of hogere kwalificatie-eisen dan voor de uitoefening van de functie strikt noodzakelijk zijn.

Niet-werkende werkzoekenden

De bij UWV WERKBEDRIJF actueel ingeschreven werkzoekenden zonder werk of die minder dan 12 uur per week werken met een inschrijfdatum, geen uitschrijfdatum én een "datum niet-werkend" waarbij de reden van inschrijving gelijk is aan 'niet werkend' of 'geen beroep op dienstverlening'.

Niet-werkende werkzoekenden, duur niet-werkend

De duur niet-werkend is het aantal dagen dat is verstreken tussen datum niet-werkend en peildatum.

NWW-percentages

De omvang van het NWW-bestand uitgedrukt als percentage van de beroepsbevolking.

Participatiegraad

De bruto participatiegraad omvat de werkzame en werkloze beroepsbevolking (15-64 jaar) in procenten van de bevolking (15-64 jaar).

De netto participatiegraad omvat de werkzame beroepsbevolking (15-64 jaar) in procenten van de bevolking (15-64 jaar).

Pendel

Personen die werkzaam zijn in een andere RPA-regio dan die waar zij wonen.

Pendelsaldo

Het verschil tussen inkomende pendel en uitgaande pendel; bij een positief pendelsaldo is de inkomende pendel groter dan de uitgaande pendel.

Regionaal Platform Arbeidsmarkt (RPA)

Een RPA is een arbeidsmarktgebied dat is opgebouwd uit een aantal gemeenten (zie voor de indeling bijlage 3).

Startkwalificatie

Een startkwalificatie wordt behaald met het succesvol afronden van het Havo of het VWO, of met het behalen van een diploma van een Mbo-opleiding op niveau 2 van de kwalificatiestructuur van de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB), de basisberoepsopleiding.

Uitbreidingsvacatures (decompositie van vacatures, CBS, Vacature Enquête)

Het aantal uitbreidingsvacatures is het aantal nieuwe vacatures dat ontstaat dankzij de toename van het aantal banen van werknemers. Bij een krimp van het aantal banen is het aantal uitbreidingsvacatures negatief.

Uitzendarbeid

De arbeidsovereenkomst, waarbij de ene partij als werknemer door de andere partij als werkgever in het kader van de uitoefening van het beroep of bedrijf van die werkgever ter beschikking wordt gesteld van een derde om krachtens een door deze aan die werkgever verstrekte opdracht arbeid te verrichten onder toezicht en leiding van de derde (ABU).

Vacatures (CBS, Vacature Enquête)

Een vacature is een arbeidsplaats waarvoor, binnen of buiten een onderneming of instelling, personeel wordt gezocht dat onmiddellijk of zo spoedig mogelijk geplaatst kan worden. De aantallen vacatures in de UWV WERKBEDRIJF Arbeidsmarktprognose zijn altijd de vacatures die in een kalenderjaar ontstaan. De gegevens uit de CBS vacature-enquête vormen de basis. In de CBS vacature-enquête worden bijvoorbeeld ook tot vacatures gerekend:

- Vacatures waarvoor de sollicitatieprocedure zoveel tijd zal kosten dat de feitelijke indiensttreding niet op korte termijn valt te verwachten.
- Vacatures waarvoor uitzendkrachten of ander tijdelijk personeel wordt gezocht.
- Open plaatsen voor leerlingen en personen in opleiding, mits het daarbij gaat om een arbeidsovereenkomst (dus geen onbetaalde stageplaatsen).

Tevens wordt op het enquêteformulier van het CBS benadrukt dat een open plaats alleen dan als vacature dient te worden gezien als normale of externe werving is toegestaan. Open plaatsen bij reorganisaties of afslankingen die alleen mogen worden bezet door medewerkers van wie een arbeidsplaats verdwijnt, mogen niet als vacature worden geteld. Op het formulier van de vacature-enquête worden nog voor twee economische activiteiten een uitzondering gemaakt:

- Bij uitzendbureaus, WSW-instellingen en banenpools (werkgelegenheidsprojecten) moeten alleen de vacatures voor het vaste personeel worden opgegeven.
- In het onderwijs dient kortdurende ziektevervangings niet als vacature meegeteld te worden.

Omdat werk voor uitzendkrachten, WSW-ers en plaatsvervangende leerkrachten wel tot de werkgelegenheid worden gerekend, worden de vacatures in de overige zakelijke diensten (inclusief uitzendkrachten), het openbaar bestuur (waaronder WSW-ers) en het onderwijs iets onderschat ten opzichte van de werkgelegenheid.

Vervangingsvacatures (decompositie van vacatures, CBS, Vacature Enquête)

Het aantal vervangingsvacatures is hier gedefinieerd als het aantal vacatures dat vervuld moet worden om na vertrek van werknemers het aantal banen van werknemers op het oorspronkelijke peil te houden. Het aantal vervangingsvacatures is derhalve het verschil tussen het totaal aantal vacatures en het aantal uitbreidingsvacatures. Ook bij een krimp van het aantal banen blijft het aantal vervangingsvacatures het benodigde aantal om op het oorspronkelijke peil te blijven.

Vacaturegraad

Het aantal ontstane vacatures als percentage van het aantal banen van werknemers (CBS) of aantal vacatures per 1000 banen; indicator dynamiek arbeidsmarkt.

Vraagzijde arbeidsmarkt

Banen van werknemers (bezette arbeidsplaatsen) en vacatures (onbezette arbeidsplaatsen).

Werkloosheid (CBS-definitie), werkloze beroepsbevolking

Alle mensen van 15-64 jaar zonder werk (of met werk van minder dan twaalf uur per week) die minstens twaalf uur per week willen werken, daarvoor direct beschikbaar zijn en bovendien actief zoeken naar werk (ongeacht of men bij een UWV WERKBEDRIJF staat ingeschreven).

Werkloosheidspercentage

Werkloze beroepsbevolking uitgedrukt als percentage van de beroepsbevolking.

Werkzame personen

Alle mensen die een baan hebben bij een in Nederland gevestigd bedrijf of bij een particulier huishouden in Nederland. Tot de werkzame personen behoren alle personen die: betaalde arbeid verrichten, ook al is het maar voor één of enkele uren per week, arbeid verrichten waarvan de beloning weliswaar aan de registratie door fiscus en/of sociale zekerheidsautoriteiten wordt onttrokken, maar die op zichzelf genomen legaal is ('zwarte arbeid'), tijdelijk geen arbeid verrichten, maar wel doorbetaald krijgen (bijvoorbeeld bij ziekte of vorstverlet), tijdelijk onbetaald verlof hebben opgenomen. Omdat iemand meerdere banen kan hebben, is het aantal banen groter dan het aantal werkzame personen. Werkzame personen kunnen worden onderscheiden in werknemers en zelfstandigen.

Werknemers

Werknemers zijn personen die arbeid verrichten in loondienst.

Zelfstandigen

Zelfstandigen zijn personen die een inkomen verdienen door arbeid te verrichten in het bedrijf of het beroep dat zij zelfstandig uitoefenen. Hiertoe worden ook de meewerkende gezinsleden van zelfstandigen gerekend tenzij zij uitdrukkelijk een arbeidsovereenkomst zijn aangegaan (CBS).

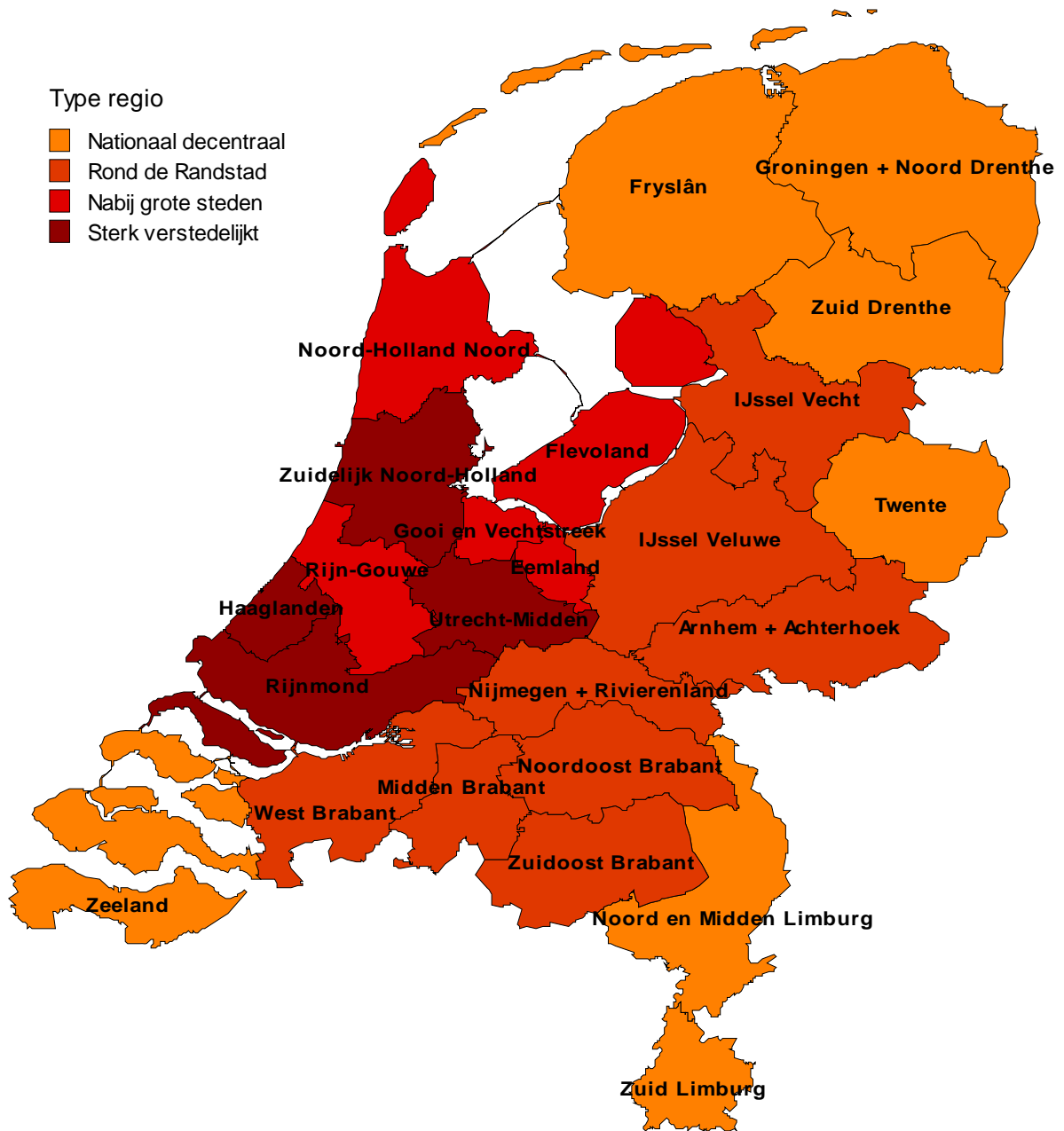
Zelfstandige Zonder Personeel (ZZP)

Zelfstandige zonder personeel. De belastingdienst heeft daarvoor een verklaring arbeidsrelatie opgesteld (VAR).

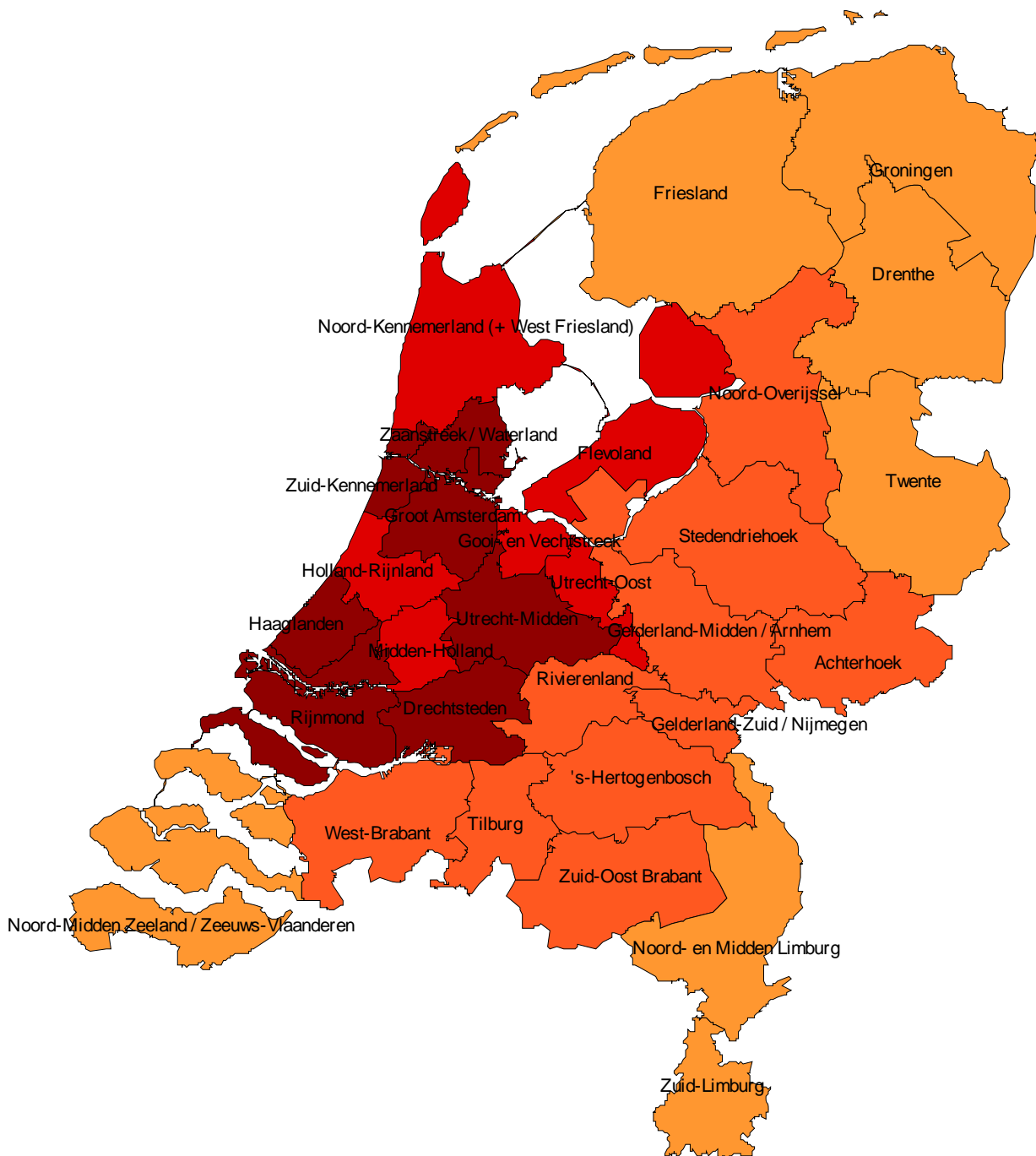
Bijlage 3 Regionale indeling, overzicht en kaart

RPA	Platform	Cluster	Platform Cluster
1	Noord Groningen	1	Groningen + Noord Drenthe
2	Oost Groningen		
3	Centraal Groningen		
4	Fryslân	2	Fryslân
5	Zuid en Midden Drenthe	3	Zuid Drenthe
6	IJssel Vecht	4	IJssel Vecht
7	Twente	5	Twente
8	Noordwest Veluwe	6	IJssel Veluwe
9	Stedendriehoek		
10	De Vallei		
11	IJssel en Rijn	7	Arnhem + Achterhoek
12	Achterhoek		
13	Nijmegen	8	Nijmegen + Rivierenland
14	Rivierenland		
15	Flevoland	9	Flevoland
16	Gooi & Vechtstreek	10	Gooi- en Vechtstreek
17	Eemland	11	Eemland
18	Utrecht – Midden	12	Utrecht – Midden
19	Noord-Holland Noord	13	Noord-Holland Noord
20	Zuidelijk Noord-Holland	14	Zuidelijk Noord-Holland
21	Rijn-Gouwe	15	Rijn-Gouwe
22	Haaglanden	16	Haaglanden
23	Rijnmond	17	Rijnmond
24	Zeeland	18	Zeeland
25	West Brabant	19	West Brabant
26	Midden Brabant	20	Midden Brabant
27	Noordoost Brabant	21	Noordoost Brabant
28	Zuidoost Brabant	22	Zuidoost Brabant
29	Noord Limburg	23	Noord en Midden Limburg
30	Weert		
31	Roermond		
32	Westelijke Mijnstreek	24	Zuid Limburg
33	Parkstad Limburg		
34	Maastricht Mergelland		

Grafische weergave 24 RPA-regio's

Grafische weergave 30 UWV WERKbedrijf Arbeidsmarktregio's

Bijlage 4 SBI -Codes gehanteerde sectoren

SBI codes gehanteerde nationale sectoren (hoofdstuk 3)

1 Landbouw en visserij	01, 02, 05
2 Delfstoffenwinning	10, 11, 14
3 Industrie	15 - 37
4 Nutsbedrijven	40, 41
5 Bouw en bouwinstallatie	45
6 Detailhandel	50, 52
7 Groothandel	51
8 Horeca en catering	55
9 Vervoer en telecom	60 - 64, excl. 633
10 Financiële diensten	65 - 67
11 Adviesbureaus en makelaardij	70, 71, 73, 741, 742
12 ICT	72
13 Uitzendwezen en rest zakelijke diensten	743, 744, 745, 746, 748
14 Schoonmaak	747
15 Openbaar bestuur	75
16 Onderwijs	80
17 Zorg	851, 852, 85311, 85312, 85313, 85321, 85324, 85334
18 Welzijn	85314, 85315, 85316, 85322, 85323, 85331, 85332, 85333 85335, 85336, 85337, 85338, 8534
19 Toerisme en maatschappelijke organisaties	90 - 95, 633

SBI codes gehanteerde regionale sectoren (hoofdstuk 4)

1 Landbouw en visserij	01, 02, 05
2 Industrie, Nutsbedrijven en Delfstoffenwinning	10, 11, 14, 15 - 37, 40, 41
3 Bouw en bouwinstallatie	45
4 Detailhandel	50, 52
5 Groothandel	51
6 Horeca en catering	55
7 Vervoer en telecom	60 - 64, excl. 633
8 Financiële diensten	65 - 67
9 Overige zakelijke diensten en IT	70 - 74
10 Openbaar bestuur	75
11 Onderwijs	80
12 Zorg en welzijn	85
13 Toerisme en maatschappelijke organisaties	90 - 95, 633